

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Česká unie neslyšících – význam organizace pro kvalitu života osob
se sluchovým postižením

Czech union of the deaf – the importance of organization for the quality of
life of people with hearing disabilities

Bc. Lucie Klabanová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Kotvová

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Česká unie neslyšících – význam organizace pro kvalitu života osob se sluchovým postižením vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 7. 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Miroslavě Kotkové za její odborné vedení, vstřícnost a cenné připomínky. Poděkování patří také organizaci Česká unie neslyšících za spolupráci a jejím klientům, za účast ve výzkumném šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce s názvem Česká unie neslyšících – význam organizace pro kvalitu života osob se sluchovým postižením přináší poznatky z oblasti speciálně pedagogické péče o dospělé osoby s postižením sluchu. Teoretická část práce obsahuje komplexní představení problematiky sluchového postižení v životě člověka. Důraz je zaměřen zejména na faktory ovlivňující kvalitu života těchto osob. Představen je také nesporný význam institucí – škol, organizací a spolků v životě lidí se sluchovým postižením. Zásadní pozornost je věnována organizaci Česká unie neslyšících, je popsána historie i současné působení této organizace. Na organizaci Česká unie neslyšících je zaměřeno i výzkumné šetření, realizované dotazníkovým průzkumem mezi klienty organizace a uvedené v praktické části diplomové práce. Cílem výzkumného šetření je zhodnocení přínosu organizace pro osoby se sluchovým postižením. Výzkumné šetření se zaměřuje zejména na zmapování četnosti a důvodů, které klienty vedou k využívání služeb a aktivit této organizace. Výsledky, které výzkumné šetření přináší, poukazují na významný přínos organizace v řadě oblastí. Tyto výsledky jsou rovněž podkladem pro odhalení slabších míst organizace. V závěru diplomové práce jsou, v souladu se získanými výsledky, navržena doporučení pro praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

člověk se sluchovým postižením, kvalita života, organizace pro sluchově postižené, spolky neslyšících, Česká unie neslyšících

ABSTRACT

The thesis called Česká unie neslyšících (Czech Union of the Deaf) – the importance of organization for the quality of life of people with hearing disabilities brings knowledge of special educational care for adults with hearing loss. The theoretical part of the thesis deals with a complex presentation of hearing impairment in a person's life. The emphasis is mainly focused on the factors influencing the quality of life of these people. The great importance of institutions – schools, associations and clubs in the lives of people with hearing impairments is also introduced. Main attention is given to the organization named Česká unie neslyšících. It describes its history and current situation. Research survey indicated in the practical part of this thesis is also focused on organization Česká unie neslyšících. The research was realized by questionnaire survey among the clients of the organization. The aim of the research is to evaluate the benefits of the organization for the people with hearing impairments. The research survey focuses mainly on describing the frequency and reasons for using the services and activities of this organization by its clients. The results of the research survey refer to significant contribution of this organization in a lot of points. These results also contribute to detection of weaknesses of this organization. In the final part of the diploma thesis suggestions usable in practice are stated. The suggestions are in accordance with the results from the practical part.

KEYWORDS

a person with a hearing impairment, quality of life, organization for people with hearing impairments, deaf clubs, Czech Union of the Deaf

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Člověk se sluchovým postižením	9
2.1	Základní poznatky z oblasti sluchového vnímání u člověka.....	10
2.2	Sluchové vady – výskyt a klasifikace	12
2.3	Legislativní vymezení	15
2.4	Užívaná terminologie	16
2.5	Nazírání na osobu se sluchovým postižením	20
3	Kvalita života.....	22
3.1	Pojetí kvality života u osob se sluchovým postižením.....	24
3.1.1	Zdraví.....	26
3.1.2	Sebereflexe a identita.....	28
3.1.3	Společenský život, komunita Neslyšících	30
3.1.4	Komunikace	33
3.1.5	Vzdělávání	35
3.1.6	Pracovní uplatnění	38
3.1.7	Majoritní společnost	38
4	Vývoj institucionální péče o osoby se sluchovým postižením	40
4.1	Počátky vývoje péče o české neslyšící.....	41
4.1.1	Školy pro neslyšící.....	41
4.1.2	Spolky neslyšících	44
4.2	Novodobá historie – péče o české neslyšící po roce 1989	48
5	Česká unie neslyšících	50
5.1	Důvody pro založení ČUN.....	50
5.1.1	Vladimír Buberle – zakladatel ČUN.....	52
5.2	Historie ČUN	53

5.2.1	Období 1990 – 1994	53
5.2.2	Období 1995 – 1999	54
5.2.3	Období 2000 –2004	55
5.2.4	Období 2005 – 2009	56
5.2.5	Období 2010 – 2014	56
5.3	Současná situace – rok 2015	57
5.4	Oblastní organizace ČUN Praha	59
5.4.1	Sociálně aktivizační služby.....	60
5.4.2	Tlumočnické služby	61
5.4.3	Klubová činnost	62
5.4.4	Vzdělávací, kulturní a osvětové aktivity.....	63
6	Výzkumná část.....	64
6.1	Vymezení základních pojmů.....	64
6.2	Záměr výzkumného šetření	65
6.3	Předpoklady výzkumného šetření	66
6.4	Použitá metodika.....	67
6.5	Průběh výzkumného šetření	68
6.6	Interpretace získaných údajů.....	69
6.7	Výsledky výzkumného šetření	83
6.8	Diskuse k závěrům výzkumného šetření.....	85
7	ZÁVĚR	88
8	Seznam použitých informačních zdrojů	91
9	Seznam příloh	98

1 Úvod

Přístupy a péče, včetně péče speciálně pedagogické, k lidem se sluchovým postižením formují osobnost daného člověka již od útlého věku. Dospělý neslyšící či nedoslýchavý člověk čerpá ve svém životě z předchozích získaných zkušeností. Ty mohou pozitivně i negativně ovlivňovat kvalitu jeho budoucího života. Speciálně pedagogická péče je uplatňována i v dospělém věku osob se sluchovým postižením. Zásadní roli zde sehrávají instituce, které poskytovanými službami působí na oblasti kvality života osob se sluchovým postižením. Je důležité, aby poskytované služby byly kvalitní, v souladu s cíli a potřebami klientů. Takové služby podporují zdravý rozvoj osobnosti člověka a umožní osobám se sluchovým postižením úspěšné zapojení do majoritní společnosti i naplnění všech jejich práv.

Tato diplomová práce se zabývá pojetím kvality života osob se sluchovým postižením v kontextu jedné z významných organizací zajišťujících zázemí a služby pro tyto osoby. Uvedenou organizací je Česká unie neslyšících (ČUN).

V teoretické části diplomové práce je nastíněna problematika sluchového postižení v životě člověka. Vymezena je otázka kvality života a to zejména se zaměřením na specifika v oblasti života lidí se sluchovým postižením. V důrazu na významný vliv institucionální péče na kvalitu života osob se sluchovým postižením, je čtenáři poskytnut pohled do této oblasti – zmapována je oblast školské i spolkové činnosti v péči o osoby se sluchovým postižením a to v souvislostech historických i současných. Detailní pohled je zaměřen na činnost organizace ČUN. Unikátní jsou komplexní informace o historii i nynějším působení organizace ČUN, které dosud nebyly v souhrnné podobě publikovány.

V praktické části diplomové práce je zpracováno vlastní výzkumné šetření. To si klade za cíl zmapovat přínos organizace ČUN pro osoby se sluchovým postižením. Důraz je kladen zejména na zhodnocení využívání poskytovaných služeb a aktivit organizace z hlediska četnosti a důvodů, které klienty k využívání služeb vedou. Výzkumné šetření je realizováno na dostatečně velkém vzorku respondentů – klientů organizace ČUN. Výzkumné metody jsou kvantitativního typu, čímž vhodně korespondují se stanovenými cíli diplomové práce.

2 Člověk se sluchovým postižením

Všestranný rozvoj osob se sluchovým postižením v průběhu celého jejich života je primárním cílem speciálně pedagogické disciplíny zvané **surdopedie** (Skákalová, 2011). Surdopedie¹ je oborem poměrně mladým. Až do roku 1983 byla tato disciplína zahrnována do komplexního oboru logopedie. „*Logopedie, v době profesora Sováka zahrnovala i péči o sluchově postižené a zabývala se zejména oblastí budování mluvené řeči a hledáním náhradních technik pro percepci mluvené řeči [...]*“ (Potměšil, 2003, s. 7). Vnitřní vývoj a rozvoj poznatků obou zmíněných disciplín odhaloval stále větší odlišnosti v metodice práce i v charakteristice jejich hlavních cílů. Právě to bylo podnětem pro vyčlenění a osamostatnění oboru surdopedie (Potměšil, 2003).

Název oboru je odvozen z latinského slova *surdus* = *hluchý* a řeckého *paidea* = *výchova*. Hrubý (2010) hodnotí zvolený název oboru, za velmi nešťastný. Slovo *surdus* je totiž možné přeložit nejen jako *hluchý*, ale také jako *hloupý*. Snad i z tohoto důvodu se ve světě tento název nepoužívá. Například Slováci používají název *Pedagogika sluchovo postihnutých*, Angličané název *Education of the Deaf*. Pouze v Polsku je *Surdopedagogika*.

Surdopedie, jako samostatná vědní disciplína, směřuje svou péči primárně na osoby se sluchovým postižením, v mnoha případech však i na osoby s dalšími přidruženými postiženími (např. zrakovým, mentálním, somatickým atd.) (Pipeková a kol., 2010). Surdopedie tak úzce souvisí se všemi obory speciální pedagogiky. Jak uvádí Potměšil (2003), vzhledem k šíři zaměření surdopedie, je nutná také mezioborová spolupráce s dalšími odborníky a to především z oblasti sociální práce, medicíny, lingvistiky, psychologie, filozofie, sociologie či technických oborů.

¹ V literatuře se můžeme setkat i se synonymickými názvy *surdologie*, *surdopedagogika* či *pedagogika sluchově postižených* (Pipeková a kol., 2010).

2.1 Základní poznatky z oblasti sluchového vnímání u člověka

Cílem této podkapitoly je poskytnutí základního vhledu do problematiky sluchu a sluchového ústrojí. Vysvětleny budou stěžejní pojmy a informace nutné pro další pochopení vzniku a důsledku sluchového postižení. Je nutno podotknout, že informace zde uvedené, jsou základním materiálem k dalšímu poznání a nelze je označit za vyčerpávající ani komplexní z pohledu medicínského.

Sluch je lidským smyslem, nezbytným pro funkční audio-orální² mezilidskou komunikaci. Plně funkční lidské sluchové ústrojí je schopno rozlišovat zvuky lidské řeči a stává se tak primárním zdrojem pro získávání informací (Šlapák, Floriánová, 1999). Podle Jedličky (In Škodová a Jedlička, 2003) můžeme sluchový orgán rozdělit na dvě části – část periferní a část centrální.

Část periferní se skládá ze tří vývojově a funkčně odlišných částí: vnějšího, středního a vnitřního ucha (Obr. 1). Celá periferní část má význam nejen pro vnímání okolních zvuků, ale zároveň obsahuje i analyzátor pro vnímání pocitů rovnováhy (Horáková, 2012).

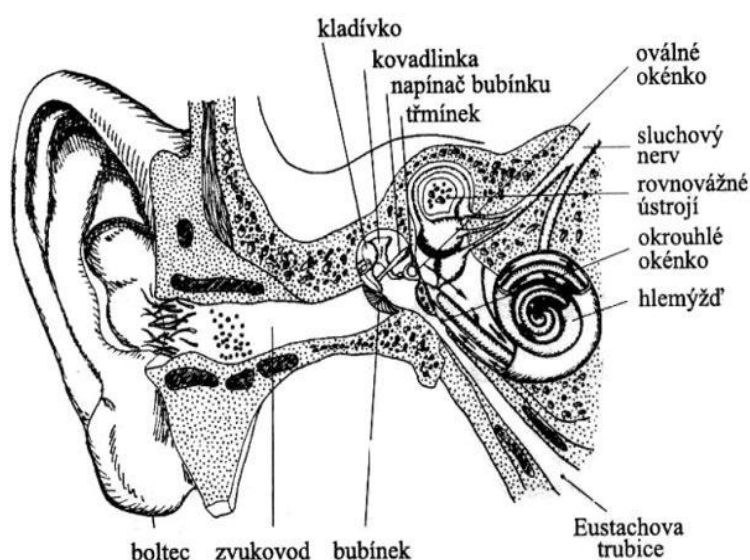
- **Vnější ucho** je tvořeno boltcem a zevním zvukovodem. Boltec, tvořený chrupavkou a umístěný ve spánkové oblasti hlavy, má význam pro směřování zvuků do zvukovodu, který pak přivádí zvuk dále k bubínku (Jedlička In Škodová a Jedlička, 2003).
- **Střední ucho** je vzdušná uzavřená dutina ve skalní kosti. Tvořeno je bubínkem, středoušními kůstkami, dvěma svaly a ústím Eustachovy trubice. Zvukové vlny dopadající na bubínek jsou přes řetězec středoušních kůstek (kladívko, kovádlínka, třmínek) převáděny do oválného okénka, které svým kmitáním rozechvívá kapalinu v hlemýždi (Horáková, 2012).
- **Vnitřní ucho** je uloženo ve skalní kosti, tedy v nejtvrděší části lidského těla, čímž je chráněno proti možnému poranění. Tvořeno je hlemýžděm a vlastním sluchovým nervem. Hlemýžď obsahuje vlastní sluchové ústrojí – Cortiho orgán. V něm se nacházejí sluchové/vláskové buňky, na které se větví sluchový nerv. Ve vnitřním

² Komunikace v audio-orálním módu, tj. komunikace mluvenou řečí, kdy produkce řeči je realizována hlasovým a mluvním ústrojím, recepce pak sluchovým ústrojím. Jiný mód řeči, vizuálně-motorický, představuje komunikace znakovými jazyky. Podrobněji o tom Horáková (2012) nebo zde v kap. 3.1.4.

uchu se nachází také ústrojí rovnováhy, tvořené třemi polokruhovitými kanálky (Horáková, 2012).

Část centrální, již zahrnuje sluchovou dráhu, která přes sluchová jádra přivádí signál dále do sluchových center v mozku. Většina informací je vedena napříč hlavou, tedy informace ze sluchového nervu levého ucha, doputují do sluchového centra v pravé hemisféře mozku (Hrubý, 2010).

Obrázek 1 – Řez sluchovým ústrojím

Zdroj: Šlapák a Floriánová (1999, s. 14)

Oblast zvuků, které je schopen slyšící člověk rozlišovat, je možné popsat pomocí údajů dvojice hodnot – **intenzity** a **frekvence**. Sluchové buňky v Cortiho orgánu reagují na zvukové podněty ve frekvenčních hodnotách 16 – 20 000 Hz a to při dostatečné intenzitě zvuku. Tato minimální intenzita se nazývá **práh sluchu**. Maximální intenzita, kterou je lidské ucho schopné vnímat je označována jako **práh bolesti**. U člověka bývá udáván hodnotou kolem 130 – 140 dB (Hrubý, 2012). Pro běžný lidský život je nejdůležitější rozmezí frekvence 125 – 8 000 Hz (Horáková, 2012). Intenzita běžné komunikační řeči je v rozmezí 40 – 60 dB (Potměšil 2003).

2.2 Sluchové vady – výskyt a klasifikace

Výskyt sluchových vad

Odpověď na často kladenou otázku, kolik je osob se sluchovým postižením, nelze snadno. Údaje v tuzemské i zahraniční literatuře jsou často velmi rozdílné. Horáková (In Pipeková a kol., 2010) uvádí mezi důvody, které ovlivňují jasné vymezení počtu osob se sluchovým postižením, regionální a epochální odlišnosti, nejednotnost metod záchytu a problémy ve vymezení a klasifikaci, které často vedou až k rozdílnému pojetí této problematiky.

Doklady o vysoké míře výskytu sluchového postižení u obyvatelstva lze nalézt v údajích Světové zdravotnické organizace³. Ta uvádí, že v roce 2015⁴ je sluchové postižení středně těžké a vyšší diagnostikováno u 360 milionů lidí na světě⁵. Zajímavé je porovnání těchto hodnot, s údaji WHO o jedno desetiletí staršími, které uvádějí hodnoty 278 milionů sluchově postižených v roce 2005 (Horáková 2012). Můžeme zde vyčíst podstatně vysokou incidenci sluchového postižení během jednoho desetiletí.

Počet osob se sluchovým postižením v České republice bývá v literatuře často uváděn počtem 500 tisíc, z nichž naprosto převažující část tvoří lidé nedoslýchaví, jejichž sluch se zhoršil z důvodu věku (Hrubý 1999, taktéž Bulová In Pipeková a kol., 1998). Tento údaj vychází ze šetření, který realizoval Hrubý v roce 1998. V novějších publikacích, se můžeme dočíst i údaje nižší, například Slowík (2007) uvádí, že osoby se sluchovým postižením tvoří asi 2 % populace. Hrubý (2010) údaje ze svého statistického šetření revidoval⁶ a odhadem uvádí počet všech osob se sluchovým postižením v České republice na 1 000 000. Šetření Českého statistického úřadu z roku 2007 uvádí hodnoty podstatně nižší. Podle jejich *Výsledků šetření o zdravotně postižených osobách v České republice za rok 2007* je v naší zemi 76 400 sluchově postižených osob⁷. Ovšem hraniční

³ World health organization; nadále zde uváděna zkratkou WHO.

⁴ Aktualizováno k březnu 2015.

⁵ *Disabling hearing loss refers to hearing loss greater than 40dB in the better hearing ear in adults and a hearing loss greater than 30dB in the better hearing ear in children.*
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/> [on-line] [cit. 2015-04-19]

⁶ Údaje Hrubý aktualizoval k roku 2009.

⁷ http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf [on-line] [cit. 2015-04-19].

ztráta lehkého postižení sluchu byla při tomto šetření stanovena na 41 dB, což Hrubý (2010) hodnotí za nepříliš vhodné a vysvětluje tím velice nízké výsledné hodnoty⁸.

Jak již bylo v úvodu kapitoly avizováno, údaje o počtu osob se sluchovým postižením, uváděné různými odborníky, nejsou jednotné. Přitom, jak zdůrazňuje Hrubý (2010), znalost velikosti a složení určité cílové skupiny je důležitá pro další plánování péče o tuto skupinu. Znalost těchto informací je zásadní pro marketing, plánování prostředků na speciální školy i na sociální pomoc. Výše uvedené údaje taktéž představují problematiku různorodosti názorů a postojů v surdopedické praxi, která nás bude provázet i v dalších kapitolách.

Klasifikace sluchových vad

Skupina osob se sluchovým postižením představuje velmi nehomogenní skupinu. Její variabilita je dána zejména různou strukturou a hloubkou sluchové vady, dobou, kdy k postižení došlo, celkovou úrovní rozvoje osobnosti a sociokulturními podmínkami (Souralová a Langer In Renotírová, Ludíková a kol., 2006).

Horáková (In Pipeková a kol., 2010) klasifikuje vady sluchu podle následujících hledisek: místo vzniku postižení, období vzniku postižení, stupeň postižení.

Podle **místa vzniku** postižení rozlišujeme dvě základní skupiny sluchových vad, nadále vnitřně členěné:

- a) periferní nedoslýchavost či hluchota
 - převodní – příčinou je jakékoli poškození v oblasti vnějšího a středního ucha; Hrubý (2010) uvádí, že tyto poruchy nikdy nevedou k úplné hluchotě, jedná se jen o zeslabení zvuků, které lze dobře kompenzovat sluchadly.
 - percepční – příčinou je jakékoli poškození v oblasti vnitřního ucha
 - smíšenou – vzniká jako kombinace převodního a percepčního typu
- b) centrální nedoslýchavost či hluchota – ta zahrnuje defekty, postihující korový a podkorový systém sluchových vad

⁸ Lehké sluchové postižení ve skutečnosti začíná již ztrátou sluchu okolo 25dB. Z tohoto šetření tedy vypadla celá skupina osob lehce nedoslýchavých se ztrátou sluchu v pásmu 26 – 40 dB.

Podle **období vzniku** postižení dělíme sluchové vady na vady:

a) vrozené

- geneticky podmíněné
- kongenitálně získané – lze dále rozlišit na vady prenatální (dané vlivem působení teratogenů nebo nemoci na tělo matky v průběhu těhotenství) a perinatální (dané vlivem komplikací během porodu)

b) získané

- před fixací řeči (prelingvální) – vady sluchu získané pře 6. rokem věku dítěte, mají negativní vliv na rozvoj mluvené řeči
- po fixaci řeči (postlingvální) – vady sluchu získané po osvojení mluveného jazyka, tj. po 6. roce věku

Podle **stupně postižení**, tj. podle ztráty sluchu měřené v decibelech, se můžeme setkávat s různými hodnotami, které vymezují jednotlivé stupně sluchových vad. Audiometrické hodnoty jsou průměrným výsledkem měření v oblasti řečových frekvencí, tj. na 500, 1000, 2000, 4000 Hz.

Lejska (2003) uvádí následující hodnoty (Tab. 1):

Tabulka 1 – Klasifikace sluchových vad podle Lejsky (2003)

normální stav sluchu	0 dB – 20 dB
lehká nedoslýchavost	20 dB – 40 dB
středně těžká nedoslýchavost	40 dB – 60 dB
těžká nedoslýchavost	60 dB – 80 dB
velmi těžká nedoslýchavost	80 dB – 90 dB
hluchota komunikační (praktická)	90 dB a více
hluchota úplná (totální)	bez audiometrické odpovědi

Zdroj: Lejska (2003, s. 36)

Mezinárodní škála stupňů sluchových vad je podle WHO od roku 2002 stanovena následovně⁹ (Tab. 2):

⁹ http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/ [on-line] [cit. 2015-05-10]

Tabulka 2 – Klasifikace sluchových vad podle WHO (2002)

normální sluch	0 dB – 25 dB
lehké poškození sluchu	26 dB – 40 dB
střední poškození sluchu	41 dB – 60 dB
těžké poškození sluchu	61 dB – 80 dB
velmi těžké poškození sluchu až hluchota	81 dB a více

Zdroj: WHO (2002, on-line)

2.3 Legislativní vymezení

Zákonné vymezení pojmů souvisejících s osobami se sluchovým postižením nalezneme v nemnoha právních předpisech. Nejvýznamnějším právním předpisem v této oblasti je zákon č. **423/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob**¹⁰. Přijetí zákona bylo prosazeno již v roce 1998. Tento právní předpis umožňuje neslyšícím a hluchoslepým osobám právo na svobodnou volbu komunikačního systému¹¹. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována, tak aby bylo umožněno jejich rovnoprávné a účinné zapojení do všech oblastí společenského života. Neslyšící mají právo na používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, na tlumočení v těchto systémech, na vzdělávání prostřednictvím těchto systémů a na jejich výuku. Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují podle osoby, *„které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem“* (§ 2). Zákon taktéž definuje český znakový jazyk jako přirozený a plnohodnotný komunikační systém.

¹⁰ Původně zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, novelizovaný zákonem č. 384/2008 Sb.

¹¹ Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob se pro účely tohoto zákona rozumí podle § 3 český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka.

Dalším právním předpisem, který se věnuje zejména vymezení sluchových vad pro účely důchodového pojištění, je **Vyhláška 359/2009 Sb., o posuzování invalidity**. Ta definuje tyto termíny:

- Oboustranná úplná hluchota znamená neschopnost slyšet zvuky a rozumět řeči ani s nejvýkonnějším sluchadlem
- Oboustranná praktická hluchota je ztráta sluchu při tónové audiometrii v rozsahu 70 – 90 dB, zbytkový sluch¹² se ztrátou slyšení 85 – 90 %
- Oboustranná těžká nedoslýchavost je ztráta sluchu při tónové audiometrii v rozsahu 69 – 56 dB, zbytkový sluch se ztrátou slyšení 65 – 84 %
- Oboustranná středně těžká nedoslýchavost je ztráta sluchu při tónové audiometrii v rozsahu 41 – 55 dB, zbytkový sluch se ztrátou slyšení 40 – 64 %
- Oboustranná lehká nedoslýchavost je ztráta sluchu při tónové audiometrii v rozsahu 20 – 40 dB, zbytkový sluch se ztrátou slyšení 10 – 39 %

2.4 Užívaná terminologie

Odborná terminologie je v oblasti surdopedie značně nejednotná a neustálená, liší se v jednotlivých publikacích i v rámci jednotlivých resortů péče. Hrubý (2010) uvádí jako zastřešující obecné termíny, zahrnující všechny osoby s různými vadami sluchu, označení *osoby se sluchovým postižením* (taktéž *sluchově postižení*¹³) případně *osoby s vadou sluchu*. Mezi osoby se sluchovým postižením řadí Hrubý (2010) tyto skupiny osob:

- nedoslýchaví
- ohluchlí
- prelingválně neslyšící
- hluchoslepí

¹² Vyjadřování ztráty sluchu v procentech, neboli Fowlerovo hodnocení, bylo vynalezeno před druhou světovou válkou (Hrubý, 2010). V dnešní době výkonných sluchadel jej nelze považovat za objektivní, neboť člověk se ztrátou 95 % může s kvalitním sluchadlem rozumět řeči i bez odezírání.

¹³ Ve speciálně pedagogické terminologii preferujeme pojem *osoba s postižením*, oproti označení *postižená osoba*. Primární je chápání člověka jako lidské bytosti, sekundární je jeho postižení. Přesto je výraz *sluchově postižení* v odborné literatuře taktéž často používán.

- šelestáři
- rodiče sluchově postižených dětí
- slyšící děti neslyšících rodičů

K tomuto výčtu by bylo vhodné doplnit ještě uživatele kochleárního implantátu.

Nedoslýchavost je definována jako zhoršení sluchu oproti běžné populaci (Hrubý, 2010). Může být různého stupně, od lehké až po velmi těžkou (podrobněji o tom zde v kapitole 2.2.). Podstatné na této vadě je to, že je vždy, alespoň do určité míry, kompenzovatelná sluchadly. V důsledku toho nedoslýchaví s kompenzačními pomůckami rozumí mluvené řeči¹⁴ a jsou schopni dosáhnout vlastní srozumitelné mluvy. Většinou část nedoslýchavých tvoří starší lidé, u nichž došlo ke zhoršení sluchu v důsledku věku.

Ohluchlost bývá označována jako ztráta sluchu, ke které dochází po rozvoji mluvené řeči (Hrubý, 2010). Vymezit přesné věkové období, ve kterém dochází k dokončení rozvoje mluvené řeči, je obtížné. Obecně se často hovoří o šesti letech života¹⁵ (Horáková, 2012). Jak uvádí Skákalová (2011), podstatný je nejen samotný vývoj dítěte, ale i podnětnost jeho sociálního prostředí. Při tomto typu postižení se již nabytá jazyková úroveň nevytrácí. Postupně se však ztrácí formální úroveň řeči, taktéž chybí běžné tempo rozšiřování slovní zásoby (Potměšil 2003). Za hlavní problém ohluchlých označuje Hrubý (2010) problém psychologický. Ohluchlí znají význam a cenu zvuku a velice ho postrádají.

Neslyšící lidé bývají definováni jako lidé, kteří mají ztráty sluchu takové, že ani s největším zesílením nemohou vnímat zvuky (Hrubý, 2010). Nepomáhají jim tedy žádná sluchadla. Prelingválně neslyšící jsou lidé, kteří se neslyšící narodili, případně sluch ztratili v časném dětství před osvojením řeči¹⁶. Rehabilitační program pro tyto děti je založen na využití znakového jazyka, který se, ve většině případů, stává jejich jazykem primárním.

¹⁴ Samozřejmě v závislosti na míře sluchové vady a reedukaci sluchu. Musí být také dodrženy optimální komunikační podmínky.

¹⁵ Hrubý (2010) uvádí, že k rozvoji mluvené řeči dochází již ve dvou až čtyřech letech života. Slowík (2007) hovoří o horní hranici až čtrnácti let.

¹⁶ Z toho vyplývá, že postlingválně neslyšící jsou dle této terminologie lidé ohluchlí.

Můžeme se setkat také s označením Neslyšící (psáno s velkým N), které definuje jazykově kulturní menšinu.

Hluchoslepí jsou lidé s kombinovanou vadou zraku a sluchu (Hrubý, 2010). S kombinací úplné hluchoty a slepoty, ke které by došlo již v raném dětství, se nesetkáváme často. Většinou se jedná o postupné zhoršování obou těchto smyslů.

Šelestáři, tvoří skupinu osob, která je stížena specifickou vadou sluchu (Hrubý, 2010). Jedná se o ušní hluky neboli šelesty (tinnitus), což jsou sluchové vjemy, pro něž neexistuje zvukový zdroj ve vnějším prostředí. Tyto hluky slyší výhradně jen postižený a jsou pro něj velmi nepříjemné. Mohou, ale nemusí, být doprovázeny současným zhoršením sluchu.

Rodiče dětí se sluchovým postižením většinou sami žádné závažnější potíže se sluchem nemají¹⁷. Jejich řazení přímo mezi sluchově postižené se může zdát odvážné a netradiční, přesto pro něj existují racionální odůvodnění (Hrubý, 2010). Vlivem postižení dítěte dochází ke změně života celé rodiny. Řada rodin se přestěhuje do blízkosti škol pro sluchově postižené, utváří se nový způsob rodinné komunikace, rodiče mění zaměstnání, uvolní styky s dřívějšími přáteli, jejichž každodenní starosti se pro rodiče sluchově postižených dětí náhle zdají být bezvýznamné. Platí zde, že: „*být rodičem jakkoliv postiženého dítěte je totiž postižením samo o sobě*“ (Hrubý, 2010, s. 108).

Slyšící děti neslyšících rodičů zpravidla vyrůstají v bilingválně bikulturním prostředí (Skákalová, 2011). Pokud jejich rodiče používají znakový jazyk, dítě si jej přirozeně osvojí, stejně, jako si osvojí mluvený český jazyk. Slyšící děti neslyšících rodičů mají také kulturní povědomí o životě a Neslyšících, ale ovládají i chování a zvyky slyšících lidí. V zahraničí se tyto děti (a později dospělí) označují zkratkou CODA – z anglického *Children Of Deaf Adults* (Hrubý, 2010).

¹⁷ 90 – 95 % dětí se sluchovým postižením se rodí slyšícím rodičům (Komorná, 2008).

Uživatelé kochleárního implantátu tvoří skupinu, která se v současné době velmi rozrůstá¹⁸. Kochleární implantát (KI) je elektronická sluchová náhrada (Tichý, FRPSP 2009). Určený je pro osoby s velmi těžkým sluchovým postižením a pro neslyšící. Voperovaný implantát elektricky dráždí sluchový nerv, který přijaté sluchové vjemy přivádí do mozku, kde jsou rozpoznávány jako zvuky. KI tedy nevyužívá potenciálních schopností vnitřního ucha, naopak jej obchází a cílí přímo na sluchový nerv. Nezbytným předpokladem pro efektivní využití KI je následná kvalitní reedukační péče. Ač jsou KI sofistikovaná zařízení a výsledky, kterých se s nimi dosahuje, jsou unikátní, stále se nevyrovnají normálně fungujícímu uchu.

Potměšil (2003) uvádí tyto, v surdopedii nejčastěji používané, termíny¹⁹:

- ohluchlost
- hluchota
- zbytky sluchu
- nedoslýchavost

Pojmy ohluchlost a nedoslýchavost již byly výše objasněné. **Hluchotu** definuje Potměšil (2003) jako vrozenou nebo v časném věku získanou ztrátu sluchu. Lze jí tedy chápat jako pojetí neslyšící osoby ve výčtu osob se sluchovým postižením od Hrubého (2010). Pojem **zbytky sluchu** definuje Potměšil (2003) jako: „*termín, který se používá pro postižení jedince s neúplnou ztrátou sluchu at' vrozenou či získanou, ale zpravidla spojenou s absencí mluvené řeči nebo retardací ve vývoji mluvené řeči*“ (Potměšil, 2003, s. 20). Uvádí se, že zbytků sluchu je možno využít při budování orální řeči.

Taktéž v zahraniční literatuře není terminologie ujasněná. Strnadová (1998) upozorňuje při četbě anglické literatury na obezřetnost v chápání určitých termínů. Například frekventovaný termín *deaf* (u nás překládaný jako *neslyšící*) bývá v angličtině

¹⁸ KI je v současné době ročně implantován až 46 – 50 dětem. Dospělých osob je implantováno zhruba o polovinu méně (Skřivan, In Infopravodaj 1/2015).

¹⁹ Potměšil pravděpodobně vychází z dřívější terminologie užívané při dělení škol pro sluchově postižené. Před rokem 1991 byly školy pro tyto děti striktně děleny na *školy pro nedoslýchavé*, *školy pro žáky se zbytky sluchu* a *školy pro neslyšící*. Až Vyhláška č. 399/1991 Sb. zavedla jednotné označení *školy pro sluchově postižené* (Hrubý, 1999).

chápan velmi volně a zahrnuje i osoby s lehčími vadami sluchu, což může být pro odborníky z cizích zemí matoucí.

2.5 Nazírání na osobu se sluchovým postižením

Přístupy veřejnosti k osobám se sluchovým postižením se v historii vyvíjely a měnily (Horáková In Pipeková a kol., 2010). Také v dnešní době můžeme skutečnost, že má daný člověk sluchové postižení, interpretovat z více hledisek (Horáková In Pipeková a kol., 2010).

Jazykově kulturní²⁰ hledisko (pohled) zastávají podle Kosinové (2008) lidé, kteří přistupují ke sluchově postiženým jako k osobám s odlišným jazykem. Sdílení společného jazyka (v našem případě českého znakového jazyka) je spojeno s vytváření vlastní historie, hodnot, kulturních tradic a zázemí. Macurová (2001, s. 92) říká, že: *"(...) rozdíl mezi slyšícími a neslyšícími začínají být (...) interpretovány ne jako deviace od většinové normy, ale jako přirozené kulturní rozdíl".* Komunita Neslyšících je chápána, jako jazykově kulturní menšina a její členové jsou označováni jako Neslyšící²¹ (podrobněji o tom zde v kap. 3.1.3).

Medicínské hledisko (pohled) hodnotí především funkci sluchového orgánu (Horáková In Pipeková a kol., 2010). Pokud je orgán defektní, pak je na danou osobu nahlíženo, jako na osobu postiženou. Podstatné je funkční hledisko, tedy kvalita a kvantita sluchového vjemu. Podle Kosinové (2008) zastávají tento postoj především lidé slyšící, kteří chtějí určit, jak moc je člověk s vadou sluchu postižený. Proti tomuto postoji se silně vymezují někteří neslyšící, zejména členové komunity Neslyšících. Meadow-Orlans a Erting (In Hindley a Kitson, 2000) uvádějí, že členové komunity Neslyšících popírají hluchotu, jako postižení. Oni sami se v žádném případě necítí být nenormální, svůj handicap pocítují v případě, že jim společnost neposkytuje rovné možnosti a příležitosti.

²⁰ Horáková (In Pipeková a kol., 2010) jej chápe jako hledisko pedagogické.

²¹ Označování Neslyšící s velkým N je inspirováno zahraničím, kde se taktéž můžeme setkat s pojmem *deaf*, označující jedince se sluchovou vadou a pojmem *Deaf*, označující jedince patřícího do jazykově kulturní minority (Meadow-Orlans a Erting (In Hindley a Kitson, 2000).

Freeman a kol. (1992) se zamýšlí nad otázkou, zda hluchota je odlišnost, kterou je třeba respektovat, nebo defekt, který je třeba korigovat. Ze všech typů postižení je právě sluchové postižení provázáno největšími nedorozuměními a zmatky. Snad je to způsobeno tím, že schopnost mluvit je v našich představách spojena s myšlením a inteligencí. Dnes již víme, že klíčová je především jazyková komunikace, která ale není vázána pouze na audio-orální komunikační kanál. I znakový jazyk je plnohodnotným prostředkem komunikace, myšlení a rozvoje inteligence. Rozšířit si obzory a vyhnout se tak mylným úsudkům je možné jedině tím, že se budeme setkávat s neslyšícími lidmi, nalezneme společně s nimi pochopení a zkorigujeme tak své představy o hluchotě.

Freeman a kol. (1992, s. 21) shrnuje postoje obou zmíněných názorových skupin a to v různých sledovaných oblastech (Tab. 3). Názory sluchově orální skupiny představují medicínské hledisko, názory skupiny totální komunikace pak hledisko jazykově kulturní.

Tabulka 3 – Některé sporné názory na hluchotu

<i>Sledovaná oblast</i>	<u>Názory sluchově orální skupiny</u>	<u>Názory skupiny totální komunikace</u>
<i>Názor na neslyšící osoby</i>	Postižená skupina	Lingvistická menšina
<i>Model úspěchu</i>	Slyšící dítě nebo dospělý	Úspěšný neslyšící člověk
<i>Přirozený jazyk neslyšícího dítěte</i>	Jazyk slyšící většiny	Vizuální znakový jazyk nebo posunkový systém
<i>Názor na znakový jazyk</i>	Často považován za méněcenný, primitivní, odpuzující, kterému je třeba se vyhnout	Hodnocen jako jasný, kompletní, expresivní, krásný a plnohodnotný
<i>Přijatelné způsoby komunikace</i>	Zesílená řeč + odezírání + sluchový trénink	Totéž + ukazování + pantomima + prstová abeceda + řeč pohybů těla
<i>Důsledek ukazování na mluvenou řeč</i>	Obvykle tvrdí, že zhoršuje rozvoj	Žádné negativní důsledky nebo dokonce zlepšení
<i>Výchovný vliv dospělých neslyšících</i>	Žádný, nejsou-li orální	Nezastupitelní jako učitelé, vzory, poradci atd.
<i>Sdružování s ostatními neslyšícími</i>	Žádný přínos, je třeba vyhnout se těm, kteří ukazují	Naprostá nezbytnost pro normální život
<i>Úplná integrace do slyšící společnosti</i>	Reálný a žádoucí cíl	Pro většinu obtížný nebo nedosažitelný cíl. Částečná integrace se samozřejmě podporuje, ale výsledky jsou různé.

Zdroj: Freeman (1992, s. 21)

3 Kvalita života

O koncepci kvality života se naše společnost zajímá již řadu let (Ludíková, 2012). V novodobých dějinách bylo toto slovní spojení poprvé užito v roce 1920 v práci Ekonomie blahobytu autora Arthura Pigou. V tomto díle bylo, mimo jiné, pojednáváno o úloze státu coby poskytovatele hmotné podpory sociálně slabým občanům. Pravidelně skloňováno začalo být toto slovní spojení až v sedmdesátých letech minulého století. V tomto období se začínají v USA provádět první šetření kvality života občanů a pojem kvalita života se dostává do ústředí zájmu mnoha vědních oborů.

V dnešní době je pojem kvalita života velmi frekventovaný a to v různých vědních oblastech, od ekonomie, přes sociologii, psychologii, pedagogiku až po medicínu (Řehulková a kol., 2008). Rozsah tématu a jeho interdisciplinárnost jsou příčinou toho, že bohužel nemáme přesné a jasné vymezení pojmu kvalita života. V různých vědních oblastech je za kvalitu považováno něco jiného, metodické přístupy k jejímu pojetí a zkoumání se liší. Na kvalitu života je nazíráno z pohledu subjektivního i objektivního.

WHO (1996) uvádí, že kvalita života vyjadřuje to: *„jak lidé vnímají své místo v životě, v kontextu kultury a hodnotových systémů, ve kterých žijí, a ve vztazích ke svým cílům, očekáváním, standardům a zájmům“* (cit. podle Řehulková a kol., 2008, s. 16).

V programu WHO Zdraví 21 je kvalita života vymezována jako *„pocit jednotlivců nebo skupin obyvatelstva, že jsou uspokojovány jejich potřeby, a že jim nejsou odnímány příležitosti k dosažení štěstí a naplnění života“* (cit. podle Řehulková a kol., 2008, s. 17).

Jesenský (2000) chápe kvalitu života jako úroveň fyzických, psychických a sociálních aktivit člověka.

Řehulková a kol. (2008) upozorňuje na komplexnost celého pojmu kvalita života. Nelze jej zaměňovat za jeho dílčí složky, jako je stav zdraví, životní spokojenost, psychický stav nebo osobní pohoda.

Jako jeden z nejcitovanější koncepčních rámců kvality života je uváděn model vytvořený Centrem pro podporu zdraví Torontské univerzity v Kanadě²² (Tab. 4). V tomto modelu se prolínají tři základní domény života člověka, a to osobní charakteristiky (v angličtině

²² http://sites.utoronto.ca/qol/qol_model.htm (cit. podle Ludíková, 2012, s. 13)

označováno jako *being* = *bytí*), spojení a kontakty s prostředím (*belonging* = *sounáležitost*) a seberealizace a rozvoj (*becoming* = *realizace*).

Tabulka 4 – Konceptní rámec kvality života Univerzity v Torontu

BÝT - osobní charakteristiky člověka	
Fyzické bytí	zdraví, hygiena, výživa, pohyb odívání, celkový vzhled
Psychologické bytí	psychologické zdraví, vnímání, cítění, sebeúcta, sebekontrola
Spirituální bytí	osobní hodnoty, sebezpřesvědčení, víra
PATŘIT NĚKAM - spojení s konkrétní prostředím	
Fyzické napojení	domov, škola, pracoviště, sousedství, komunita
Sociální napojení	rodina, přátelé, spolupracovníci, sousedé
Komunitní napojení	pracovní příležitosti, odpovídající finanční příjmy, zdravotní a sociální služby, vzdělávací, rekreační možnosti a příležitosti, společenské aktivity
REALIZOVAT SE - dosahování osobních cílů, naděje a aspirace	
Praktická realizace	domácí aktivity, placená práce, školní a zájmové aktivity, péče o zdraví, sociální začleňování
Volnočasová realizace	relaxační aktivity podporující redukci stresu
Růstová realizace	aktivity podporující zachování a rozvoj znalostí a dovedností, adaptace na změny

Zdroj: Ludíková (2012, s. 13)

Hodnocení a měření kvality života je tématem nesnadným, přesto důležitým. Je možné hodnotit kvalitu života jednotlivce, dvojice i skupiny lidí a to z pohledu objektivního i subjektivního (Kebza, 2005). Nástroje pro hodnocení bývají většinou dotazníky využívající škálové klasifikace. Řada těchto nástrojů byla původně vypracována k hodnocení kvality života skupiny osob s určitým znevýhodněním či nemocí²³. Z nichž poté autoři čerpají při vytváření materiálů pro hodnocení kvality života osob neznevýhodněných. Jesenský (2000) shledává účel posuzování a hodnocení kvality života u osob se zdravotním postižením nejen v odhalování celkového vlivu postižení na život člověka, ale také ve vymezování cílů a úkolů zaměřených na pozitivní změny kvality života, v odhalování vlivu diagnostických, terapeutických, rehabilitačních a jiných intervencí do života člověka s postižením a v možnosti hodnocení efektivity uplatněných zásahů (Jesenský, 2000).

²³ Podle Kebzy (2005) se jedná např. o osoby s kardiovaskulárními chorobami, nádorovým onemocněním, astmatickými obtížemi, Alzheimerovou chorobou atd.

Činitele, kteří ovlivňují kvalitu života osob (i osob s postižením), dělí Jesenský (2000) na dvě hlavní skupiny, a to činitele vnitřní a činitele vnější. **Vnitřní činitelé** zahrnují somatické a psychické vybavení daného jedince. **Vnější činitelé** pak představují podmínky pro život v oblasti: přírodně ekologické, společensko-kulturní, výchovně vzdělávací, pracovní a ekonomické, materiálně technické. Jak mohou tyto činitelé působit na kvalitu života člověka se sluchovým postižením, bude vysvětleno v dalších podkapitolách.

3.1 Pojetí kvality života u osob se sluchovým postižením

V České republice proběhlo v roce 2007 historicky první šetření Českého statistického úřadu o zdravotně postižených osobách²⁴. Cílem šetření bylo vytvoření podkladů k postupnému vzniku konzistentního systému statistických informací o zdravotně postižených občanech. Tyto informace by měly být nástrojem pro vyrovnávání příležitostí a vést tak ke zkvalitňování života osob se zdravotním postižením.

Zdravotní stav hraje v posuzování kvality života z objektivního hlediska důležitou roli. Neměli bychom ale zapomínat na to, že lidé s postižením jsou především lidé, se všemi běžnými lidskými potřebami. Jak uvádí Strnadová (1998, s. 10): „*Všichni lidé mají základní potřeby biologické, poznávací, citové, společenské a další. To platí jak o lidech bez postižení, tak i s postižením. Proto mají být lidé s jakýmkoliv postižením bráni především jako lidé, a teprve pak jako lidé nevidomí, lidé neslyšící, lidé s tělesným postižením*“. Stejná různorodost jako je mezi slyšícími lidmi, je i mezi sluchově postiženými. Kdybychom měli odpověď na otázku, jací jsou slyšící lidé, těžko bychom hledali odpověď. Stejně je to u neslyšících. Tito lidé mají také všechny lidské vlastnosti, jejich postižení je nedělá horšími nebo lepšími, každý člověk je jiný. Zdravotně postižení lidé, tedy i lidé se sluchovým postižením, však žijí v náročné životní situaci, a to je může činit zranitelnějšími.

24 Šetření o zdravotně postižených osobách v České republice za rok 2007 http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf [on-line] [cit. 2015-05-1]

Vnitřní a vnější činitele kvality života, které jsme uvedli ve 2. kapitole, působí i u jedinců se sluchovým postižením. Jak uvádí Jesenský (2000, s. 84): „*Nedostatečná vybavenost handicapovaného (vnitřní podmínky) spolu s nepříznivými podmínkami vnějšího prostředí mohou podstatně měnit celou kvalitu života zdravotně postiženého.*“ V případě sluchového postižení můžeme říci, že uvedení činitele reflektují převážně tyto oblasti problematiky:

vnitřní činitele

- **somatické vybavení:** V popředí zdravotní stránky je sluchové postižení, je třeba brát v potaz případná další přidružená postižení (tělesné, mentální, zrakové apod.).
- **psychické vybavení:** Zásadní je sebereflexe sluchově postiženého člověka, která se projevuje v rozvoji osobnostních rysů i sociálních dovedností (Potměšil, 2007). Důležité je utváření a přijetí vlastní identity. Bývají zde patrné rozdíly mezi vrozeným a získaným postižením. Psychické vybavení je také ohroženo potenciální komunikační bariérou.

vnější činitele

- **přírodně ekologické podmínky:** V důsledky snahy poskytnout svému dítěti se sluchovým postižením co nejlepší odbornou péči se řada rodin stěhuje do větších měst, do blízkostí škol pro sluchově postižené (Hrubý, 2010). Ve větších městech bývají také organizace poskytující služby, které sluchově postižení využívají v dospělém věku. Neslyšící naleznou ve městech možnosti kulturního a společenského vyžití, silněji zde také působí komunita Neslyšících a sdružování.
- **společensko-kulturní podmínky:** Sluchově postižený člověk má omezené možnosti trávení volného času (Skákalová, 2011). Zásadním problémem je zde komunikační bariéra. Společenský a kulturní život bývá realizován častěji mezi lidmi se stejným postižením.
- **výchovně vzdělávací podmínky:** Vzdělávání je limitováno počtem a specializací škol pro sluchově postižené (Komorná, 2008). Vzdělávání na školách běžného typu je omezeno možnostmi poskytování asistenčních a tlumočnických služeb.

- **pracovní a ekonomické podmínky:** Pracovní uplatnění vyplývá z dosaženého vzdělání. Obecně platí, že osoby s jakýmkoli typem postižení mají podmínky uplatnění na trhu práce těžší (Ludíková, 2012). U osob se sluchovým postižením je situace ztížena komunikační bariérou. Sluchové postižení paradoxně ale přináší také určité ekonomické benefity²⁵.
- **materiálně technické podmínky:** Existuje celá řada pomůcek, které osobám se sluchovým postižením usnadňují život. Rozvoj moderních technologií poskytuje stále dokonalejší a rozmanitější zařízení. Pro kompenzaci sluchové vady lze využít různé typy sluchadel, případně podstoupit voperování kochleárního implantátu. Pro usnadnění komunikace využívají osoby se sluchovým postižením nejen telefony se zesílením zvuku, ale i přístroje s programy umožňujícími video-hovory. Přenos videozáznamu také umožňuje sledování událostí ve znakovém jazyce, čímž se přispívá ke zvyšování informovanosti neslyšících. Existuje také mnoho pomůcek zpříjemňující běžné denní situace²⁶.

Některým vybraných činitelům se budeme věnovat v dalších podkapitolách podrobněji. Nad rámec těchto činitelů je přidána problematika komunikace a přístupu ze strany majoritní společnosti. Obě tyto oblasti prostupují u osob se sluchovým postižením všemi výše zmíněnými činiteli a tvoří tak stěžejní faktor mající vliv na kvalitu života.

3.1.1 Zdraví

Zdraví je podle WHO chápáno jako „stav tělesné, psychické a sociální pohody, a ne jen jako nepřítomnost nemoci nebo vady“ (cit. podle Řehulková a kol., 2008, s. 16). Z této definice můžeme usuzovat, že i neslyšící člověk, bude-li ve stavu tělesné, psychické a sociální pohody, bude zdravý. O definici tělesné pohody v případě sluchového postižení je

²⁵ Autoři z Velké Británie Dye a Kyle (2001) hovoří například o příspěvku na bydlení (Disability Living Allowance), slevách na textové zprávy nebo zlevněném jízdném. Možnosti využívání těchto výhod se zrcadlí v celkové kvalitě života osob se sluchovým postižením.

²⁶ Přehled všech pomůcek pro osoby se sluchovým postižením: <http://www.pomuckyproneslysici.cz/>.

těžké hovořit. Slyšící veřejnost by vadu sluchu za „tělesnou pohodu“ pravděpodobně neoznačila. Sluchové postižení je, z medicínského hlediska, chápáno jako defekt a nedostatek něčeho (zvuku nebo slyšení), člověka se sluchovým postižením tedy nelze považovat za tělesně zdravého.

Neslyšící člověk bude vnímat svůj zdravotní stav jinak. Přístup neslyšících ke sluchovému postižení vhodně uvádí Strnadová: „*Víte, jak neslyšící lidé obvykle reagují na zprávu, že se někomu narodilo neslyšící dítě? Říkají: „Nevadí, že neslyší, hlavně že je zdravé!“ Neslyšící člověk se považuje za nemocného jen tehdy, když dostane rýmu, angínu či jinou nemoc.*“ (Strnadová, 1998, s. 12). Prelingválně neslyšící člověk subjektivně nemá pocit, že by mu vnímání zvuku chybělo, nemá s ním žádnou předchozí zkušenost. Jinak mohou ke svému sluchovému postižení přistupovat lidé se získanými vadami sluchu – ohluchlí, kteří hodnotu zvuku znají a často jim velmi chybí.

Dye a Kyle (2001) vidí vnitřní rozpor v pohledu neslyšících na své vlastní postižení. Neslyšící se vnitřně necítí být vadní, nepovažují se za postižené, přesto u nich často dochází k pocitu, který jim značí, že by se měli cítit zdravotně postižení. Tento jejich pocit může být způsoben právě medicínským přístupem a tlakem slyšící společnosti. Nejednotu neslyšících v pohledu na své vlastní postižení prezentuje i výzkum²⁷ uskutečněný ve Velké Británii, který ukázal, že zhruba polovina neslyšících považuje sebe samo za postiženého. Na otázku „Jste zdravotně postižený?“ (*Are you disabled?*) odpovědělo 56 % respondentů kladně, 44 % záporně.

Často se setkáváme s tím, že k lidem postiženým se přistupuje jako k lidem nemocným. Opak slova *postižený* je vyjadřován slovem *zdravý*. Pojetí nemoci a postižení komentuje Strnadová takto: „*Zatímco nemoc se má léčit, postižení je dáno a člověk se s ním musí naučit žít. Musí je vnitřně přijmout, akceptovat, protože se stane trvalou součástí jeho života*“ (Strnadová, 1998, s. 12). V tomto duchu by měla k postižení přistupovat i dnešní společnost, která by svým pozitivním přístupem mohla lidem s postižením usnadnit život.

²⁷ Výzkum byl součástí projektu DPIC (*Deaf People in the Community: the starting point*), který byl realizován v letech 1997 – 2000 a zaměřoval se na sociální rozvoj neslyšících občanů Velké Británie. Projektu se zúčastnilo 240 respondentů, na otázku „*Are you disabled?*“ odpovědělo 232 z nich. (Dye a Kyle, 2001).

3.1.2 Sebereflexe a identita

Sebereflexe je dle Potměšila (2007) vymezována jako zamýšlení jedince nad sebou samým. V surdopedické praxi je pak chápána jako „*soubor schopností jedince, které mu umožňují provádět rozhodovací proces ve vztahu k vlastním potřebám, schopnostem a možností v konkrétní situaci*“ (Potměšil, 2007, s. 35). Sebereflexe je propojena s psychikou a s psychologii osobnosti, souvisí také s projevy chování v různých sociálních situacích. Je individuální a vychází z osobnosti jedince.

Uvádí se, že vývoj osobnosti jedince se sluchovým postižením je ovlivněn závažností sluchového postižení, dobou vzniku, obdobím diagnostikování vady, úrovní poskytované péče a prostředím, v němž vyrůstá. (Horáková, 2012). Je těžké vymezit pojem „osobnost jedince se sluchovým postižením“. Každý člověk je osobnost / individuum a každý člověk má svůj charakter, vlastnosti, způsoby chování, vědomosti, schopnosti a dovednosti. Přesto v odborné literatuře nalezneme výčty určitých shodných vlastností, které jsou přisuzovány právě lidem se sluchovým postižením. Podle Vymlátilové (In Škodová a Jedlička, 2003) se často uvádí, že neslyšící jsou rigidní, sociálně nezralí, infantilní, impulzivní, egocentričtí a vztahovační. Zmíněná autorka varuje před zevšeobecňováním a nabádá k individuálnímu hodnocení.

Osobnost jedince se vyvíjí a utváří od narození, nepříznivé vlivy v raném vývoji mohou mít negativní dopady na utváření sebereflexe v pozdějším věku. Vymlátilová (In Škodová a Jedlička, 2003) popisuje, proč jsou neslyšící děti ohroženy ve svém citovém vývoji:

- jsou prakticky trvale vystaveny podnětové deprivaci
- častěji u nich dochází k citové deprivaci, vztah rodič – dítě je podroben větší zátěži
- mají v anamnéze vyšší počet perinatálních traumat a mozkových dysfunkcí
- prožívají příliš často a opakovaně zklamání, nejsou schopny plnit vysoké nároky okolí
- komunikace orální řeči nebo odezírání je obvykle stresuje

Nezpochybnitelné je, že právě rodiče jsou pro citový, sociální a jazykový vývoj dítěte nezastupitelní (Freeman, 1992). Se sluchovým postižením jejich dítěte přichází šok, zároveň vyvstává řada otázek a potíží, se kterými si rodiče často neví rady. Smíření a vyrovnání se s vadou jejich potomka je pro ně obtížné. Snad právě proto, že sluchová vada není na první pohled viditelná a dítě se jeví stejně jako ostatní, rodiče sluchové postižení nepřijímají a doufají v uzdravení dítěte.

Hrubý (1999) uvádí, že neslyšící dítě je stejně inteligentní a stejně dychtivé poznávat svět, jako dítě slyšící. Ač je sluchová vada na první pohled neviditelná, dítě není stejné jako ostatní a jeho odlišnosti se nedá zabránit. „*Můžeme však docílit, že ač bude jiné, nebude horší než ostatní!*“ (Hrubý, 1999, s. 13). To by mělo být primárním cílem rodičů i všech, kteří s dítětem přicházejí do styku. Zásadní a jedinou odlišností neslyšících je to, že komunikují jiným způsobem. Lze podotknout, že žádné dítě se nerodí rigidní, sociálně nezralé, infantilní, impulzivní, egocentrické a vztahovačné. To, že neslyšícím bývají v pozdějším věku přiřazovány tyto vlastnosti, může být zapříčiněno právě nevhodným přístupem k neslyšícímu dítěti a nerespektováním jeho jediné odlišnosti.

Vliv komunikačního deficitu na rozvoj sebereflexe jedince je jedním ze zásadních. Jak uvádí Horáková (2012), vyskytují se i takové případy, kdy dítě komunikuje se členy rodiny pouze skrze osobu, která ovládá komunikaci s dítětem nejlépe (nejčastěji matka). Dítě bývá z nedostatečné a nefunkční komunikace frustrované, negativně je ovlivněn jeho sociálně-emoční vývoj, což může být hlavní příčinnou emočních poruch a odlišností v chování neslyšících. O vlivu přístupů v dětském věku hovoří Potměšil: „*Sociální chování řady sluchově postižených dětí a dokonce většiny neslyšících dětí se často přenáší do dospělosti a vykazuje základní odlišnosti dané nepochopením, neznalostí, nedostatečným výchovným programem*“ (Potměšil, 2003, s. 113). Zmínit bychom měli také naprosto odlišnou situaci neslyšících rodičů, kterým se narodí neslyšící dítě. Rodiče jej přijímají naprosto přirozeně a obvykle nespatřují v jeho výchově větší obtíže. Komunikují spolu znakovým jazykem, který je oběma komunikačním stranám přístupný.

Sebereflexe neslyšícího je ovlivněna přístupy osob z okolního prostředí, ve kterém vyrůstá a ve kterém se v pozdějším věku pohybuje (Potměšil, 2007). Neslyšící tyto přístupy přejímá. Pokud tedy na něj bude nahlíženo, jako na člověka vadného a neschopného, bude se i on sám za něj považovat. Pokud přistoupíme k pojetí sluchové vady ze socio-kulturního hlediska, pak budeme neslyšícího chápat, jako jedince s odlišným

komunikačním kódem. Identifikuje-li se sám jedinec se skupinou vykazující prvky kulturní menšiny, nepřijímá označení sebe samého za postiženého. Bude se prezentovat jako člověk Neslyšící. Podle Procházkové (2006) je právě vytvoření identity každého člověka důležité pro začlenění do lidské společnosti a pro ochotu a schopnost podílet se na jejím fungování. Stabilní identitu potřebuje člověk pro samostatné fungování ve svém životě. Také tento fakt se promítá stále více do schopnosti a kvality sebereflexe osob se sluchovým postižením.

3.1.3 Společenský život, komunita Neslyšících

Začleňování se do společnosti a tvorba kvalitních společenských vztahů je jedním základních smyslů života člověka (Skákalová, 2011). Jak již bylo výše zmíněno, v případě, že se nedaří navazovat plnohodnotnou komunikaci, je tím narušen sociální a psychický vývoj. Lidé se sluchovým postižením narážejí v společnosti slyšících na řadu bariér a realizovat tak svůj společenský život mezi slyšícími je pro ně velmi obtížné. Právě z těchto důvodů zcela přirozeně preferují společnost lidí se stejným postižením. V této společnosti nejsou bariéry, neslyšící zde komunikují svým přirozeným jazykem a nepocítují žádný handicap.

Jak uvádí Hrubý (1999), sluchově postižení uživatelé znakového jazyka považují sebe samé za jazykovou a kulturní menšinu a chtějí být označováni jako Neslyšící. Stejně jako jakákoli jiná jazyková menšina, i Neslyšící spontánně vytvářejí silně soudržná společenství. V duchu hodnot těchto společenství pak přirozeně realizují svůj život. Často dávají přednost zaměstnavatelům, kteří už zaměstnávají nějaké neslyšící, stěhují se do míst, kde žijí neslyšící. Navštěvují kluby a spolky Neslyšících, které jsou pro ně centry přirozeného odpočinku a společenského vyžití. Existence komunity Neslyšících dává jejím členům pocit sounáležitosti a přijetí do společnosti. Neslyšící se proto v životě cítí méně

osamělí, než nedoslýchaví a ohluchlí, kteří inklinují ke slyšící společnosti²⁸, která je ale pro jejich komunikační handicap ne vždy plně přijímá.

Členem komunity Neslyšících nemůže být kdokoliv. Kosinová (2008) uvádí čtyři podmínky pro přijetí do komunity Neslyšících podle Baker a Cokely²⁹ (1999):

- podmínka audiologická: člen má určitou sluchovou ztrátu
- podmínka politická: člen se aktivně podílí ve veřejných záležitostech komunity
- podmínka jazyková: člen je aktivně i pasivně kompetentní ve znakovém jazyce
- podmínka společenská: člen se angažuje v životě komunity

V "jádro" komunity jsou ti, kteří splňují všechny uvedené podmínky. Z výše uvedeného vyplývá, že slyšící člověk se může stát členem komunity, nikdy ale nebude v jejím středu, jelikož nemá sluchovou vadu a s ní související osobní životní zkušenosti.

Jelikož jsou Neslyšící označováni jako jazykově-kulturní menšina, mají i vlastní specifickou kulturu. Kultura neslyšících je založena na znakovém jazyce, který nemá psanou formu, udržována je uvnitř komunity neslyšících a předává se přímým kontaktem mezi členy komunity. Kosinová (2008) do kultury Neslyšících řadí: komunikaci ve znakovém jazyce, místa setkávání Neslyšících, umění Neslyšících, pravidla chování, zvyky, komunikační média a pomůcky³⁰.

Kyle (1990, In Homoláč 1998) uvádí, že právě **místa setkávání Neslyšících**, tedy kluby a spolky, jsou zásadní pro vznik a utváření kultury Neslyšících. Mizí zde jakékoli bariéry a Neslyšící si mohou snadno vyměňovat zážitky a zkušenosti. Je to prostor pro interakci, sociální kontakt a vzájemné obohacování. Podle Kosinové (2008) se v klubech a spolcích setkávají především lidé středního a staršího věku, mladší lidé volí pro místa setkání jiné prostory.

²⁸ Strnadová (2001) tuto životní situaci v případě ohluchnutí uvádí větou: „*Vaše uši neslyší, ale uvnitř zůstáváte "slyšící"*“ (Strnadová. 2001, s. 70).

²⁹ Tyto podmínky jsou podle Kosinové (2008) jedny z nejprísnejších. Můžeme se setkat i s mírnějšími přístupy.

³⁰ Ražení pomůcek do výčtu rysů kultury Neslyšících je diskutabilní, jelikož, podle některých autorů, podporuje medicínský pohled na neslyšící (Kosinová, 2008).

Umění Neslyšících je založené na vizuálně-motorické povaze znakového jazyka. V našem prostředí se jedná o záležitost poměrně novou (Kosinová, 2008). Lze sem zařadit lidové umění, povídky založené na znakovém jazyce, humor, anekdoty, hry, divadelní a vizuální umění.

Pravidla chování zahrnují například upoutávání pozornosti dotechem. Lze říci, že Neslyšící lidé se vzájemně dotýkají mnohem více, než slyšící. Dotechem často navazují konverzaci, vstupují do rozhovoru, vítají se a loučí.

Mezi typické **zvyky kultury Neslyšících** patří například potlesk třepotáním zvednutých rukou, poklepání pěstí do stolu znamenající "dobrou chuť", univerzální pozdrav, který podle situace znamená "dobrý den", "ahoj" či "na shledanou" nebo dotyk hřbetů rukou, místo cinknutí sklenic, při připitku.

Mezi **komunikační média Neslyšících** řadíme zdroje, které jsou primárně určené pro neslyšící zájemce, nikoli pro slyšící veřejnost. Největší tradici mají tištěné časopisy, které dávají čtenáři možnost dozvědět novinky ze škol a spolků a informují o aktuálním dění v komunitě Neslyšících. Tištěná média bohužel nemohou respektovat jazykovou identitu Neslyšících. Snad vlivem moderních technologií časopisy zanikají³¹ nebo se zužuje jejich čtenářská základna³². Stále oblíbenější jsou mezi Neslyšícími média využívající znakový jazyk - televizní vysílání, webové stránky a filmová tvorba.

O touze a potřebě Neslyšících setkávat se a sdílet zkušenosti i nejen ve své zemi, ale i za hranicemi států hovoří Hindley a Kitson, (2000). Důkazem toho jsou organizace, které sdružují neslyšící mezinárodně. Jedná se o Světovou federaci Neslyšících (*The World Federation of the Deaf*), Světovou asociaci rekreace Neslyšících (*The World Recreation Association of the Deaf*) a Mezinárodní výbor sportu pro Neslyšící (*Comité International des Sports des Sourds*)³³. Již v roce 1979 se konala první mezinárodní konference o znakovém jazyce (Ahlgren a Bergman, 1980, podle Hindley a Kitson, 2000). O deset let později, v roce 1989, byl uspořádán mezinárodní festival jazyka, kultury historie, umění Neslyšících zvaný *Deaf Way*, kterého se zúčastnilo více než 6000 lidí (Erting a kol., 1994 podle Hindley a Kitson, 2000).

³¹ Informace o zániku časopisu Unie: <http://cun.cz/index.php?clanek=24> [on-line] [cit. 2015-06-01].

³² Informace o nedostatku čtenářů časopisu Gong: <http://www.snnr.cz/CASOPIS-GONG-ZPRAVA-K-PREDPLATNEMU.html> [on-line] [cit. 2015-06-01].

³³ Do českého jazyka přeloženo autorkou práce.

3.1.4 Komunikace

Komunikaci osob se sluchovým postižením můžeme dělit do dvou základních komunikačních systémů: auditivně – orálních a vizuálně – motorických (Horáková, 2012).

Auditivně – orální systémy komunikace jsou založeny na osvojování mluvené řeči. Při osvojování mluvené řeči se u dětí se sluchovým postižením naráží na problémy ve vnímání zvuku z kvalitativního i kvantitativního hlediska. Audio – orální komunikace bývá efektivní u lidí, kterým vadu sluchu, alespoň částečně, kompenzují sluchadla nebo kochleární implantát. Zařazení dítěte zcela neslyšícího do audio – orálního programu je podle Hrubého (2010) nevhodné. Neslyšící dítě je ve svém nejcitlivějším období zbaveno příležitostí pro náhodné učení. Pokud vůbec se neslyšící dítě naučí mluvit, pak je jeho mluva velmi nepřírozená. Závažnější je to, že se jedná o uměle vyvozenou mluvu, nikoli o přirozeně osvojený jazyk, který by neslyšícímu umožnil plnohodnotný rozvoj. Audio – orální komunikace je přirozeně spojena s odezíráním. Může být také doprovázena pomocnými artikulačními znaky, prstovými abecedami, psanou podobou jazyka nebo doplňovanou řečí – Cued speech (Krahulcová, 2002).

Vizuálně – motorické komunikační systémy zahrnují český znakový jazyk, znakovanou češtinu a prstovou abecedu (Horáková, 2012). Všechny tyto komunikační systémy jsou definované v zákoně č. 423/2008 Sb. **Český znakový jazyk** je přirozený a plnohodnotný jazyk. Má vlastní lexikon a gramatiku, je tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky (tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu). Jedná se o přirozený jazyk neslyšících. **Znakovaná čeština** je uměle vytvořený komunikační systém, který využívá gramatické prostředky českého jazyka. Při produkci je hlasitě nebo bezhlasně artikulována čeština, která je doplněna znaky z českého znakového jazyka. **Prstová abeceda** využívá ustálených postavení prstů a dlaní k zobrazování jednotlivých písmen abecedy. Může být jednoruční i dvouruční³⁴.

Prelingválně neslyšící preferují komunikaci v českém znakovém jazyce. Český znakový jazyk je jejich přirozený jazyk a neslyšící jsou si v jeho produkci jisti. I proto jej často preferují i při komunikaci se slyšící společností. Zde je potřeba **profesionálních tlumočnicků**, kteří neslyšícím komunikaci se slyšícím světem mohou zprostředkovat.

³⁴ V českém prostředí převládá používání dvouruční prstové abecedy (Horáková, 2012).

Tlumočníci českého znakového jazyka jsou sdružováni v profesní organizaci *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* (www.cktzj.com). Tato organizace dbá na vzdělávání a profesní rozvoj tlumočnicků, je aktivní v publikační činnosti a specializuje se na tlumočení společenských a kulturních aktivit. Členství v této organizaci ale není pro tlumočnický znakového jazyka povinností. Hlavním zprostředkovatelem tlumočnických služeb je *Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící* (www.cztn.cz). V současné době je v jeho registru 60 tlumočnicků³⁵ z celé České republiky. Dalšími většími poskytovateli tlumočnických služeb jsou *Svaz neslyšících a nedoslýchavých* (www.snnrcr.cz) a *Česká unie neslyšících* (www.cun.cz). Existuje také několik menších mimopražských organizací, ve kterých si neslyšící mohou objednat tlumočení³⁶. Neslyšící mohou také využít služeb on-line tlumočení, které poskytuje organizace *Tichý svět* (www.tichysvet.cz). I přes řadu poskytovatelů tlumočnických služeb bohužel nejsou počty tlumočnicků dostačující³⁷. Neslyšící se často dostávají do situací, kdy tlumočnicka pro svou záležitost neseženou.

Laická veřejnost se často domnívá, že s neslyšícími mohou komunikovat **psanou formou**. Je třeba si uvědomit, že pro prelingválně neslyšící je, ve většině případů, český jazyk jazykem druhým – cizím (Strnadová, 1998). Jejich primární jazyk, je takový, kterým si mohou přirozeně osvojit a spontánně jej užívat – tedy znakový jazyk. Český jazyk se neslyšící učí zprostředkovaně, tak jako se my slyšící učíme cizí jazyky. V minulosti se výuka českého jazyka soustředila především na výuku orální řeči, jejíž osvojení bylo primárním cílem. Psaná a čtená forma jazyka byly upozaděny. Po nevalných úspěších v rozvoji orální řeči³⁸ se dnes již částečně daří tyto tendence překonávat a cílit na rozvoj psané a čtené formy, která je pro neslyšící zásadní. Cílem vzdělávání by měla být gramotnost neslyšících bez ohledu na jejich primární jazyk. Gramotnost neslyšících je

³⁵ informace čerpány z http://cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=83 [on-line] [cit. 2015-05-15].

³⁶ dle http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=188:seznam-poskytovatelut-pro-neslyšici-v-cr&catid=56:informace-pro-neslyšici&Itemid=84 [on-line] [cit. 2015-05-15].

³⁷ O nedostatku tlumočnicků pro neslyšící se už hovoří i v médiích, např. zde: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/224094-kralovstvi-za-tlumocnika-nedostatek-prekladatelut-ztezuje-zivot-neslyšicich/> [on-line] [cit. 2015-05-19].

nebo zde: http://hradec.idnes.cz/neslyšici-bojuji-o-skolu-tlumocniku-dvn/hradec-zpravy.aspx?c=A150326_2150346_hradec-zpravy_the [on-line] [cit. 2015-05-19].

³⁸ Neúspěchy orální výuky hodnotí pro časopis Ucho-Echo výstižně Matějček: „(...) děti ze škol pro neslyšící sice neslyšely, ale mluvily. Bohužel, bylo jim moc málo rozumět. Vlastně jen tehdy, když člověk předem věděl, co chtějí říci (...). Navíc, bylo mi vždycky dost líto jejich velké námahy, napětí a časové investice, jež byla do aktivního mluvení vkládána.“ (cit. podle Strnadová, 1998, s. 219).

klíčová nejen pro komunikaci se slyšící společností, ale především pro možnost získávání informací z psaného textu. Český jazyk ale stále zůstává pro neslyšící jazykem cizím a úroveň znalosti psané formy českého jazyka je u neslyšících různá, často ale ne příliš dobrá³⁹. Psaná komunikace s neslyšícími je komplikovaná a nelze se spoléhat na to, že nám neslyšící zcela rozumí. Opět je jiná situace u ohluchlých osob, které získaly sluchové postižení po osvojení českého jazyka. Tyto osoby, často znakový jazyk neovládají a preferují komunikaci v českém jazyce, nejlépe v jeho psané formě. K tomuto účelů bývá využíváno simultánního přepisu (www.eprepis.cz).

3.1.5 Vzdělávání

Znalosti a dovednosti získané v průběhu plnění školní docházky i úroveň dosaženého vzdělání mají zásadní vliv na kvalitu budoucího života jedince. Děti se sluchovým postižením mají situaci ztíženou omezeným výběrem škol a studijních oborů. Často se děti se sluchovým postižením vzdělávají ve školách pro sluchově postižené, navštěvovat mohou ale také školu běžného typu a mít statut integrovaného žáka. Integrace žáka se sluchovým postižením mezi slyšící třídní kolektiv s sebou váže řadu úskalí a je nutné, aby škola byla pro tuto situaci vhodně zaopatřena. V této diplomové práci se dále zaměříme na vzdělávání žáků ve školách pro sluchově postižené.

Rokem zásadních změn ve školství pro sluchově postižené byl rok 1991 (Komorná, 2008). Do tohoto roku byly školy striktně děleny na školy pro nedoslýchavé, školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro neslyšící. Žáci byli do škol zařazováni podle výsledků audiogramu. Rodiče dětí se sluchovým postižením měli tedy velmi omezený výběr školy pro své dítě. Za zmínku stojí fakt, že vzdělání zakončené maturitní zkouškou bylo možné získat pouze na školách pro nedoslýchavé. Absolventi základních škol pro žáky se zbytky

³⁹ Jazykové komunikaci českých neslyšících bylo věnováno celé číslo časopisu *Čeština doma a ve světě* (roč. 2002, č. 2-3), pro představu jsou zde otištěny i příspěvky neslyšících pisatelů (převážně studentů vysoké školy) v neupraveném originálním znění. S psanou češtinou neslyšících se lze setkat také v korpusu DEAF, který shromažďuje psané texty českých neslyšících. Podrobněji o tom Richterová v časopise *Studie z aplikované lingvistiky* (roč. 2011, č. 1), dostupné on-line z: http://sali.ff.cuni.cz/?q=system/files/Richterova_SALi_2011_01.pdf [on-line] [cit. 2015-05-30].

sluchu a škol pro neslyšící mohli ve studiu pokračovat pouze na nematuritních oborech v učilištích pro sluchově postiženou mládež.

Na základě vyhlášky z roku 1991 se názvy všech tří typů škol sjednotily a od toho roku nesou společný název *školy pro sluchově postižené*⁴⁰ (dále zde používána zkratka SP). Rodiče a sami žáci se sluchovým postižením si mohou zvolit školu, kterou chtějí navštěvovat, bez ohledu na jejich sluchovou ztrátu. Na výběr školy má často vliv způsob komunikace, který je na dané škole uplatňován. Podle Komorné (2008) lze rozlišit tři typy přístupů ke vzdělávání žáků se sluchovým postižením a z nich plynoucí způsoby komunikace:

- monolingválně/monokulturní přístup
- bilingválně/bikulturní přístup
- totální komunikace

Monolingválně/monokulturní přístup vychází z medicínského pojetí hluchoty. V rámci tohoto přístupu je uplatňována metoda orální komunikace, znakový jazyk nebývá ve výuce používán. V České republice se k tomuto přístupu hlásí pouze dva komplexy škol a to Speciální školy⁴¹ pro SP v Ječné ulici v Praze a Speciální školy pro SP v Ivančicích (Komorná, 2008).

Bilingválně/bikulturní přístup vychází z respektování kulturních a jazykových specifíků neslyšících. Vyučovací metoda je bilingvální, ve výuce jsou tedy používány dva jazyky - český znakový jazyk a český jazyk převážně v psané formě. Mezi školy, které uplatňují bilingvální metodu výuky se řadí Bilingvální mateřská škola pro SP PIPAN, Speciální školy pro SP v Holečkově ulici v Praze 5, Speciální školy pro SP v Praze - Radlicích, Speciální školy pro SP v Hradci Králové, Speciální školy pro SP v Brně (Komorná, 2008).

Totální komunikace je, spíše než přístupem, filozofií či náhledem na způsob vzdělávání žáků a studentů se sluchovým postižením. Při komunikaci se využívá všech

⁴⁰ Seznam všech škol pro sluchově postižené lze nalézt v publikaci Komorné (2008) nebo on-line na: <http://ruce.cz/links.php?cat=10> [on-line] [cit. 2015-06-02]. Od roku 2013 nepatří mezi školy pro SP škola v Liberci, která se změnila na školu logopedickou <http://www.ssplbc.cz/o-skole/historie.html> [on-line] [cit. 2015-06-02].

⁴¹ V této práci je užíváno označení Speciální školy pro SP, zahrnující komplexy škol tvořené mateřskými, základními a středními školami nebo alespoň některými z těchto stupňů vzdělávání.

dostupných komunikačních prostředků podle individuálních potřeb každého dítěte. Mezi tyto komunikační prostředky patří znakový jazyk, mluvený jazyk, psaný jazyk, prstová abeceda, pantomima apod. Komorná hodnotí tento způsob výuky ne zcela pozitivně: „*Bohužel se často v praxi můžeme setkat s tím, že způsob výuky a jazyk, ve kterém je výuka vedena, nerespektuje potřeby neslyšících žáků, ale odráží vyjadřovací schopnosti a možnosti učitele*“ (Komorná, 2008, s. 21). Škol, uplatňujících metodu totální komunikace, je nejvíce, patří mezi ně všechny zbývající školy pro SP.

Středoškolské vzdělání na školách pro SP mohou studenti získat na v řadě oborů, jako typické lze jmenovat výuční obory truhlář, kuchař, cukrář, elektrikář, zahradník nebo čalouník. Střední vzdělání ukončené maturitou je možno získat na gymnáziu nebo například v oboru asistent zubního technika, předškolní a mimoškolní pedagogika, reprodukční grafik pro média či informační technologie. Výčet oborů zdaleka není konečný, školy reflektují aktuální situaci a často vznikají nové studijní obory, případně jsou ty stávající upravovány. Na první pohled se zdá, že nabídka studijních oborů je poměrně široká. Nesmíme ale opomenout, že určitý studijní obor na dané škole pro SP je často jediným v celé České republice. Například neslyšící zájemci o studium předškolní a mimoškolní pedagogiky mají možnost pouze studia ve škole v Hradci Králové, obor elektronické počítačové systémy je naopak možné studovat pouze ve Valašském Meziříčí. Zde již vyvstává dilema, zda zvolit studium vybraného oboru na druhém konci republiky či dát přednost studiu jiného oboru nebo nestudovat vůbec.

Studium na vysoké škole by mělo být přístupné všem zájemcům s ukončeným středoškolským vzděláním. Obory speciálně určené přímo studentům se sluchovým postižením jsou dva, a to Výchovná dramatika neslyšících na JAMU v Brně a Čeština v komunikaci neslyšících na UK v Praze. Neslyšící ale mohou studovat i na jiných oborech, většinou za využití tzv. studijní podpory, zahrnující tlumočnické, zapisovatelské a další služby podle potřeby (Komorná, 2008).

To, že perspektivní vzdělání má vliv nejen na kvalitu života jedince, ale že působí i na kvalitu života skupiny osob uvádí Ridgeway: „*Kvalita života neslyšících závisí na schopnostech a zkušenostech kvalifikovaných a školených neslyšících, kteří mohou na základě svých dovedností a odborných znalostí vyjít vstříc nejrozličnějším potřebám spojeným se vzděláváním a duševním zdravím neslyšící populace*“ (Ridgeway In Gregory a kol., 2001, s. 28).

3.1.6 Pracovní uplatnění

Problematika nízké zaměstnanosti osob se zdravotním postižením je palčivým tématem a neméně se týká i osob se sluchovým postižením. Podle průzkumu agentury STEM a České unie neslyšících (Sborník ČUN, 2003) se nezaměstnanost v životě dotkla 73 % dotazovaných osob se sluchovým postižením⁴². Mohli bychom se domnívat, že získané odborné vzdělání otevírá neslyšícím brány trhu práce. Bohužel tomu tak zcela není a dosažená kvalifikace není jediným faktorem ovlivňujícím zaměstnávání neslyšících (Horáková, 2012). Zásadní roli zde sehrává jiný způsob komunikace, který pro zaměstnavatele často představuje překážku. Podle Skákalové (2011) může komunikační bariéra pro neslyšícího znamenat omezený rozsah výběru pracovního místa, ale i snížené možnosti osobního růstu a rozvoje vlastního potenciálu.

Podle Vysučka (In Dlask a kol., 2008, publikováno 2014) se v praxi můžeme setkat s tím, že je neslyšící zájemce o práci bezdůvodně odmítán, přestože má odpovídající schopnosti a dovednosti a splňuje podmínky dané zaměstnavatelem v inzerátu. Zaměstnavatelé často neslyšící podceňují nebo nejsou dostatečně informováni o jejich schopnostech.

Aktivní zapojení do pracovního procesu je pro kvalitu života zásadní. „*Pocit sebeuplatnění, plnohodnotného naplnění přináší odraz z pracovního světa do světa osobního*“ (Ludíková, 2012, s. 147). Práce dává lidem nejen ekonomickou nezávislost, ale také pocit vlastní hodnoty a smysluplnosti.

3.1.7 Majoritní společnost

Vliv majoritní společnosti na kvalitu života osob se sluchovým postižením je zásadní. Postoje a názory většinové společnosti jsou reflektovány v řadě oblastí souvisejících s kvalitou života – např. v legislativě, ekonomice, zdravotnictví nebo školství (Ludíková, 2012). Majoritní společnost často rozhoduje o podmínkách, ve kterých osoby

⁴² Z dotazovaných bylo 81 % neslyšících a 29 % nedoslýchavých.

se sluchovým postižením realizují svůj život. Zde narážíme na skutečnost, že většinová slyšící společnost nemá s hluchotou osobní zkušenost. Ač může být společnost nakloněna k pomoci osobám se sluchovým postižením, nemusí být tato pomoc efektivní. Jak uvádí Strnadová: *„Nejvíce škody způsobují nepostižení lidé tehdy, když se pokouší postiženého člověka přizpůsobit sobě, svým vlastním normám. Jejich představa o "správném" způsobu života postiženého člověka proto většinou neodpovídá realitě“* (Strnadová, 1998, s. 13). Abychom se vyhnuli těmto nedorozuměním, je žádoucí šířit osvětu a seznamovat slyšící veřejnost s problematikou speciálních potřeb osob se sluchovým postižením. V osvětových činnostech se angažuje řada organizací s celým spektrem aktivit. Tradiční událostí je například oslava Mezinárodního dne neslyšících, který je stanoven na 23. září⁴³. Časově rozsáhlejší osvětovou akcí je Týden komunikace osob se sluchovým postižením, v jehož loňském ročníku proběhlo na 80 akcí napříč celou Českou republikou⁴⁴.

⁴³ <http://svatky.centrum.cz/svatky/vyznamne-dny/mezinarodni-den-neslysicich-151/> [on-line] [cit. 2015-06-02].

⁴⁴ <http://www.orbipontes.cz/4-rocnik-festivalu-tyden-komunikace-osob-se-sluchovym-postizenim-10002/> [on-line] [cit. 2015-06-02].

4 Vývoj institucionální péče o osoby se sluchovým postižením

Péče o osoby se sluchovým postižením probíhala na různých úrovních od nepaměti. Nejstarší zprávy o vzdělávání neslyšících pocházejí již z období prvního století našeho letopočtu (Hrubý, 1999). V těchto, i následujících dobách se však vždy jednalo jen o výchovu jednotlivce, pocházejícího často z významné či bohaté rodiny, která si péči o něj mohla dovolit. Počátky skutečné systematické a organizované péče lze nalézt až v období 16. století. Za prvního skutečného učitele neslyšících je označován španělský mnich Pedro Ponce de Leon, který založil první klášterní školu pro neslyšící. Jeho žáci pocházeli ze šlechtických rodin. Vzhledem k tehdejšímu významu náboženství, cílil Pedro Ponce de Leon výuku svých žáků právě do věcí víry. „*Neučil své žáky mluvit, ale za svůj úkol považoval kultivovat jejich mysl*“ (Mázerová, 1999).

Větší zájem odborníků o vzdělávání neslyšících propuká až od druhé poloviny 17. století, kdy učitelství samo o sobě získává vyšší statut a stává se povoláním, kterým je možné se uživit (Hrubý, 1999). Řada učitelů neslyšících v této době své postupy a metody výuky tajila, snad z důvodu zachování určitého monopolu. Výjimkou byl švýcarský lékař Johann Konrad Amman, který naopak své metody na konci 17. století otevřeně popisoval. Amman, který se zaměřoval na výuku mluvené řeči, bývá také považován za zakladatele oralismu ve vzdělávání neslyšících. Škol, vzniklých do této doby nebylo mnoho a jednalo se vždy o školy soukromé nebo církevní.

Až v 18. století začínají vznikat první státem zřizované školy⁴⁵ pro neslyšící (Hrubý, 1999). Významnou osobností své doby a pravděpodobně nejslavnější osobností v historii vzdělávání neslyšících vůbec je **Abbé de l'Epeé**. Původním jménem Charles Michel de l'Epeé, pocházel z rodiny francouzského královského dvorního architekta. Díky jeho původu získal dobré vzdělání, které jej předurčilo kněžské dráze. Ve svém životě se věnoval především pomoci chudým, při které se náhodou setkal se dvěma neslyšícími dvojčaty. Ujal se jejich vzdělávání a brzy sklízel velké úspěchy. Stále větší zájem neslyšících přivedl de l'Epeého v roce 1770 k založení první školy pro neslyšící – **Národního institutu pro neslyšící** v Paříži. Abbé de l'Epeé byl velmi otevřený, snažil se poskytnout vzdělávání co největšímu počtu neslyšících⁴⁶ a své metody nikdy netajil – byl

⁴⁵ V tehdejší terminologii se hovoří častěji o ústavech.

⁴⁶ V roce 1771 navštěvovalo Institut 30 neslyšících žáků (Mázerová, 1999).

průkopníkem používání znakového jazyka ve vzdělávání. Jeho Institut se stal vzorem pro další školy neslyšících, které od té doby začaly vznikat v rychlém tempu po celé Evropě. V roce 1778 vzniká ústav pro neslyšící v Lipsku, v roce 1779 ve Vídni, 1748 v Římě a jako pátý, v roce 1786, ústav v Praze.

4.1 Počátky vývoje péče o české neslyšící

O situaci českých neslyšících před rokem 1786, se mnoho neví. Jak uvádí Mázerová (1999), neslyšící patrně žili izolovaně, byli negramotní a příslušeli k nejnižším sociálním vrstvám, podobně jako v ostatních zemích před založením prvních vzdělávacích ústavů. Zprávy o úspěších v pařížském Institutu se rychle šířily po celé Evropě a panovníci z cizích zemí brzy začali vysílat do Paříže své učitele, aby se zde seznámili s metodami výuky neslyšících. Totéž udělal i rakouský císař Josef II., z jehož podnětu byl v roce 1779 založen ústav pro neslyšící ve Vídni. Na počest jeho návštěvy v Praze pak vzniká roku 1786 **Pražský ústav pro hluchoněmé**.

4.1.1 Školy pro neslyšící

Pražský ústav pro hluchoněmé byl slavnostně otevřen 7. prosince roku 1786 (Hrubý, 1999). Sídli v pronajaté místnosti domu naproti Novoměstské radnici a v počátcích měl pouze šest chovanců. Prvním ředitelem se stal páter Karel Berger, který učil neslyšící pomocí prstové abecedy číst a psát. Pojmy vytvářel pomocí znaků, u nedoslýchavých a ohluchlých se věnoval také výuce výslovnosti. Ústav byl založen jako ústav německý a němčina byla jediným vyučovacím jazykem až do roku 1836. V tomto roce oslav 50. výročí založení ústavu se z podnětu ředitele Jana Mückeho začalo vyučovat i česky. Jednou z nejvýznamnějších osobností v historii ústavu byl páter Václav Frost, který se stal ředitelem ústavu v roce 1841. Frost byl velkým zastáncem znakového jazyka a velmi dobře rozuměl skutečným potřebám neslyšících. Vytvořil novou metodu vzdělávání,

kteřá kladla důraz na znakový jazyk, především při vyučování náboženských předmětů⁴⁷, u ostatních předmětů pak na jazyk mluvený, potřebný zejména pro začlenění neslyšících do společnosti. Tato metoda byla nazývána *metodou českou, pražskou*, popřípadě *Frostovou kombinovanou metodou*. V podstatě se jedná o bilingvní metodu vzdělávání, znovuobjevenou v šedesátých letech minulého století ve Skandinávii. V Pražském ústavu vyučovali i neslyšící učitelé, prvním byl od roku 1852 Václav Wilczek (česky Vlček). Ústav se v průběhu doby stále rozrůstal a několikrát měnil své sídlo. Od roku 1902 sídlí v krásné budově na Smíchově, která byla přímo pro účely Pražského ústavu postavena.

Druhým ústavem pro české neslyšící byl Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně, založený roku 1829 a slavnostně otevřený roku 1832 (Hrubý, 1999). V ústavu se vyučovalo pouze německy až do roku 1857. V době svého největšího rozkvětu měl ústav 125 žáků rozdělených do pěti německých a čtyř českých tříd.

Kapacita těchto dvou ústavů byla přesto nedostatečná a bylo žádoucí založení dalších ústavů pro neslyšící. Následovali ústavy v Mikulově (1844), Litoměřicích (1858), Českých Budějovicích (1871), Hradci Králové (1881), Ivančicích a v tomtéž roce i v Lipníku (1894), Šumperku (1907), Valašském Meziříčí (1911), Plzni (1913). Většina ústavů byla podle Mázerové (1999) v době 1. světové války zabrána a využívána jako vojenské nemocnice.

Významným je rok 1916, kdy byl v Praze otevřen První český ústav pro hluchoněmé (Hrubý, 1999). Ústav od roku 1926 až do dnešní doby sídlí ve velké budově v Praze-Radlicích. Zájem o výuku v tomto ústavu byl už od počátku značný a i proto byla hned o rok později, v roce 1917, zřícena První pomocná škola městská pro hluchoněmé, která převzala část žáků. V obou školách se vyučovalo striktně orální metodou. První pomocná škola městská pro hluchoněmé byla v pozdějších letech připojena k Pražskému ústavu pro hluchoněmé.

Následoval vznik Pokračovací školy pro hluchoněmé v Praze⁴⁸ (1920), která byla později přenesena pod ústav v Praze-Radlicích. Později vznik ústavu v Dolní Lukavici

⁴⁷ „V Rakousku-Uhersku platil zákon, podle kterého měl každý právo seznamovat se s náboženskými pravdami ve svém mateřském jazyce. Frost považoval za mateřský jazyk neslyšících znakový jazyk“ (Mázerová, 1999, s. 11).

⁴⁸ Ohromující je výčet oborů, které byly na škole realizovány během prvních 20 let jejího působení. Jednalo se o obory: zámečník, klempíř, automontér, optik, rytec, truhlář, čalouník, fotograf, knihař, malíř pokojů,

u Plzně (1922), Hradci Králové (1928, pouze pro dívky), Praze (1931, ústav sociálně zdravotní péče), Bechyni (1930, pouze pro dívky), Praze (1939, učebné dílny). V roce 1945 vznikla v Praze Veřejná škola pro nedoslýchavé.

Od roku 1948 již nehovoříme o ústavech pro hluchoněmé, ale o školách pro nedoslýchavé, školách pro žáky se zbytky sluchu a školách pro neslyšící⁴⁹. Od tohoto roku je taktéž zavedena povinná školní docházka pro všechny děti s postižením sluchu. Později vznikla ještě odborná škola pro neslyšící ve Zlíně (1948), Gymnázium pro nedoslýchavé v Praze (1954), školy pro nedoslýchavé v Kyjově (1954), Liberci (1955), Ostravě-Porubě (1982) a samostatné střední odborné učiliště v Brně (1988).

Ač řada škol, které zde byly uvedené, do dnešní doby zanikla nebo přeorientovala svůj zájem na jinou cílovou skupinu, je vhodné je zde všechny alespoň slovem zmínit, neboť to byly právě ústavy a školy, které v největší míře ovlivňovaly dění v životě neslyšících. I přes to, že se život v ústavech řídil přesným a často přísným řádem, nebyl jednotvárný (Mázerová, 1999). Neslyšící často pořádali společné vycházky do města, navštěvovali muzea a kulturní zařízení. V ústavech probíhaly pravidelné oslavy a zábavy, většinou u příležitosti církevních svátků nebo celospolečensky významných událostí. Ústavy byly také hlavními místy, kde se rozvíjel a formoval znakový jazyk. Bylo to místo, kde se neslyšící děti setkávaly poprvé se znakovým jazykem. Učitelé v Čechách a na Moravě se vzájemně informovali o svých učebních metodách a je pravděpodobné, že konzultovali také používané znaky. Až doporučení nepoužívat znakový jazyk ve vyučování z roku 1924 ovlivnilo vývoj znakového jazyka a prohloubilo místní odchylky. Ústavy a jejich zaměstnanci měli zásadní roli v osvětových činnostech. Například učitelé Pražského ústavu pro neslyšící často přednášeli na veřejných akcích, propagovali svůj ústav a seznamovali společnost se vzdělávání neslyšících.

lakýrník, zlatník, klenotník, štukatér, keramik, brašnář, zahradník, brusič drahokamů, mozaikář, soustružník, pekař, krejčí, krejčová, švadlena a modistka (Hrubý, 1999).

⁴⁹ O tomto dělení podrobněji zde v kap. 3.1.5.

4.1.2 Spolky neslyšících

Důležitým článkem, který usiloval o zlepšení životní úrovně osob se sluchovým postižením, byly spolky neslyšících. Ty začínají z přirozené potřeby neslyšících vznikat kolem roku 1850 v různých městech Evropy (Mázerová, 1999).

Velkou zásluhu na vzniku prvního spolku neslyšících v našich zemích má tehdejší ředitel Pražského ústavu Václav Frost. Frost věřil ve schopnosti neslyšících a věděl, jak moc důležité poskytnout dětem v jeho ústavu vzor úspěšného dospělého neslyšícího. Právě on povolal neslyšícího absolventa Pražského ústavu Václava Wilczeka, aby spolu s ním vycestoval na služební cestu po rakouských a německých ústavech pro neslyšící. V Berlíně se seznámili s místním Podpůrným spolkem hluchoněmých, který rozšiřoval péči o neslyšící ve spolupráci s ústavu pro neslyšící. Zakladatelé berlínského spolku byli sami neslyšící. Aktivita spolku německých neslyšících vnukly Wilczekovi ideu na založení obdobného spolku v Čechách. Wilczek na své myšlenky usilovně pracoval a dne 22. května roku 1868 zakládá **Podpůrný spolek hluchoněmých sv. Františka Sáleského**. Spolek měl v okamžiku založení 42 neslyšících členů. Činnost spolku se zaměřovala na několik oblastí. Tou hlavní byla hmotná podpora neslyšících. Jak uvádí Hrubý (1999), jednalo se o jakési sociální zabezpečení neslyšících. Členové spolku platili malé finanční příspěvky, které jim zaručovaly stálou podporu ve stáří a v nedostatku. Zřízen byl také chudinský fond na podporu nezaměstnaných neslyšících tovaryšů. Členové spolku se taktéž aktivně účastnili diskusí o vzdělávání neslyšících, například na Mezinárodním sjezdu neslyšících ve Vídni roku 1877 prosazovali zavedení povinné školní docházky pro neslyšící děti a zavedení pokračovacích škol (Mázerová, 1999).

Druhým spolkem na našem území byl od roku 1906 Podpůrný spolek pro hluchoněmé z ústavu vystouplé⁵⁰ (Hrubý, 1999). Spolek byl založen při škole v Ivančicích a svou činnost zaměřoval především na hledání pracovního uplatnění pro neslyšící absolventy, kterým taktéž poskytoval finanční výpomoc. Následovalo založení Turistického klubu hluchoněmých Prague (1913) a Podpůrného spolku hluchoněmých Jirsík v Českých Budějovicích (1914).

⁵⁰ Mázerová (1999) uvádí název Podpůrný spolek pro hluchoněmé škole odrostlé.

Od výše uvedených spolků se svým přístupem k neslyšícím liší Zemský spolek pro péči o hluchoněmé v Království českém, založený roku 1915. Tento spolek nebyl spolkem neslyšících, ale spolkem *pro* neslyšící. Hlavní a rozhodující slovo v něm měli slyšící odborníci. Předsedou spolku byl lékař – otorinolaryngolog prof. Mudr. Karel Výmola, který byl silným zastáncem orální metody výuky neslyšících a velmi tvrdě vystupoval proti používání znakového jazyka. Tento spolek působil v Praze, kde se často dostával do pří s Podpurným spolkem hluchoněmých sv. Františka Sáleského. I přes názorové neshody se oběma spolkům podařilo v některých aktivitách spolupracovat a určitou dobu společně vydávaly první časopis pro neslyšící *Obzor hluchoněmých*⁵¹.

Od roku 1916 začínají vznikat spolky neslyšících v rychlém sledu a na mnoha místech naší země⁵² (Mázerová, 1999). Spolky přirozeně vznikaly v místech s vysokou kumulací neslyšících, zejména ve městech, kde byly školy pro neslyšící. Neslyšící se zřejmě mezi slyšící majoritou cítili osamoceně, a proto vyhledávali společnost lidí se stejným postižením, se kterými mohli komunikovat svým jazykem. Dosud vzniklé spolky neslyšících měly v zásadě společné cíle a bojovaly za stejnou věc. Vzhledem k velké lokální roztržitosti bylo žádoucí ustanovit jednotné vedení, jakousi zastřešující organizaci. V roce 1921 byl k tomuto účelu založen Svaz spolků hluchoněmých, pod který se začlenily všechny české a slovenské spolky neslyšících. Tento svaz měl za cíl řídit a zastřešovat aktivity spolků, které jednaly především o potřebných úpravách ve školství pro neslyšící, zvýšení prestiže a zlepšení sociálního postavení neslyšících. Svaz si dále stanovil za své cíle pořádání kurzů, přednášek a sjezdů, vydávání časopisů, knih a propagačních letáků i poskytování podpory nezaměstnaným, nemocným nebo chudým neslyšícím. Prostředky na svou činnost získával od členských spolků. Bohužel se Svaz ukázal jako neefektivní organizace a jeho činnost byla po deseti letech působení ukončena. Z podpurných spolků se po druhé světové válce začaly vydělovat zájmové odbory, které se osamostatnily. Vznikl tak například I. pražský sportovní klub hluchoněmých (1922) nebo Vzdělávací a divadelní klub hluchoněmých (1923).

⁵¹ První vydání *Obzoru hluchoněmých* bylo roku 1918 k oslavě 50. výročí založení Podpurného spolku hluchoněmých. V téže roce začaly vycházet také České noviny pro hluchoněmé, které vydávali učitelé neslyšících na Moravě (Hrubý, 1999).

⁵² Mázerová (1999) uvádí jen v letech 1916 - 1920 vznik 11 nových spolků či jejich poboček. V obdobném tempu vznikaly spolky i v následujících letech.

O vytvoření střeškové organizace se jednalo v historii ještě několikrát, znovu tomu bylo v roce 1937. Její založení požadovalo samo Ministerstvo práce a sociálních věcí, které se rozhodlo svou finanční podporu poskytovat pouze zastřešující organizaci, která by příspěvky sama rozdělila mezi členské organizace (Hrubý, 1999). K tomuto účelu vzniklo v roce 1939 Ústředí péče o hluchoněmé. Bohužel jeho trvání nebylo dlouhé a jeho činnost taktéž nebyla úspěšná a to především kvůli sporům mezi členskými spolky. Mázerová (1999) uvádí, že spory uvnitř i mezi jednotlivými spolky byly na denním pořádku a lze je označit za typický rys spolkového života neslyšících.

Poválečné období a vláda KSČ nebyly spolkové činnosti neslyšících nakloněny. Malé a těžko kontrolovatelné spolky byly zlikvidovány a místo nich byla založena Ústřední jednota invalidů, ve kterou se sloučily přetrvávající organizace a spolky všech osob s postižením (Hrubý, 1999). Ústřední jednota invalidů byla v roce 1952 včleněna pod ještě větší a jedinou národní organizaci – Svaz československých invalidů, který zahrnoval mimo osob s postižením i například válečné invalidní veterány⁵³. Svaz invalidů působil až do roku 1990. Spolky, které nezanikly, byly do Svazu direktivně včleněny i s veškerým svým finančním zabezpečením a majetkem, který od té doby patřil Svazu. Je zřejmé, že dosavadní činnosti spolků byly tímto krokem velmi poznamenány a řadu jejich aktivit bylo nemožné v této době provozovat. I v rámci Svazu invalidů ale zůstali neslyšící spojeni a sdružovali se. Ve světlých chvílích se neslyšícím dařilo spojit se do menších organizací, často se sportovním nebo kulturní zaměřením.

Aktivita původních spolků neslyšících se podle Mázerové (1999) v zásadě věnovaly třem hlavním oblastem:

- podpůrné činnosti
- osvětové činnosti
- zábavní činnosti

Podpůrná činnost spočívala především v poskytnutí pravidelné nebo příležitostné finanční podpory pro staré, práce neschopné a nezaměstnané neslyšící. Důležitá byla také morální podpora a pocit sounáležitosti. V této době neexistovalo nemocenské pojištění ani

⁵³ Svaz československých invalidů v roce 1961 čítal 128 572 členů (Hrubý, 1999).

příspěvky v době nemoci a proto byla finanční podpora pro osoby, které sami nebyli schopné výdělečné činnosti, velmi potřebná.

V rámci osvětové činnosti byla poskytována školní, zdravotní a sociální péče a také právní poradenství. Spolky zřizovaly jednotlivé odbory, které neslyšícím pomáhali v různých oblastech života. Byly organizovány přednášky a kurzy, které zvyšovaly informovanost neslyšících a suplovaly střední školy, kterých byl nedostatek. Osvětová činnost byla zaměřena i vně spolku, na slyšící veřejnost. Spolky pořádaly veřejné přednášky o životě neslyšících. Vypracovávaly také plány rozvoje systému vzdělávání neslyšících, které se snažily prosadit na úřadech a ministerstvech. Některé spolky vydávaly vlastní noviny a časopisy.

Zábavní činnost sdružovala neslyšící a poskytovala jim tolik potřebné společenské a kulturní vyžití, kterého se jim ve slyšící společnosti nedostávalo. Každoročně se opakovaly spolkové akce, jako byly maškarní plesy, vinobraní, silvestrovské a vánoční večírky, masopusty a výlety. Oblíbené byly také taneční zábavy, plesy a karnevaly, na které se sjížděli neslyšící z celé země. Byly to většinou jediné příležitosti, kdy se neslyšící mohli sejít ve větším počtu. Pro mnoho neslyšících to byly také jedny z mála možností, kdy se mohli seznámit se svým budoucím partnerem. Pravidelné spolkové události tvořily půdu pro formování kultury neslyšících.

Činnosti spolků byly financovány z různých zdrojů. Základní finanční prostředky tvořily členské příspěvky a dary. Spolky často organizovaly veřejné peněžní sbírky, do spolkové pokladny náležely také výtěžky z plesů a zábav. Nepravidelné příspěvky přicházely od zemské správy a ministerstev. Funkcionáři spolků vykonávali svou práci zpočátku dobrovolně, v pozdějších letech byli někteří představitelé honorováni. Většina spolků neslyšících si nemohla dovolit vlastní klubové místnosti a tak se jejich členové pravidelně setkávali v kavárnách a restauracích. V Praze je řada restaurací, které neslyšící považovali za „své“. Některé byly natolik proslulé, že téměř vždy zde přichází několik neslyšících našel.

Podle tehdejších odhadů více než polovina neslyšících nebyla členem žádného spolku. Jako členové byli evidováni pouze ti, kteří platili členské příspěvky. Přesto spolky poskytovaly podporu a služby i neslyšícím, kteří příspěvky neplatili.

4.2 Novodobá historie – péče o české neslyšící po roce 1989

Porevoluční období dalo institucionální péči o neslyšící nové možnosti. V oblasti školství byl významný rok 1991, ve kterém došlo ke sjednocení názvu škol pro sluchově postižené⁵⁴ (Komorná, 2008). Pro rodiče a jejich děti bylo zásadní změnou to, že se již při výběru školy nemusely řídit výší sluchové ztráty dítěte. Nabídka škol se tak značně rozšířila a neslyšící získali možnost studia maturitních oborů, které do té doby byly určeny pouze nedoslýchavým žákům. V tomto období vznikají také první vysokoškolské obory zaměřené na studium neslyšících žáků. V roce 1992 vzniká obor Výchovná dramatika neslyšících, v roce 1998 obor Čeština v komunikaci neslyšících. Hrubý (1999) uvádí také možnost vlastní iniciativy rodičů ve vzdělávání jejich neslyšících dětí. V roce 1995 tak z podnětu rodičů vznikla Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené – Pipan.

Spolková činnost zažívala v tomto období znovuzrození. Svaz invalidů v roce 1990 ukončil svou činnost a hned vzápětí začaly vznikat samostatné organizace zaměřené na skupiny osob s konkrétním postižením (Hrubý, 1999). Touha po vlastním společenství i, proti své vůli, několik desítek let trvající včlenění do Svazu invalidů, způsobily obrovské nadšení a rozmach při zakládání nových sdružení. Řada významných a do dnešní doby působících organizací sluchově postižených vznikla právě v radostném roce 1990. Jednalo se například o Federaci rodičů a přátel sluchově postižených, Svaz neslyšících a nedoslýchavých, Českou unii neslyšících nebo Český svaz neslyšících sportovců. Důležité je zmínit, že v čele nových organizací stály téměř vždy osoby se sluchovým postižením, které si samy své organizace zakládaly a řídily⁵⁵. Mnoho organizací vzniklo i v následujících letech. V roce 1992 byla založena zastřešující organizace všech členských organizací sluchově postižených – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP), která taktéž působí dodnes. Nově vzniklé organizace navázaly ve svých činnostech na tradiční aktivity původních spolků neslyšících. Zaměřují se ochranu a prosazování práv neslyšících, respektují jejich potřeby a rozvíjejí zájmy.

⁵⁴ Podrobněji o tom v kapitole 3.1.5. této diplomové práce.

⁵⁵ Výjimkou byl předseda Federace rodičů a přátel sluchově postižených Ing. Jaroslav Hrubý, Csc., slyšící otec neslyšící dcery. Předsedou Svazu neslyšících a nedoslýchavých (v době založení nesl název Svaz sluchově postižených v ČR) byl v brzkém dětství ohluchlý Luděk Lauermann, předsedou České unie neslyšících nedoslýchavý Vladimír Buberle, předsedou Českého svazu neslyšících sportovců sluchově postižený Vojtěch Volejník.

Významná je také podpora organizací při sdružování neslyšících. Právě setkávání neslyšících při různých událostech patří neodmyslitelně k jejich životu. Kosinová (2008) uvádí některé konkrétní oblíbené a významné příležitosti pro setkávání neslyšících v současné době. Jedná se například o plesy, pálení čarodějnic, oslavy Mezinárodního dne neslyšících, Mikulášská setkání, přehlídku tvorby ve znakovém jazyce Mluvící ruce, benefiční koncert Večer tříkrálový, charitativní koncert Podepsáno srdcem či Miss neslyšících České republiky. Na těchto akcích se setkávají neslyšící z celé republiky. Někteří neslyšící neváhají jet stovky kilometrů, jen aby se znovu setkali se svými přáteli. Zde je znovu patrná síla a soudržnost komunity neslyšících, jejíž kultura je formována a utvářena za podpory organizací a spolků neslyšících.

5 Česká unie neslyšících

Česká unie neslyšících (ČUN) je instituce hájící práva, zájmy a potřeby osob se sluchovým postižením (ČUN – Kdo jsme, 2009, [online]). Organizace vznikla v roce 1990 a od této doby sdružuje všechny, kteří se zajímají o problematiku a specifickou kulturu neslyšících. ČUN poskytuje osobám se sluchovým postižením sociální služby, mezi které patří i základní sociální poradenství a tlumočení. Prostory organizace ČUN umožňují sdružování a rozvíjení společenských a kulturních kontaktů osob se sluchovým postižením. Organizace taktéž posiluje sociální a právní vědomí osob se sluchovým postižením, čímž zvyšuje možnosti jejich zapojení do života společnosti. Mimo těchto činností cílí ČUN své aktivity také směrem ke slyšící společnosti, kde si klade za cíl šíření informovanosti. ČUN podporuje respektování osob se sluchovým postižením jako rovnoprávných spoluobčanů s odlišným jazykem a kulturou. Organizace se prezentuje vlastním logem. V současné době používá ČUN dvě loga – tradiční se symbolem ucha (Obr. 2) i nové, modernější se symbolem rukou, zastupujících znakový jazyk (Obr. 3).

Obrázek 2 – Tradiční logo ČUN

Zdroj: www.cun.cz

Obrázek 3 – Nové, moderní logo ČUN

Zdroj: www.cun.cz

5.1 Důvody pro založení ČUN

„Česká unie neslyšících je organizace, která, jak již ze samotného názvu vyplývá, vznikla za účelem ochrany a prosazování práv, zájmů a potřeb osob se sluchovým postižením, a to již v roce 1990“ (ČUN – Kdo jsme, 2009, [online]). Založení ČUN v roce

1990 předcházelo dlouholeté období působení Svazu invalidů, který neumožňoval sdružování osob se sluchovým postižením ve vlastních spolcích (Hrubý, 1999). Porevoluční obnovu spolčovací svobody zaručil neslyšícím až zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, který garantuje právo občanů na svobodné sdružování. Přijetím tohoto zákona došlo k obrovskému rozmachu spolkové činnosti neslyšících.

Před vlastním vznikem ČUN působil přípravný výbor, který chystal půdu pro založení nové organizace. V přípravném výboru působila řada významných neslyšících osobností, pravděpodobně největším iniciátorem založení nové organizace byl Vladimír Buberle. Přípravný výbor byl od počátků spojen i s neslyšícími občany, kteří značnou měrou přispěli k založení organizace (ČUN – Historie ČUN, 2009, [online]). Nová organizace neslyšících měla vzniknout také pro větší oddělení neslyšících od nedoslýchavých (Strnadová, 1998). Všechny skupiny osob se sluchovým postižením byly po zániku Svazu invalidů sdružovány ve Svazu sluchově postižených⁵⁶. Oddělení neslyšících od nedoslýchavých a jasné vymezení těchto dvou skupin osob se sluchovým postižením by pak umožnilo lépe respektovat jejich, často odlišné, potřeby.

ČUN byla ustanovena 17. července 1990 registrací na Ministerstvu vnitra. První Valná hromada se konala v prosinci téhož roku v budově Právnické fakulty Univerzity Karlovy a prvním prezidentem⁵⁷ ČUN byl zvolen Vladimír Buberle. Smyslem založení ČUN bylo, aby neslyšící měli svou organizaci, ve které by se mohli sdružovat a komunikovat znakovým jazykem a která by prosazovala a naplňovala jejich práva, potřeby a zájmy. Dle svých stanov ČUN: „*Navazuje na dávné tradice českého a světového hnutí neslyšících, zvláště na odkaz spolkových tradic neslyšících*“ (ČUN – Stanovy ČUN, 2009, [online]).

⁵⁶ V pozdějších letech přejmenovaném na Svaz neslyšících a nedoslýchavých. K přejmenování patrně vedly také snahy o jasné vymezení těchto dvou skupin osob se sluchovým postižením.

⁵⁷ V tehdejším označení se hovořilo o předsedovi, v nynější organizační struktuře by V. Buberle zastával funkci prezidenta.

5.1.1 Vladimír Buberle – zakladatel ČUN

Zakladatel ČUN, pan Vladimír Buberle, byl významnou osobností na poli spolkové činnosti neslyšících. Pro ČUN je zásadní jako její zakladatel a prezident, přesto je na tomto místě vhodné zmínit i jeho aktivity před rokem 1990. Právě některé z nich ho k myšlence založení ČUN přivedly.

Vladimír Buberle se narodil slyšící roku 1925 v Praze (UNIE, 2009/3-4). Po zánětu mozkových blan ve velmi útlém dětském věku téměř ohluchl a oslepl na jedno oko. Po léčbě se jeho sluchová vada mírně zlepšovala, ale v dospělosti došlo k obratu a sluch se mu opět výrazně zhoršil. Navštěvoval základní školu v Praze na Smíchově, poté se vyučil čalouníkem ve škole v Praze-Radlicích. Absolvoval také mistrovskou školu bytové tvorby.

Začátky jeho práce pro neslyšící spadají již do roku 1939, kdy začal působit jako člen výboru v I. Pražském sportovním klubu hluchoněmých (UNIE, 2009/5-6). Od 50. let se věnoval divadelní tvorbě a pantomimě neslyšících a byl jedním ze spoluzakladatelů Divadla neslyšících. Největšího úspěchu se tento soubor dočkal roku 1954, kdy vyhrál celostátní divadelní přehlídku Jiráskův Hronov. Svou péči věnoval i nevidomým a v roce 1954 vznikl z jeho podnětu na Klárově ústavu nový obor – čalounictví. Vladimír Buberle zde dlouhou dobu působil jako učitel odborných předmětů. Předsedal také Automotoklubu neslyšících Svazarm Praha. Při mezinárodním srazu neslyšících motoristů v roce 1966 se, i díky panu Buberlemu, podařilo realizovat myšlenku na založení Mezinárodní federace neslyšících motoristů, které několik let předsedal a která funguje dodnes. Mnoho let pracoval také ve Svazu invalidů, odkud byl později pro své kritické názory odejit. Po revoluci působil v Občanském fóru neslyšících, ve kterém již zpracovával své snahy na založení důstojné organizace neslyšících. Jeho snahy vyvrcholily založením ČUN. Na pozici prezidenta ČUN působil až do roku 2000. Jeho cesta životem byla uzavřena 25. ledna 2009.

5.2 Historie ČUN

Organizace ČUN slaví v letošním roce výročí 25. let své existence a fungování. Za tuto dobu se organizaci podařilo dosáhnout řady úspěchů a významně ovlivnit dění ve společnosti neslyšících. Na tomto místě je vhodné zmínit důležité historické okamžiky a milníky ČUN. Jsou to právě aktivity z historie, které posouvaly a formovaly organizaci do podoby, ve které funguje dnes. V následujících podkapitolách je uveden stručný pohled do historie organizace s uvedením některých zásadních aktivit v daném období. Pozornost je soustředěna zejména na výjimečné události a aktivity, nejsou popisovány běžné denní služby. Těm se budeme podrobněji věnovat v kapitolách týkajících se současné podoby organizace.

Zmapovat historii neslyšících je velmi těžké. Primárním komunikačním prostředkem neslyšících i organizace ČUN je český znakový jazyk, který nemá psanou formu. Existují samozřejmě písemné záznamy jednotlivých jednání či zasedání ČUN. Bohužel ale není zaznamenána řada faktů, které by byly zajímavé z historického hlediska. Organizace taktéž nemá zpracovanou souhrnnou historickou kroniku. ČUN vydává od roku 2004 každoroční Výroční zprávu, ve které zpětně popisuje chod organizace v daném roce (ČUN – Výroční zpráva, 2009, [online]). Další informace o minulosti organizace je možné čerpat ze článků tehdejších periodik a z vyprávění pamětníků.

5.2.1 Období 1990 – 1994

Období vzniku organizace bylo velmi náročné z hlediska prostorového i finančního zabezpečení. Jak doslova uvádí informace na webových stránkách ČUN: „*Začínalo se od zelené louky. Schůze byly v bytech, restauracích bez finanční podpory*“ (ČUN – Historie ČUN, 2009, [online]). V únoru roku 1991 vzniká oblastní organizace Praha s vlastní právní subjektivitou. Ta sídlila nejprve v Erbenově ulici na Praze 5, následně v Rybné ulici na Praze 1. Vyhovující prostory se podařilo nalézt až v Dlouhé ulici na Praze 1. 6. září 1994 zde byl slavnostně otevřen i stacionář pro neslyšící. Slavnostního otevření se zúčastnili

zástupci organizací zdravotně postižených i zástupci státních úřadů, celou akci natáčel televizní štáb (UNIE, 2005/3).

V roce 1992 se ČUN podařilo začít vydávat vlastní časopis UNIE, který organizace tiskla na vlastní tiskárně v Liberci. V témže roce vznikla organizace ASNEP, sdružující organizace osob se sluchovým postižením. Ustavující schůze se konala v prostorách ČUN v Dlouhé ulici a ČUN byla jedním z osmi zakládajících členů. Vladimír Buberle byl zvolen viceprezidentem ASNEP (Hrubý, 1999).

ČUN se ihned po svém vzniku začala rozrůstat o další oblastní jednotky, které vznikaly v mnoha městech celé České republiky. V roce 1993 jsou oblastní organizace ČUN v řadě větších měst, mimo Prahy je to Brno, Liberec, Zlín, Ostrava, Plzeň, Vsetín, Studénka, Nový Jičín či Chodov (UNIE, 1993/10-11). Tento výčet není zdaleka konečný, i nadále vznikaly nové oblastní jednotky. Některé naopak zanikaly či se různě transformovaly a struktura ČUN se neustále proměňovala.

5.2.2 Období 1995 – 1999

Velkou aktivitu ČUN v oblasti přednáškové a aktivizační činnosti v tomto období dokazují statistické údaje z roku 1997. Podle nich bylo v průběhu roku 1996 až po 1. čtvrtletí roku 1997 uskutečněno 74 besed s populárními osobnostmi z řad herců, zpěváků, lékařů, sportovců či vědců (UNIE, 1997/7). To, že se jednalo o besedy a přednášky pro neslyšící přínosné a zajímavé dokazuje vysoká návštěvnost, která se pohybovala v rozmezí 60 – 100 osob na jednu přednášku.

Po období relativního poklidu, ve kterém se ČUN formovala a rozvíjela, přišlo bouřlivé období. Koncem roku 1997 se začala projevovat nespokojenost některých členů ČUN. Námitky se týkaly zejména řízení organizace (Hrubý, 1999). Spory vyvrcholily následující rok, v průběhu kterého z ČUN vystoupila část neslyšících z Olomouce, Brna, Jihlavy a Plzně. Tito bývalí členové poté zakládali samostatné místní organizace, nezávislé na ČUN⁵⁸.

⁵⁸ Vznikla tak například Oblastní unie neslyšících v Olomouci, v Brně, v Jihlavě či Plzeňská unie neslyšících.

I přes bouřlivý rok 1998 se v tomto roce podařilo realizovat první ročník kulturní akce Mluvící ruce (UNIE, 1998/8). Tato akce se poprvé uskutečnila 19. září 1998 u příležitosti oslav Mezinárodního dne neslyšících v reprezentativních prostorách Divadla v Dlouhé. Na Mluvicích rukou vystoupili neslyšící umělci, kteří předvedli své dovednosti v poezii, hudbě či divadle ve znakovém jazyce. Mluvící ruce se staly jedním ze symbolů kultury neslyšících a od této doby jsou realizovány pravidelně každý rok.

5.2.3 Období 2000 –2004

V roce 2000 slavila ČUN 10leté výročí svého založení. Oslavy probíhaly v prostorách ČUN v Dlouhé ulici a sešli se na nich nejen pracovníci oblastních organizací a členové ČUN, ale i zástupci z ministerstva školství či škol pro sluchově postižené (UNIE, 2000/8). Oslavy byly doplněny také kulturním programem. Zásadní událostí tohoto roku bylo také zvolení nového prezidenta ČUN, kterým se stal Ing., Mgr. Jiří Dachovský (ČUN – Historie ČUN, 2009, [online]).

4. ročník Mluvicích rukou se v roce 2001 poprvé konal ve více městech České republiky, a to v Praze, Brně a Hradci Králové (Gong, 2001/11). V témže roce získal časopis UNIE významné ocenění – Cenu Vládního výboru pro zdravotně postižené občany⁵⁹ (UNIE, 2002/1-2).

V roce 2003 uspořádána ČUN konferenci „Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících“. Tato konference se konala u příležitosti Evropského roku osob se zdravotním postižením a zaměřovala se zejména na vztah veřejnosti a neslyšících (Sborník ČUN, 2003). Návštěvníci konference, kterých bylo 98, si mohli vyslechnout celkem 19 příspěvků. Referujícími byli například zástupci ministerstev či škol a organizací pro neslyšící.

Rok 2004 byl významný pro mladé neslyšící. ČUN se podařilo uskutečnit výměnný pobyt neslyšící mládeže z České republiky a Velké Británie (Deaf Youth Exchange, 2003-2007, [online]).

⁵⁹ Jednalo se o druhé místo v kategorii písemných děl veřejně publikovaných.

5.2.4 Období 2005 – 2009

V tomto období bylo zásadní věcí vydání Zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách. Služby, které ČUN poskytovala, musely být registrovány a poskytovány v souladu s tímto zákonem. O roku 2006 do roku 2011 řídil organizaci nový prezident Ladislav Bojar (ČUN – Historie ČUN, 2009, [online]). V roce 2006 proběhla také druhá konference „Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících“ tentokrát s podtitulem „Hluchota jako překážka v pracovním a společenském uplatnění neslyšících a dalších sluchových vad“ (Sborník ČUN, 2006). Konference byla menšího rozsahu, vystoupilo zde pět přispěvatelů a navštívilo ji celkem 52 účastníků. V témže roce vzniká v ČUN nový klub ohluchlých, který převzal veškeré činnosti v rámci sociálních služeb od Českého klubu ohluchlých (UNIE, 2008/3-4).

Úspěšný výměnný pobyt mladých neslyšících byl znovu realizován v roce 2007, tentokrát za účasti neslyšících ze čtyř států (Deaf Youth Exchange, 2003-2007, [online]). Projekt byl natolik úspěšný, že získal ocenění Evropské komise⁶⁰.

ČUN byla taktéž aktivní na poli legislativním. Pracovníci pražské organizace ČUN se podíleli na přípravě Zákona 384/2008 Sb., jehož schválením byly uzákoněny všechny potřebné komunikační prostředky neslyšících a hluchoslepých osob (ČUN – Výroční zpráva za rok 2008, [online]).

5.2.5 Období 2010 – 2014

Oslavy 20letého působení organizace měly velmi bohatý program. Probíhaly od října do listopadu roku 2010 a nesly název „Dny neslyšících s Českou unií neslyšících“. V rámci nich byly uskutečněny dny otevřených dveří, ukázkové hodiny znakového jazyka, výstavy fotografií i obrazů neslyšících umělců. Byly také tradiční Mluvicí ruce, po kterých následoval společenský ples neslyšících (UNIE, 2010/9-10). V roce 2010 bylo založeno

⁶⁰ Projekt byl nominován na reprezentaci ČR při příležitosti Evropského týdne mládeže. Zde byl, z celkového počtu 100 000 projektů, spolu s dalšími pěti projekty oceněn Evropskou komisí jako nejlepší (Deaf Youth Exchange, 2003-2007, [online]).

Centrum zprostředkování simultánního přepisu ČUN (eprepis, 2011, [online]). Bohužel v tom samém roce došlo k poslednímu vydání časopisu UNIE, na jehož další vydávání chyběly finanční prostředky.

Rok 2011 byl pro ČUN rokem změn a zatěžkávacích zkoušek. ČUN se začal rozpadat tým pracovníků koordinačního centra (ČUN – Výroční zpráva za rok 2011, [online]). Neblahá hospodářská a finanční situace ČUN byla natolik vážná, že hrozilo uzavření služeb ČUN Praha. Vedení ČUN dokonce založilo novou konkurenční organizaci – Moravskoslezskou unii neslyšících, která převzala služby pobočky ČUN v Ostravě. I přes veškeré nepříjemnosti se podařilo situaci ustát, ač to stálo mnoho dobrovolné práce a aktivit zaměstnanců ČUN. V následujícím roce proběhly volby nového prezidenta ČUN, jímž je od roku 2012 Ing. Martin Novák (ČUN – Historie ČUN, 2009, [online]).

ČUN se i díky novému vedení podařilo vzchopit. Služby poskytované od roku 2012 jsou na stále lepší úrovni, a ČUN cílí své aktivity čím dál více i vně organizaci. V roce 2014 ČUN zorganizovala dva velké kulturní a osvětové festivaly. Jednalo se o akce s názvem „Poznejte nás“ a „Pojďte k nám“ (ČUN – Poznejte nás; ČUN – Pojďte k nám, 2009, [online]). Festivaly byly realizovány na veřejném prostranství, tak aby oslovili nejen neslyšící, ale i širokou veřejnost. Vystupujícími byli neslyšící umělci i slyšící profesionálové, kteří svou činností podpořili komunitu neslyšících. V rámci festivalů probíhala také talentová soutěž pro neslyšící „Hledáme tichý talent“. Výherci soutěže předala cenu zpěvačka Helena Vondráčková, která na akci zazpívala. I její přítomnost přilákala slyšící veřejnost, která se mohla nenásilnou formou seznámit s kulturou neslyšících. Oba festivaly byly tlumočeny do českého znakového jazyka i simultánně přepisovány.

5.3 Současná situace – rok 2015

V čele ČUN stojí prezident organizace⁶¹, který je nejvyšším představitelem oblastních poboček a zastupuje organizaci navenek (ČUN – Stanovy ČUN, 2009, [online]).

⁶¹ Prezidentem ČUN je v současné době Ing. Martin Novák (těžce nedoslýchavý).

Jeho zástupcem je viceprezident ČUN⁶². Na pozici prezidenta i viceprezidenta je vždy preferována osoba se sluchovým postižením. Nejvyšším orgánem ČUN je Valná hromada. Ta je sestavena ze zástupců – delegátů jednotlivých oblastních organizací ČUN. Valná hromada zasedá jednou za čtyři roky, v jejích kompetencích je zejména volba prezidenta a viceprezidenta ČUN, či úprava stanov organizace. Výkonným orgánem organizace je Rada ČUN, tvořená předsedy jednotlivých oblastních organizací, prezidentem a viceprezidentem ČUN. Rada ČUN zasedá 4x ročně, na svých zasedáních projednává a schvaluje interní předpisy a dokumenty nutné pro běžný chod organizace. Oblastní organizace ČUN řídí jejich předsedové.

V současné době má ČUN šest oblastních poboček (ČUN, 2009, [online]). Největší a nejrozsáhlejší je pražská pobočka, sídlící na v Dlouhé ulici v Praze 1. Na tomto místě nalezneme koordinační ústředí ČUN i samotnou oblastní organizaci. Další pobočky nalezneme v Brně, v Liberci, ve Zlíně, v Kroměříži a v Ostravě. Poskytované služby se na jednotlivých pobočkách liší svým obsahem i rozsahem. Všechny pobočky poskytují v různé míře klubovou činnost a umožňují osobám se sluchovým postižením se setkávat v prostorách organizace. Ve všech pobočkách, mimo Kroměříže, jsou realizovány kurzy znakového jazyka pro veřejnost. Sociálně aktivizační služby jsou poskytovány na základě registrace udělené v souladu se Zákonem č.108/2006 Sb. na všech pobočkách kromě poboček ve Zlíně a v Kroměříži. Výše zmíněným zákonem registrované tlumočnické služby mají jen pobočky v Praze a v Ostravě.

Základním poskytovatelem financí pro realizaci sociálních služeb⁶³ je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). Na základě každoroční žádosti, poskytuje MPSV grant na podporu služeb. Výši poskytnutého grantu ovlivňuje řada skutečností. Zásadní je, že granty bývají zpravidla jednoleté. Pro organizaci je tedy velmi těžké naplánovat svou službu ve větším časovém horizontu. Další finanční prostředky získává organizace skrze projekty a žádosti od dalších ministerstev, magistrátů měst, městských částí případně jako

⁶² Viceprezidentem ČUN je v současné době Mgr. František Šmolík (nedoslýchavý).

⁶³ Do sociálních služeb spadá podle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách celkem 32 služeb. ČUN poskytuje 2 druhy registrovaných sociálních služeb, a to Tlumočnické služby (§ 56) a Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením (§ 66). Obě tyto služby spadají podle § 53 Zákona č. 108/2006 Sb., do služeb sociální prevence. Podle § 37 Zákona č. 108/2006 Sb. musí každý poskytovatel sociálních služeb zajistit také poskytování služby základního sociálního poradenství – i tyto služby ČUN poskytuje.

sponzorské dary od fyzických i právnických osob. Klubová činnost je dotována především z pravidelných členských příspěvků.

Jako samostatný celek je pod ČUN registrováno také Centrum zprostředkování simultánního přepisu (CZSP), které sídlí v pražské pobočce v Dlouhé ulici, ale jeho působnost je celorepubliková (eprepis, 2011, [online]). CZSP cílí své služby na osoby se sluchovým postižením preferující komunikaci v českém jazyce. Simultánní přepis poskytuje převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Typickými klienty CZSP jsou lidé nedoslýchaví, ohluchlí či uživatelé KI.

5.4 Oblastní organizace ČUN Praha⁶⁴

Oblastní organizace ČUN Praha, sídlící v Dlouhé 37 v Praze 1, poskytuje neslyšícím široké poradenské, společenské, vzdělávací i kulturní zázemí. Organizace je otevřena každý všední den od rána do pozdních odpoledních až večerních hodin a je nejrozsáhlejší z organizací ČUN. Prostory organizace zahrnují 2 kanceláře Centra sociálních služeb, ve kterých neslyšící nalezou pracovníky – sociální pracovníky, pracovníky v sociálních službách a tlumočníky, kteří jsou jim k dispozici při řešení jejich potíží. Třetí kancelář slouží převážně administrativním pracovníkům a pracovníkům CZSP. Dále jsou zde klubovny – malá a velká, v nichž probíhají klubové aktivity, kurzy i přednášky. Místnosti jsou propojeny širokou chodbou končící bufetem. V těchto prostorách je místo k posezení a občerstvení.

ČUN Praha je místem bezbariérové komunikace. Všichni pracovníci ovládají český znakový jazyk, příp. jeho základy a dále se v jazyce vzdělávají. ČUN Praha umožňuje neslyšícím společenské vyžití a možnost komunikace v jejich přirozeném jazyce. Neslyšící se mohou sdružovat v prostorách ČUN Praha. Oblíbené jsou klubové aktivity, které si neslyšící sami vedou. Centrum sociálních služeb ČUN Praha poskytuje neslyšícím

⁶⁴ Informace v této kapitole a následujících čtyřech podkapitolách jsou čerpány z osobní návštěvy autorky této diplomové práce v ČUN Praha, rozhovorů s vedoucími pracovníky ČUN Praha, z webových stránek organizace (ČUN – Praha [online]) a z připravované Výroční zprávy za rok 2014, která dosud není publikovaná, ale vedení ČUN Praha ji autorce diplomové práce ochotně poskytlo k nahlédnutí.

klientům tlumočnické a sociálně aktivizační služby. ČUN Praha organizuje také kurzy znakového jazyka pro slyšící veřejnost a řadu osvětových a kulturních akcí.

5.4.1 Sociálně aktivizační služby

Sociálně aktivizační služby Centra sociálních služeb ČUN Praha jsou zákonem registrovanou sociální službou. V rámci sociálně aktivizačních služeb je klientům poskytováno základní sociální poradenství a služby sociální prevence. Sociálně aktivizační služby ČUN Praha může využívat člověk s jakýmkoli typem sluchového postižení. Služba je poskytována na základě podepsání „Dohody o poskytování služby“ a daná osoba je dále vedena jako klient ČUN. Veškeré sociálně aktivizační služby jsou poskytovány bezplatně.

Sociálně aktivizační služby ČUN Praha poskytují dva pracovníci⁶⁵. Oba mají sluchovou vadu, mají tedy osobní zkušenosti s problémy, které neslyšící trápí a se kterými se potýkají. Dovedou své klienty dobře pochopit a mohou jim vhodně pomoci. Oba komunikují plynně českým znakovým jazykem, nenastává mezi nimi a klientem komunikační bariéra a není nutná pomoc tlumočnicka. Služby jsou klientům poskytovány ve formě ambulantní i terénní. Ambulantní služby jsou poskytovány v kanceláři ČUN Praha každé úterý a čtvrtek od 10 do 18 hodin. Terénní služby si mohou klienti objednat v pondělí, středu a pátek. Místo a čas poskytnutí služby si volí sám klient podle své potřeby. Pokud není pracovník v tyto dny objednaný do terénu, pak je klientům k dispozici v kanceláři ČUN Praha.

Mezi poskytované sociálně aktivizační služby patří zejména pomoc klientům při řešení krizových a obtížných životních situacích, mezi které spadá například ztráta zaměstnání či bydlení, nepokoje v rodině nebo ztráta životního partnera. Klienti řeší potíže při jednání s úřady, institucemi, organizacemi, zdravotnickými či školskými zařízeními ve věcech občansko-správních. Mohou se také obrátit na pracovníka sociálně aktivizační služby při nepochopení textů a formulářů. Další činnosti pracovníka sociálně aktivizačních služeb se týkají obstarávání osobních záležitostí klientů, zprostředkování kontaktů se společenským prostředím (zejména při zájmových, vzdělávacích a volnočasových aktivitách), pomoci při realizaci akcí sociálního zaměření.

⁶⁵ Sociální pracovník a pracovnice v sociálních službách.

Pracovníci sociálně aktivizačních služeb organizují také každoroční týdenní rekondiční pobyty pro své klienty. Pobyt se konají na různých místech České republiky, klienti bývají ubytováni v penzionu a během pobytu se zúčastňují připravených aktivit. V rámci sociálně aktivizačních služeb jsou pro neslyšící organizovány vzdělávací a volnočasové přednášky v prostorách ČUN Praha. Ty se konají zpravidla každý týden. Dvakrát v měsíci probíhají přednášky na téma „Sociální aktuality“ vedené RNDr. Josefem Brožíkem. Časté jsou přednášky se zdravotní tematikou, cestovatelské a kulturní přednášky nebo besedy se známými osobnostmi⁶⁶. Přednášky jsou jazykově bezbariérové, vždy jsou tlumočené do českého znakového jazyka a simultánně přepisované do českého jazyka. Pro neslyšící jsou přednášky důležitým zdrojem informací, rozvoje osobnosti a společenského kontaktu, které nemají možnost zažít v běžném prostředí.

5.4.2 Tlumočnické služby

Tlumočnické služby ČUN Praha jsou poskytovány na základě platné registrace dle Zákona č. 108/2006 Sb. Tlumočnické služby ČUN Praha může využívat člověk s jakýmkoli typem sluchového postižení na základě předchozího sepsání „Dohody o poskytování služby“. Podepsáním této dohody je daná osoba nadále vedena jako klient tlumočnické služby ČUN Praha. Tlumočnické služby jsou poskytovány zdarma.

Tlumočnický tým se skládá ze čtyř tlumočnic a jednoho tlumočnicka. Jedná se o osoby s několikaletou praxí v oblasti tlumočení pro neslyšící. Tlumočníci plynně komunikují českým znakovým jazykem, ovládají také znakovou češtinu a jsou schopni svůj projev vždy přizpůsobit potřebám neslyšícího klienta. Čtyři z tlumočnicků mají vysokoškolské vzdělání, všichni z nich se nadále vzdělávají v kurzech a seminářích.

Tlumočení je poskytováno v ambulantní i terénní formě. Ambulantním dnem je čtvrtek, kdy je tlumočnick od 9 do 18 hodin přítomen v kanceláři ČUN Praha. Při ambulantním tlumočení zprostředkovává tlumočnick nejčastěji tlumočení telefonních hovorů a objednávek, překlady textů z českého jazyka nebo pomáhá se sestavením

⁶⁶ V první polovině roku 2015 proběhly besedy s hercem Tomášem Hanákem, zpěvačkou Hanou Křížkovou a hercem Milanem Šteindlerem.

písemností v českém jazyce. Terénní tlumočení je poskytováno každý všední den, po předchozí včasné objednávce. Místo a čas terénního tlumočení je zvoleno podle potřeby klienta. Nejčastěji se jedná o tlumočení u lékaře, na úřadě či v zaměstnání. Pokud není tlumočník objednan do terénu, pak poskytuje ambulantní tlumočení v kanceláři ČUN Praha od 9 do 18 hodin (v pátek pouze do 13 hodin). Tlumočené aktivity mohou být individuální, pro jednoho klienta, i skupinové. Skupinové tlumočení se týká zejména tlumočení přednášek, besed, exkurzí a výletů.

Tlumočník je pro neslyšícího mostem ke zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Umožňuje klientovi uplatňovat jeho právo na komunikaci v českém znakovém jazyce. Cílem tlumočnické služby je provedení přesného a věrného překladu obsahu sdělení.

5.4.3 Klubová činnost

Klubovou činnost v ČUN Praha tvoří celkem šest klubů. Kluby jsou většinou tematicky zaměřené a sdružují se v nich lidé se společnými zájmy. Jedná se o klub seniorů, klub turistů, klub rybářů, klub šipek, klub karetních her Joker a klub ohluchlých SION. Klubovou činnost si řídí sami neslyšící. Organizace ČUN Praha poskytuje klubům prostory, ve kterých se mohou scházet, a zaštiťuje jejich činnost. Kluby se scházejí v prostorách ČUN Praha pravidelně, některé jednou týdně, některé jednou za 14 dní. Klub turistů pořádá pravidelné vycházky a výlety. Každý klub má svého vedoucího, který v klubu organizuje aktivity. Mezi pravidelné aktivity patří pořádání sportovních nebo karetních turnajů, soutěže, besedy a přednášky. Členové klubu musí být v klubu zaregistrovaní a platit roční členské příspěvky, ze kterých se hradí klubové výdaje. Ke klubové činnosti patří i správa bufetu v prostorách ČUN Praha. Mezi kluby panuje domluva a střídání služeb, bufet vždy obsluhují členové klubu, který nemá v daný den klubovou činnost. Veškeré činnosti související s chodem bufetu si neslyšící zajišťují sami (jedná se o nákup potravin, ocenění, prodej, servis, úklid, zúčtování tržby a podobně).

Klub je pro neslyšící prostorem k interakci, místem, kde se mohou setkat s novými lidmi a najít si přátele. Je to místo, ve kterém mizí bariéry a stres z celodenního napětí.

Klubová činnost rozvíjí schopnosti, znalosti a dovednosti svých členů. Klub je místem, ve kterém se setkávají mladší neslyšící se staršími, utváří se zde kultura neslyšících. Úspěchy neslyšících, kteří klub vedou, mohou být vzorem pro členy klubu i neslyšící z okolí. Pro mnoho neslyšících je klub důležitou součástí jejich života.

5.4.4 Vzdělávací, kulturní a osvětové aktivity

Činnosti ČUN Praha jsou bohaté i v oblasti vzdělávací. Mimo výše uvedených přednášek, realizuje ČUN Praha také kurzy Základů počítačové komunikace pro neslyšící, ve kterých se kurzisté seznamují s možnostmi internetové a on-line komunikace. Kurz je veden neslyšícím lektorem v českém znakovém jazyce a probíhá jednou týdně. Nepravidelně probíhá v ČUN Praha také kurz arteterapie pod vedením pracovníka v sociálních službách.

Pro slyšící zájemce pořádá ČUN Praha kurzy českého znakového jazyka, vedené neslyšícími lektory. Kurzy probíhají v prostorách ČUN Praha, ve kterých mají kurzisté možnost přirozené interakce s neslyšícími. Pracovníci ČUN Praha navštěvují školy běžného vzdělávacího proudu, ve kterých dělají workshopy zaměřené na komunikaci s neslyšícími. Účastní se také veletrhů a setkání neziskových organizací, při kterých oslovují veřejnost a navazují potřebné kontakty.

Pravidelnou každoroční kulturní akcí pořádanou ČUN Praha je přehlídka divadelní tvorby ve znakovém jazyce Mluvíci ruce. Letošní ročník bude již 18. Další kulturní aktivity vycházejí z aktuálních možností a příležitostí organizace. V loňském roce se podařilo zorganizovat dva velké kulturní festivaly⁶⁷. V letošním roce jsou naplánované kulturně bohaté oslavy 25 let výročí vzniku ČUN.

⁶⁷ Podrobnější informace o těchto akcích lze nalézt v kapitole 5.2.5 této diplomové práce.

6 Výzkumná část

Následující praktická část této diplomové práce prezentuje výsledky výzkumného šetření mezi klienty organizace ČUN Praha. Tyto výsledky přinášejí rozsáhlé informace o využívání služeb a aktivit ČUN Praha jejími klienty se sluchovým postižením.

6.1 Vymezení základních pojmů

Pro jasné porozumění následujícím částem diplomové práce je na tomto místě nutné objasnit a definovat některé pojmy a termíny, které budou v práci dále používány.

Výzkumné šetření je zaměřeno na klienty ČUN Praha. V této diplomové práci vycházíme z ustálené terminologie, používané v organizaci ČUN, kdy **klientem** je člověk, který využívá služeb a aktivit organizace. Zásadní je, že ČUN je organizací otevřenou všem osobám se sluchovým postižením a klientem ČUN tak může být takřka kdokoli. Sociálně aktivizační a tlumočnické služby jsou poskytovány bezplatně osobám s jakýmkoli typem sluchového postižení na základě podpisu dohody o poskytování služeb.

Dále se ve výzkumném šetření věnujeme **členům klubu ČUN Praha**. V tomto případě hovoříme o členech daného klubu, které ČUN Praha zaštiťuje (klub seniorů, turistů, rybářů, šipek, Joker a SION – klub ohluchlých). Členem klubu je osoba se sluchovým postižením, která je v klubu zaregistrovaná, účastní se pravidelných klubových činností a platí členské příspěvky.

Členům ČUN se v diplomové práci dále nevěnujeme, přesto je i v tomto případě vhodné objasnit zde, o koho se jedná. Členem ČUN se, podle stanov organizace, stává člověk, který má zájem se aktivně podílet na chodu organizace, napomáhat rozvoji organizace a případně vykonávat funkce navržené organizací. O členství je nutné požádat Radu ČUN, která poté rozhoduje o přijetí. Člen ČUN platí členské příspěvky.

6.2 Záměr výzkumného šetření

Výzkumné šetření se zaměřovalo na nejvýraznější činnosti organizace ČUN. Zájem výzkumu byl soustředěn na největší oblastní organizaci ČUN v Praze a to zejména pro široký záběr poskytovaných služeb, rozsáhlé klubové činnosti i možnosti dalších společenských aktivit.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem přispívá organizace ČUN Praha ke zkvalitnění života osob se sluchovým postižením. Výzkum vycházel ze služeb a aktivit, které ČUN Praha nabízí svým klientům. Dílčí cíle výzkumného šetření se zaměřovaly na zhodnocení míry a četnosti využívání služeb a aktivit ČUN Praha a definování důvodů pro užívání dané služby. Dílčím cílem bylo taktéž stanovení míry potřeby sociálního začlenění a sdružování v klubech neslyšících ČUN Praha.

Na základě cílů a záměrů výzkumného šetření byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka: Jaký je přínos organizace ČUN Praha pro osoby se sluchovým postižením?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Je většina klientů ČUN Praha zároveň také členy klubů dané organizace?
- 2) Je rozdíl v četnosti využívání tlumočnické služby ČUN Praha mezi muži a ženami?
- 3) Využívají služby sociálního pracovníka především klienti řešící problematiku pracovního uplatnění, či potíží v zaměstnání?
- 4) Převládá počet klientů ČUN Praha, kteří navštěvují přednášky pořádané organizací pravidelně?
- 5) Je kulturní akce Mluvící ruce mezi klienty ČUN Praha oblíbená?

6.3 Předpoklady výzkumného šetření

Na základě dílčích výzkumných otázek byly stanoveny následující předpoklady:

- 1) Lze předpokládat, že nejméně 70 % klientů ČUN Praha je členem alespoň jednoho klubu organizace.
- 2) Lze předpokládat, že nebude významný rozdíl (více než 10 %) v četnosti využívání tlumočnické služby ČUN Praha mezi muži a ženami.
- 3) Lze předpokládat, že klienti se sluchovým postižením řeší s pracovníkem sociálně aktivizačních služeb nejčastěji potíže související s problematikou zaměstnávání.
- 4) Lze předpokládat, že více než 60 % klientů navštěvuje přednášky pořádané organizací ČUN Praha pravidelně, tj. nejméně 1x do měsíce.
- 5) Lze předpokládat, že tradiční kulturní akce Mluvící ruce je mezi klienty ČUN Praha natolik oblíbená, že se ji alespoň polovina klientů zúčastnila minimálně 3x.

Předpoklad č. 1 vychází z historické podstaty klubů a spolků neslyšících⁶⁸, které směřovaly svou činnost na sdružování osob se sluchovým postižením a na jejichž tradici organizace ČUN navazuje. Je brána v potaz možná sociální izolace neslyšících ve slyšící společnosti a touha neslyšících po sdílení svých zážitků s lidmi se stejným komunikačním kódem.

Předpoklad č. 2 hodnotí náročnou jazykovou situaci neslyšících ve slyšící společnosti. Lze se domnívat, že jazyková bariéra postihuje bez rozdílu muže i ženy se sluchovým postižením. Z tohoto důvodu můžeme usuzovat, že hlavním determinantem využívání tlumočnické služby bude právě sluchová vada klienta, nikoli pohlaví.

Předpoklad č. 3 vychází z informací o problematice zaměstnávání osob se sluchovým postižením⁶⁹. Podle informací představených v teoretické části diplomové práce (s. 37) se nezaměstnanost v životě dotkla 73 % osob se sluchovým postižením. Takto vysoké číslo nás vede k úvaze o nutnosti potřeby pomoci sociálních pracovníků neslyšícím právě v oblasti zaměstnávání a řešení pracovních potíží.

⁶⁸ Podrobněji popsáno v kapitole 4 (zejména 4.1.2 a 4.2) této diplomové práce.

⁶⁹ Podrobněji popsáno v kapitole 3.1.6 této diplomové práce.

Předpoklad č. 4 se věnuje problematice celoživotního vzdělávání a získávání informací u osob se sluchovým postižením. Osoby se sluchovým postižením nemají možnost bezproblémově se účastnit veřejně pořádaných vzdělávací přednášek, které jsou vedeny v mluveném jazyce. Získávání informací ze psaných materiálů je u neslyšících z důvodu jazykové bariéry taktéž omezeno. Nejdostupnější jsou neslyšícím informace prezentované v českém znakovém jazyce. Vzhledem k výše zmíněným potížím neslyšících při získávání informací a vzhledem k jazykové bezbariérovosti⁷⁰ přednášek organizovaných ČUN Praha, lze usuzovat velký zájem a pravidelnou návštěvnost přednášek.

Předpoklad č. 5 vychází z poznatků prezentovaných v teoretické části této práce (s. 49), které hodnotí akci Mluvící ruce jako jednu z významných akcí a příležitostí pro typické setkávání neslyšících. Vystoupení neslyšících umělců na akci Mluvící ruce taktéž formuje kulturu Neslyšících a vysoká návštěvnost podněcuje k další činnosti.

6.4 Použitá metodika

Výzkumné šetření bylo realizováno formou dotazníkového průzkumu mezi klienty ČUN Praha. Sběr dat probíhal při osobních návštěvách organizace ČUN Praha. Výběr respondentů byl náhodný. Výsledky průzkumu byly zpracovávány anonymně.

Dotazník byl psaný v českém jazyce. Abychom se vyvarovali nepochopení respondentů zadaným otázkám, které by mohlo negativně ovlivnit výsledky průzkumu, byl celý dotazník přeložený také do českého znakového jazyka. Respondent si mohl zvolit, v jakém jazyce mu bude dotazník poskytnut. Překladem dotazníku vyjadřujeme také respekt k českému znakovému jazyku a k právu osob se sluchovým postižením na volbu komunikačního kódu. Formulář dotazníku (Příloha č. 1) a jeho překlad v českém znakovém jazyce (Příloha č. 2 – DVD) jsou nedílnou součástí této diplomové práce.

⁷⁰ Přednášky ČUN Praha jsou vedeny v českém znakovém jazyce, příp. jsou do něj tlumočeny. Pro osoby preferující komunikaci psaným českým jazykem jsou přednášky simultánně přepisovány.

Dotazník čítal celkem 13 otázek. Struktura dotazníku byla založena zejména na uzavřených otázkách, které jsou vstřícné k respondentům. Jelikož byl průzkum realizován mezi respondenty se sluchovým postižením, bylo počítáno také s možnou nechutí prezentovat své názory písemně v českém jazyce. I z tohoto důvodu jsou v dotazníku preferovány otázky uzavřené, ve kterých respondenti vybírají odpověď z předem určených možností. Jediná polouzavřená otázka (č. 9) umožňovala respondentům využít možnosti vlastní odpovědi. Pouze otázka týkající se věku respondentů (č. 2) byla otevřená. Položky dotazníku byly dichotomické (č. 1, 5, 8, 10), polytomické výběrové, s možností jedné odpovědi (3, 6, 7, 11, 12, 13) a polytomické výčtové, ve kterých mohl respondent zvolit více možných odpovědí (č. 4 a 9). Dotazník obsahoval dvouhlavňové otázky (č. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12), kdy odpověď na první otázku určovala možnost odpovědi v následující otázce či otázkách. V závěru dotazníku byl prostor, ve kterém mohl respondent sdělit jakékoli své podněty.

6.5 Průběh výzkumného šetření

Průzkumné šetření bylo realizováno při osobních návštěvách v organizaci ČUN Praha, Dlouhá 37. Tento způsob sběru dat byl preferován před jinými možnostmi (např. on-line dotazování) vzhledem k očekávané vyšší návratnosti dotazníků. Větší počet respondentů byl nutný pro poskytnutí relevantních výsledků průzkumu. Při osobním zadávání dotazníku je také lépe realizovatelný překlad do českého znakového jazyka.

Sběr dat probíhal v průběhu dubna a května roku 2015. Celkem bylo realizováno 9 osobních návštěv. Výběr respondentů byl náhodný, byli oslovováni klienti přítomní v té době v organizaci ČUN Praha. Bylo osloveno celkem 60 klientů ČUN Praha, průzkumu se zúčastnilo 59 z nich, lze tedy hovořit o 98% návratnosti dotazníků.

Respondentům byl před vyplňování dotazníku představen záměr výzkumného šetření. Respondenti byli též seznámeni s postupem vyplňování a byla jim zaručena anonymita sběru dat. Při samotném dotazování měl respondent k dispozici dotazník v tištěné formě, do kterého zaznamenával své odpovědi. Respondentům byla nabídnuta volba zadávání dotazníku v českém znakovém jazyce. Této možnosti využila více než

polovina respondentů, řada respondentů využila překladu jen u některých otázek. Přesný počet respondentů, kterým byl dotazník zadán v českém znakovém jazyce tedy nelze vyjádřit.

Celkově lze hodnotit průběh výzkumného šetření velmi kladně, respondenti byli velice ochotní účastnit se dotazníkového průzkumu, pozitivně reagovali na překlad dotazníku do českého znakového jazyka. Výše uvedená domněnka o přednostech osobního sběru dat se potvrdila. Negativum osobního zadávání lze spatřovat v možném vlivu zadavatele na odpovědi respondenta. Z tohoto důvodu byl při vyplňování dotazníku udržován odstup tazatele od respondenta, tak aby se respondent necítil při vyplňování kontrolovaný. Vyplněný dotazník vložil respondent do neprůhledných desek mezi ostatní dotazníky, čímž byla zajištěna jeho anonymita.

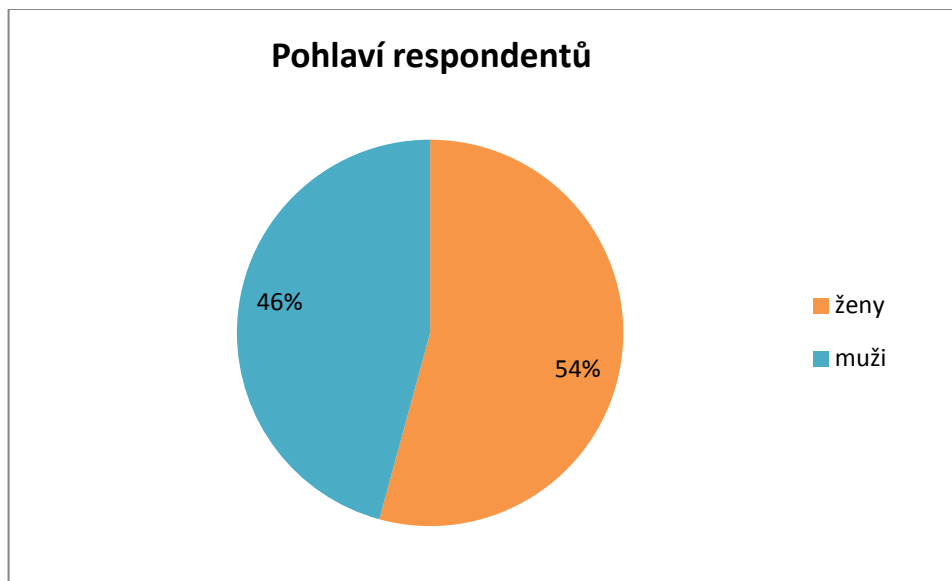
6.6 Interpretace získaných údajů

Data získaná dotazníkovým průzkumem jsou této kapitole graficky zpracována. Každá otázka z dotazníku je vyhodnocena vlastním grafem⁷¹ a slovním komentářem. Otázky jsou zpracovány v pořadí, ve kterém byly v dotazníku zadány. Některé položky jsou taktéž zpracovány ve vzájemné kombinaci, čímž korespondují se zkoumanými výzkumnými otázkami.

⁷¹ Procentuální hodnoty jsou pro větší přehlednost v grafech zaokrouhleny na celá čísla. Při součtu tak hodnoty mohou přesahovat 100 %.

Otázka č. 1: *Jste?* (muž – žena)

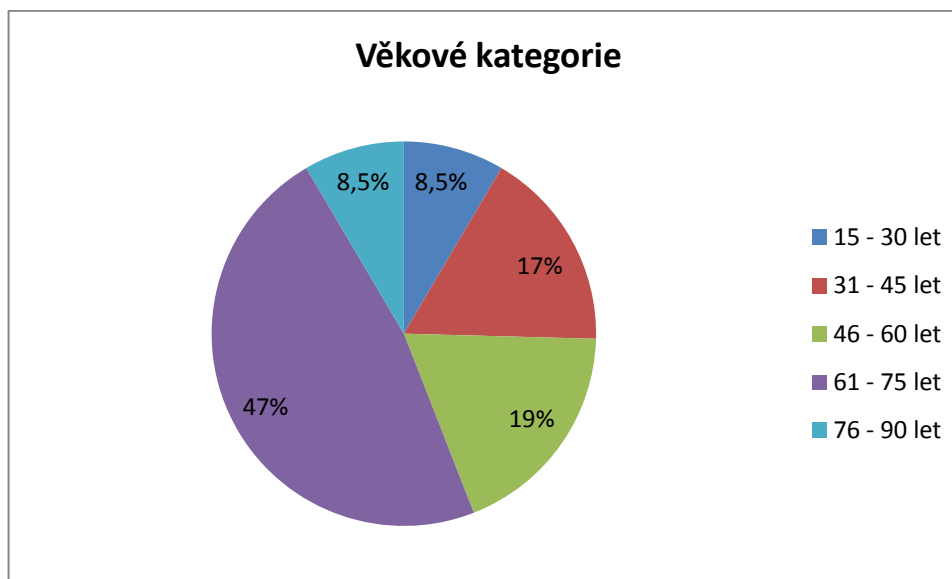
Graf č. 1

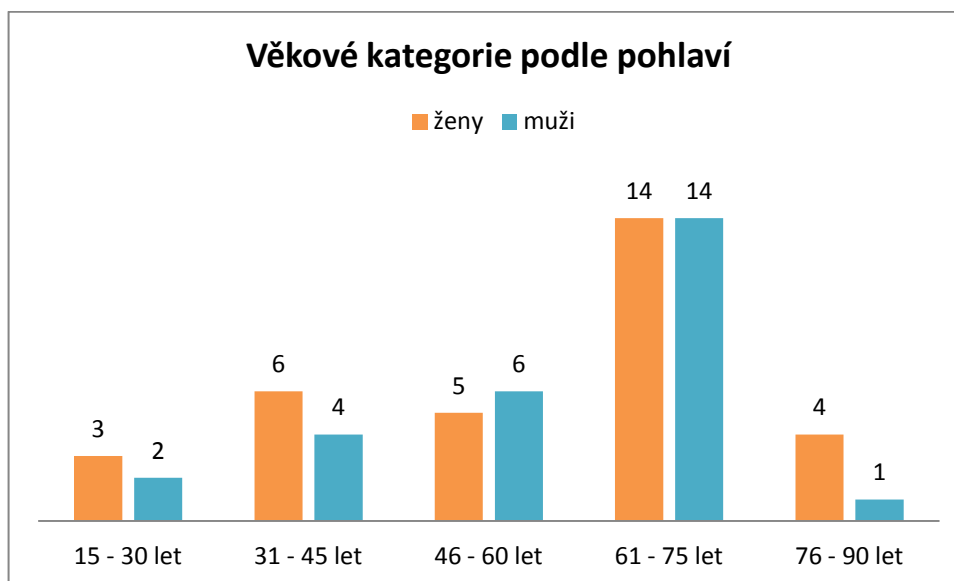
Graf č. 1 znázorňuje poměr respondentů ženského a mužského pohlaví. Z celkového počtu 59 respondentů bylo 32 žen (54 %) a 27 mužů (46 %).

Otázka č. 2: *Napište prosím, kolik je vám let:*

Graf č. 2

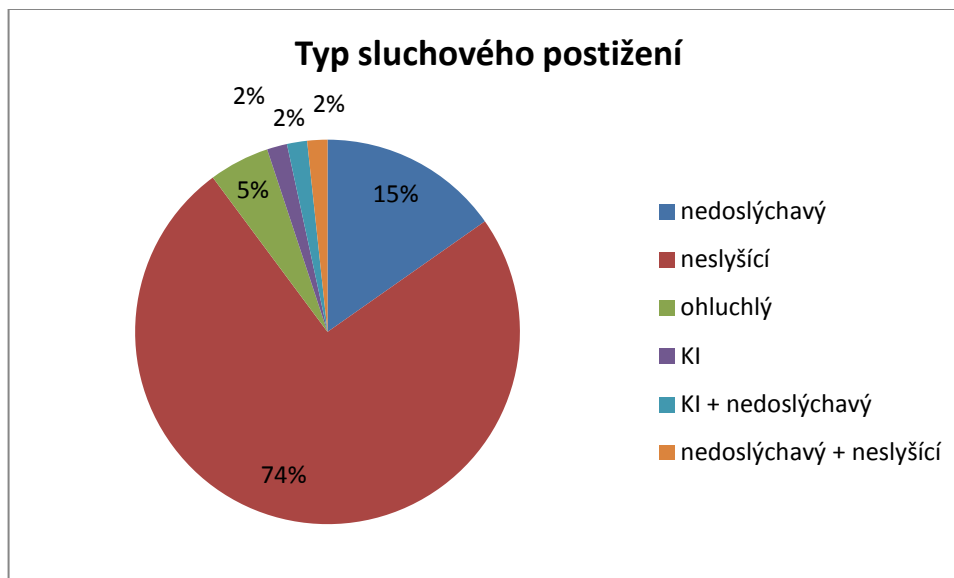
Graf č. 3

Otázka č. 2 byla jediná otevřená, respondenti měli zapsat svůj skutečný věk. Pro přehlednější čtení výsledků jsou získané číselné hodnoty uvedeny ve věkových kategoriích v grafu č. 2. Graf č. 3 představuje věkové kategorie respondentů s rozdělením na muže a ženy a uvádí konkrétní číselné hodnoty. Respondenti byli vždy dospělého věku. Z údajů uvedených v grafu č. 2 je patrné, že jednoznačně nejpočetněji byla zastoupena věková kategorie 61 – 75 let a to 47 %. Výsledky z grafu č. 3 udávají, že tomu tak bylo u obou pohlaví. Méně zastoupeny byly věkové kategorie 46 – 60 a 31 – 45 let. Pouze 5 respondentů figurovalo v kategorii 15 – 30 i v kategorii 76 – 90 let. Typická klientela ČUN Praha je tedy podle výsledků průzkumu staršího věku, lze hovořit až o věku důchodovém. Průměrný věk respondentů činil 57,9 let u žen a 56,8 let u mužů.

Otázka č. 3: *Jaké je vaše sluchové postižení?*

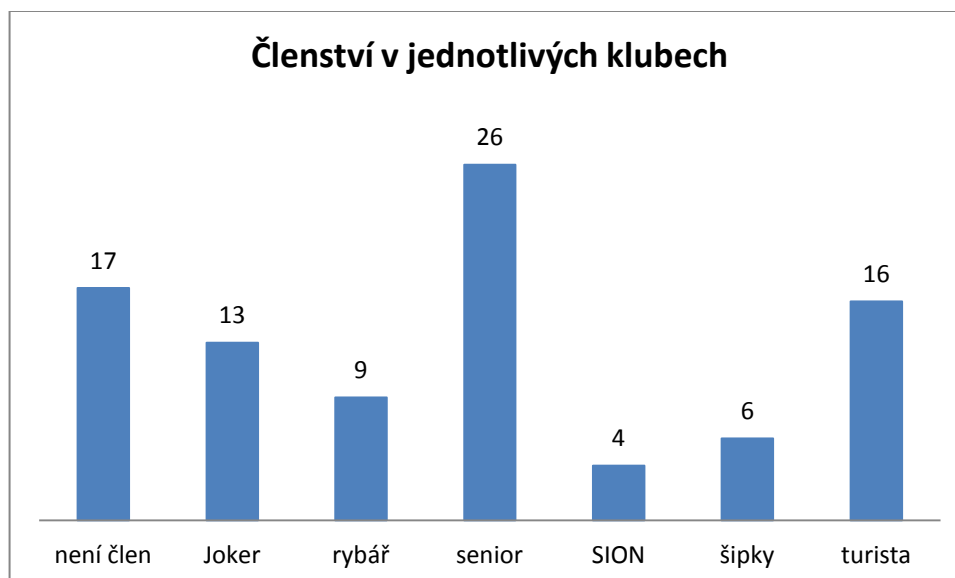
Graf č. 4

V odpovědi na otázku č. 3 měli respondenti uvést typ své sluchové vady. Otázka byla polytomická výběrová, na výběr byla jedna ze čtyř možností. Dva respondenti přesto zvolili kombinaci položek v odpovědi – jeden respondent se označil jako neslyšící i nedoslýchavý, jeden respondent zvolil odpověď nedoslýchavý a uživatel kochleárního implantátu. Obě tyto možnosti byly při vyhodnocování respektovány a jsou uvedeny v grafu č. 4. Z grafu č. 4 dále vyplývá, že většina respondentů, konkrétně 44, byla neslyšících (74 %). Pouze 9 respondentů bylo nedoslýchavých (15 %), 3 ohluchlí (5 %) a 1 uživatel kochleárního implantátu (2 %).

Otázka č. 4: *Jste členem nějakého klubu v ČUN Praha?*

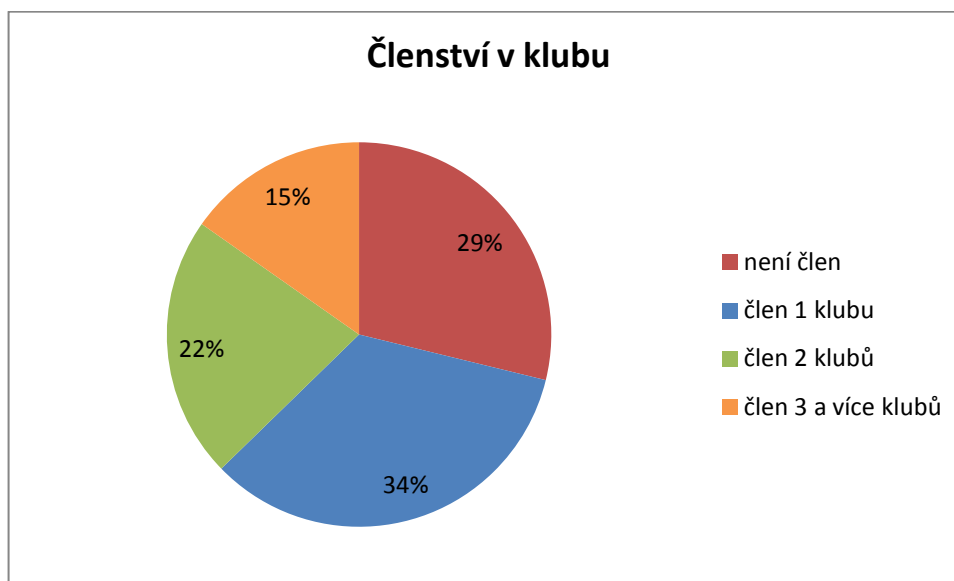
Graf č. 5

Otázka č. 4 se dotazovala na členství respondentů v klubech ČUN Praha. Položka byla polytomická výčtová, respondenti tedy mohli vybrat více možných odpovědí a označit tak všech kluby, ve kterých jsou členy. Z údajů v grafu č. 5 je patrné, že mezi respondenty byli nejvíce zastoupeni členové klubu seniorů s 26 členy. Následoval klub turistů s 16 členy, klub karetních her Joker s 13 členy, klub rybář s 9 členy a klub šipek se 6 členy. Nejméně zastoupen byl mezi respondenty klub ohluchlých SION, se 4 členy. Tato skutečnost je pravděpodobně ovlivněna nízkým zastoupením ohluchlých osob mezi respondenty dotazníku.

Otázka č. 4 zjišťovala také první výzkumnou otázku, tedy to, zda jsou klienti ČUN Praha také členy klubů této organizace. Z grafu č. 5 je zřejmé, že 17 respondentů není členem žádného klubu. Řada respondentů byla naopak členy více klubů, jak ukazují informace v následujícím grafu č. 6.

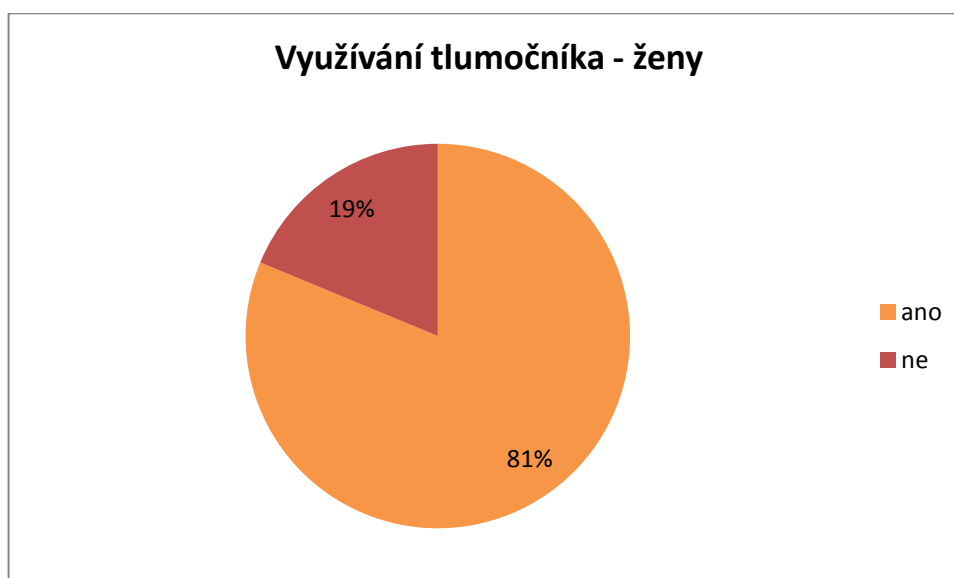
Graf č. 6

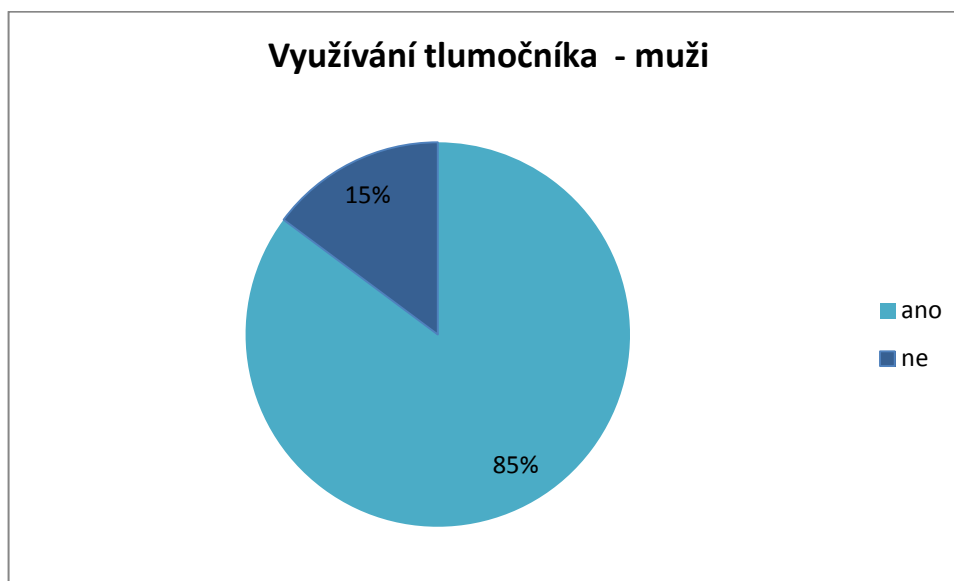
Výsledky v grafu č. 6 ukazují, že největší počet respondentů byl členem jednoho klubu, jednalo se o 20 respondentů (34 %). Členy dvou klubů bylo 13 respondentů (22 %), členy tří a více klubů 9 respondentů (15 %). Poměrně vysoký počet, 17 respondentů (29 %), nebylo členem žádného klubu.

Otázka č. 5: *Využíváte služeb tlumočnicků ČUN Praha?*

Graf č. 7

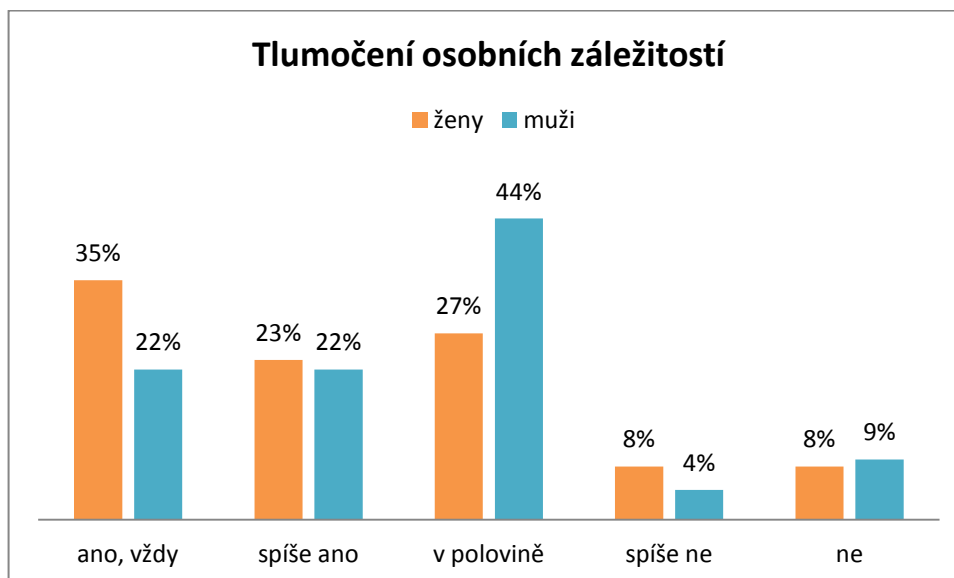
Graf č. 8

5. otázka se dotazovala na využívání tlumočnických služeb. Kladně na tuto otázku odpovědělo 49 respondentů, záporně 10. Tato otázka zkoumala také druhou dílčí výzkumnou otázku – je-li rozdíl v četnosti využívání tlumočnické služby mezi muži a ženami. Z grafu č. 7 můžeme vyčíst odpovědi od dotázaných žen. Celkem 26 žen (81 %) využívá služeb tlumočníků ČUN Praha, jen 6 dotázaných žen odpovědělo, že tlumočnický nevyužívá (19 %). Graf č. 8 přináší odpovědi respondentů mužů. 23 mužů (85 %) využívá tlumočnickou službu, 4 muži ne (15 %).

Otázka č. 6: *Využíváte služeb tlumočníků ČUN Praha pro běžné osobní záležitosti, jako je např. návštěva lékaře, jednání na úřadě, nebo v zaměstnání?*

Graf č. 9

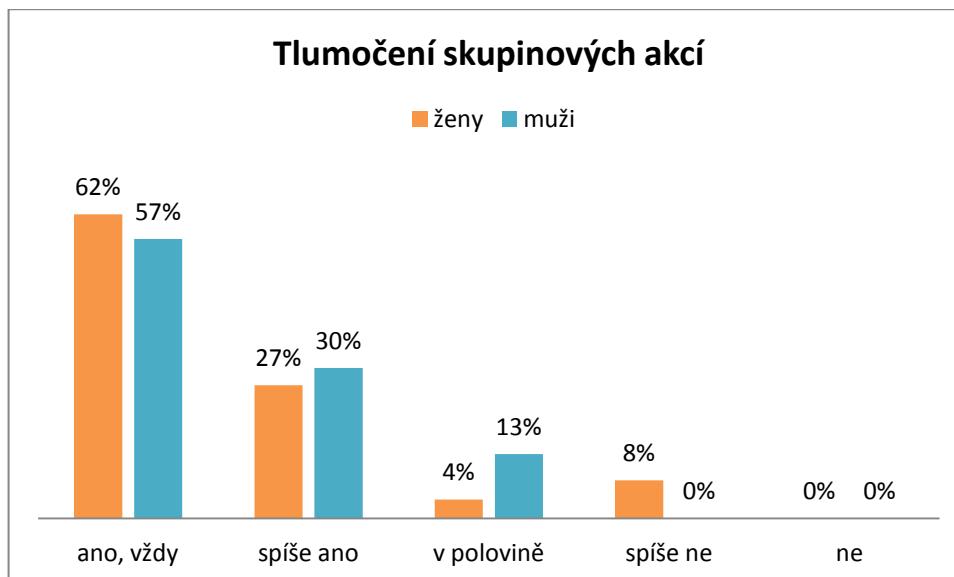
V grafu č. 9 jsou znázorněny odpovědi respondentů na 6. otázku dotazníku. Výsledky jsou rozlišeny na odpovědi mužů a odpovědi žen, čímž poskytují podklady ke druhé výzkumné otázce.

Tlumočnicka pro vyřizování běžných osobních záležitostí využívá 9 žen (35 %) vždy nebo téměř vždy. 7 dotázaných (27 %) jej využívá v polovině případů, 6 žen (23 %) volilo odpověď „spíše ano“, tedy preferují tlumočnicka při vyřizování osobních záležitostí, i když ne vždy. Tlumočnicka pro své osobní záležitosti nevyužívají 2 dotázané (8 %), stejný počet žen volil odpověď „spíše ne“ (8 %).

Respondenti muži nejčastěji odpovídali, že využívají tlumočnicka pro tlumočení osobních záležitostí jen v polovině případů. Celkem takto odpovědělo 10 dotázaných mužů (44 %). Následovaly odpovědi „ano, vždy“ a „spíše ano“, které shodně vybralo 5 mužů (22 %). Stejně, jako v případě dotazovaných žen byly i u mužů nejméně frekventované odpovědi negující využívání služeb tlumočnicků. 2 respondenti (9 %) nevyužívají tlumočnicka pro řešení svých osobních záležitostí vůbec, 1 respondent (4 %) jej spíše nevyužívá.

Otázka č. 7: *Využíváte služeb tlumočníka ČUN Praha u skupinových akcí, jako jsou například přednášky a kulturní akce?*

Graf č. 10

Údaje uvedené v grafu č. 10 poskytují informace ke druhé výzkumné otázce. Výsledky oddělené na odpovědi žen a mužů ukazují, že tlumočníka pro tlumočení skupinových akcí jednoznačně preferuje většina dotázaných a to shodně u obou pohlaví. Tlumočení při skupinových akcích vždy využívá 16 žen (62 %) a 13 mužů (57 %). Ve většině případů jej využívá 7 žen (27 %) a 7 mužů (30 %), v polovině případů pak 1 žena (4 %) a 3 muži (13 %). 2 dotázané ženy tlumočení při skupinových akcích spíše nevyužívají, u mužů tuto možnost nezvolil nikdo. Taktéž žádný z respondentů nevybral odpověď „ne“, která by říkala, že tlumočníka při skupinových akcích nevyužívají vůbec.

Otázka č. 8: *Využíváte služeb sociálního pracovníka ČUN Praha?*

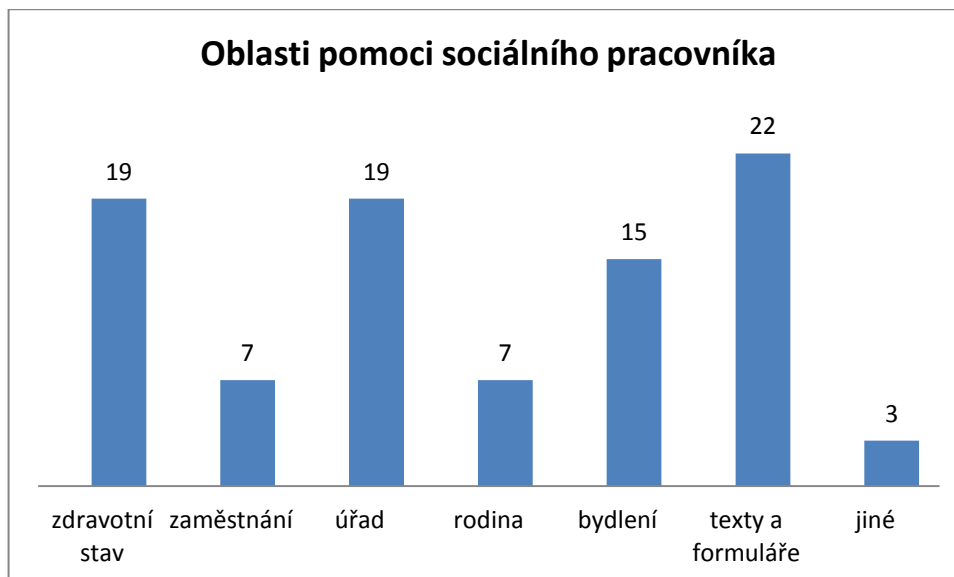
Graf č. 11

Služeb sociálního pracovníka využívá k řešení svých potíží 42 respondentů (71 %). 17 respondentů (29 %) odpovědělo, že služeb sociálního pracovníka nevyužívá (Graf č. 11).

Otázka č. 9: *S jakými problémy vám sociální pracovníci ČUN Praha nejčastěji pomáhají?*

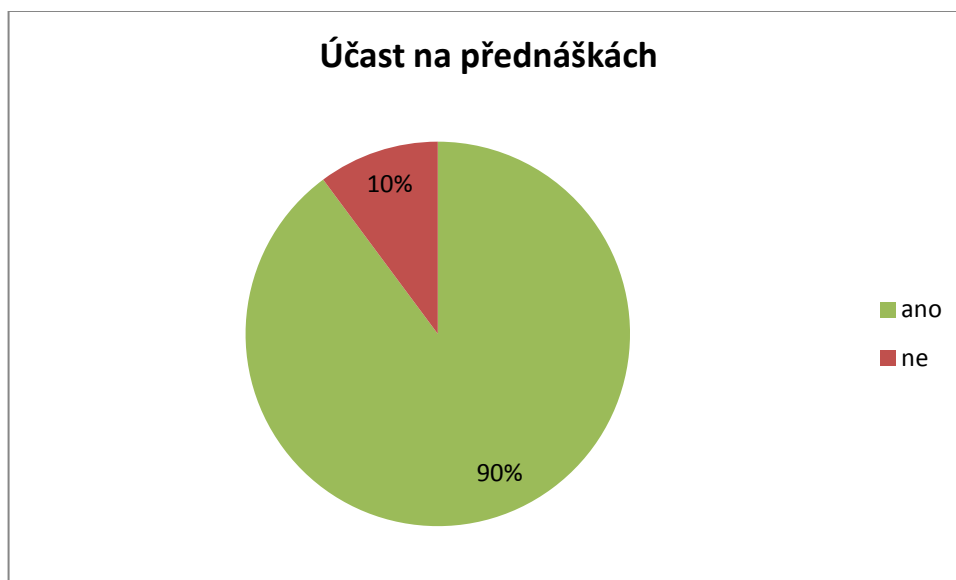
Graf č. 12

U 9. polytomické výčtové otázky, mohli respondenti vybrat všechny typy problémů, se kterými se obrací na sociálního pracovníka. Taktéž byla možnost doplnit svou vlastní odpověď. Tato položka přináší podklady ke třetí výzkumné otázce. Graf č. 12 předkládá výsledky, podle kterých nejvíce respondentů potřebuje od sociálního pracovníka pomoci s překladem či vysvětlením textů a formulářů kterým nerozumí. Tuto odpověď zvolilo 22 dotazovaných (24 %). Následuje pomoc při řešení záležitostí na úřadech a potřeba pomoci při záležitostech souvisejících se zdravotním stavem, které obě shodně vybralo 19 respondentů (21 %). Sociální pracovník pomáhá také s řešením potíží souvisejících s bydlením, které označilo 15 respondentů (16 %). Nejméně frekventované je řešení problémů v oblastech zaměstnání či rodiny, které shodně vybralo 7 respondentů (8 %). 3 dotazovaní (3 %) využili možnosti napsání vlastní odpovědi do položky „jiné“. V těchto odpovědích uváděli: „porady s řešením nezvyklých situací“, „starobní důchod“, „problémy u neslyšících seniorů“.

Otázka č. 10: *Účastníte se přednášek v ČUN Praha?*

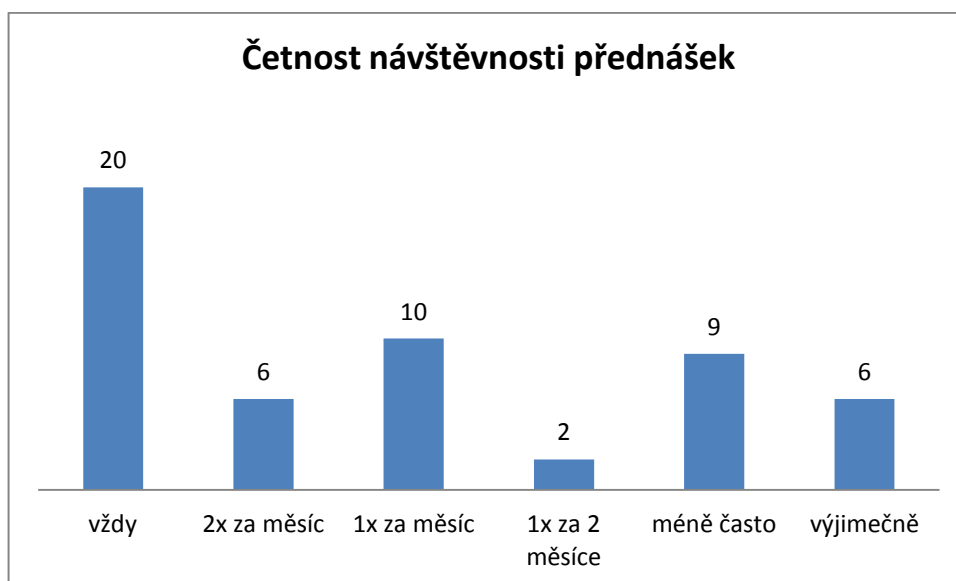
Graf č. 13

Graf č. 13 ukazuje, že většina klientů ČUN Praha navštěvuje přednášky pořádané organizací. Kladně odpovědělo 53 respondentů (90 %), záporně 9 (10 %).

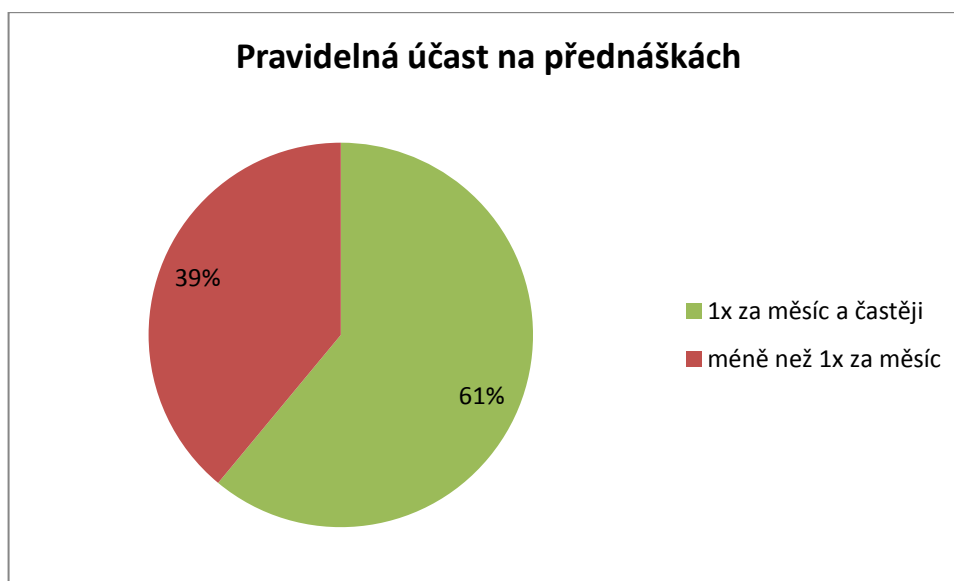
Otázka č. 11: *Jak často se účastníte přednášek v ČUN Praha?*

Graf č. 14

Návštěvnost přednášek je u respondentů různorodá, jak ukazují údaje v grafu č. 14. Klienti, kteří se účastní přednášek, je nejčastěji navštěvují pokaždé, nebo téměř ve všech případech. Takto odpovědělo 20 respondentů (38 %). Druhou nejčastější odpovědí byla návštěvnost jednou za měsíc, kterou zvolilo 10 klientů (19 %). 9 klientů (17 %) navštěvuje přednášky méně často. Dvakrát za měsíc navštíví přednášku 6 klientů (11 %) a stejný počet respondentů navštěvuje přednášky jen výjimečně. Pouze 2 klienti (4 %) navštěvují přednášky jednou za měsíc.

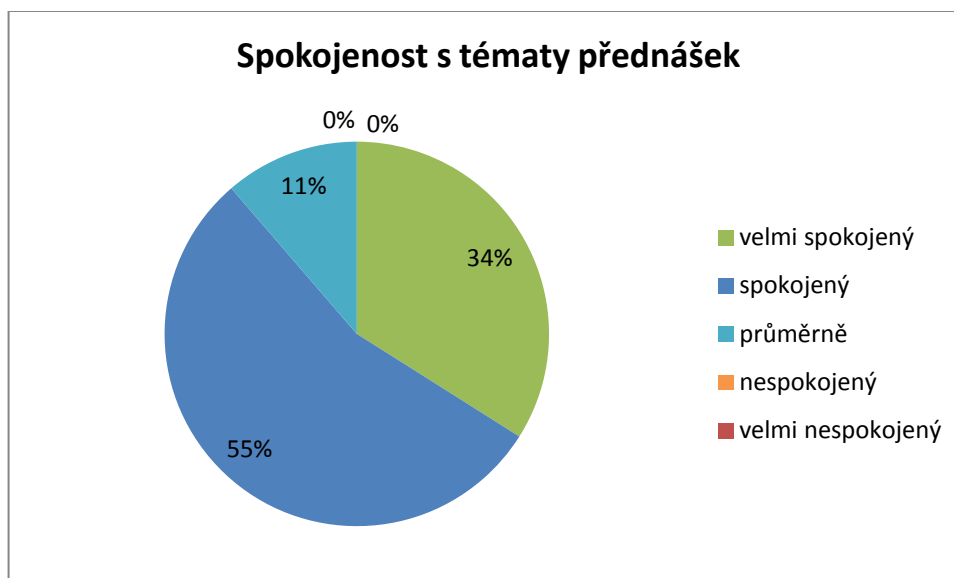
Graf č. 15

Informace o pravidelné návštěvnosti přednášek, která je pro účely tohoto průzkumu stanovena na účast minimálně 1x měsíčně, znázorňuje graf č. 15. Tento graf poskytuje taktéž podklady pro čtvrtou výzkumnou otázku. Údaje v grafu č. 15 vycházejí z výsledků otázek č. 10 a 11. Čerpáme z odpovědí všech 59 respondentů. Jako respondenty, kteří se přednášek účastní méně než 1x měsíčně, označujeme i ty, kteří se přednášek neúčastní vůbec. V celkovém součtu se tedy přednášek méně než 1x měsíčně účastní 23 respondentů (39 %). Jedenkrát měsíčně a častěji se přednášek účastní 36 osob (61 %).

Otázka č. 12: *Jak jste spokojený s tématy přednášek v ČUN Praha?*

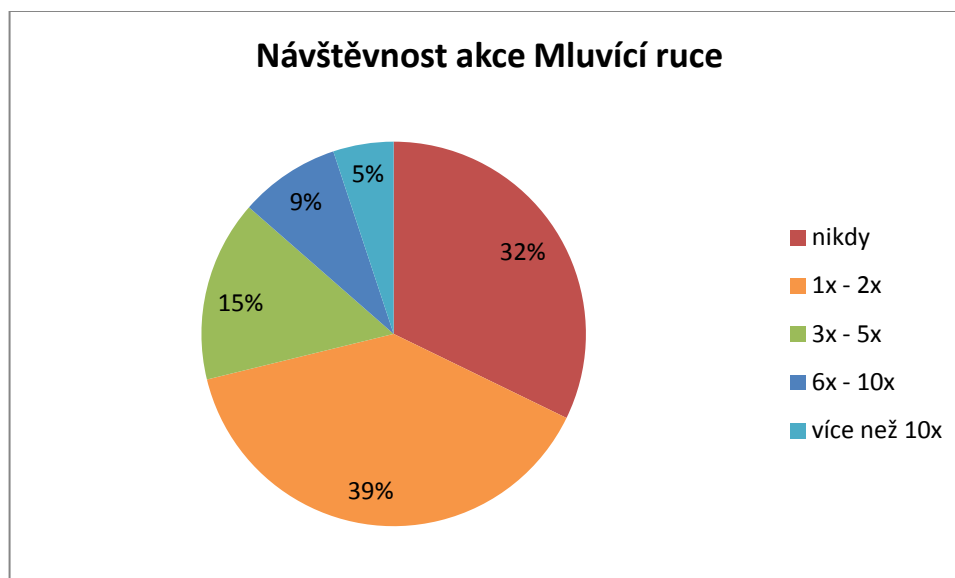
Graf č. 16

Otázka č. 12 zjišťovala spokojenost klientů s tématy přednášek. Případná nespokojenost by mohla mít vliv na návštěvnost přednášek. Graf č. 16 ukazuje výsledky dotazování, které jsou velmi pozitivní. Více než polovina respondentů, konkrétně 29 dotázaných (55 %), je s tématy přednášek spokojená. 18 respondentů (34 %) je dokonce velmi spokojených. Jen 6 respondentů (11 %) je spokojených průměrně. Nespokojenost s tématy přednášek nevyjádřil žádný z klientů.

Otázka č. 13: *Na akci Mluvící ruce, kterou pořádá organizace ČUN, jsem byl:*

Graf č. 17

13. otázka dotazníku zjišťovala informace o návštěvnosti tradiční kulturní akce Mluvící ruce. Výsledky uvedené v grafu č. 17 poskytují podklady pro pátou výzkumnou otázku. Je patrné, že nejvíce respondentů Mluvící ruce navštívilo 1x – 2x, celkově se jednalo o počet 23 osob (39 %). Velký počet respondentů, konkrétně 19 (32 %), nenavštívil tuto akci nikdy. 3x – 5x bylo na Mluvících rukách 9 respondentů (15 %), 6x – 10x navštívilo akci 5 respondentů (9 %). 3 respondenti (5 %) byli na Mluvících rukách více než 10x.

6.7 Výsledky výzkumného šetření

Provedené výzkumné šetření přineslo tyto výsledky:

Předpoklad č. 1 zaměřující se na potřebu společenského kontaktu a sociálního začlenění v klubech neslyšících byl zkoumán otázkou č. 4. Bylo předpokládáno, že nejméně 70 % klientů ČUN Praha je zároveň členem alespoň jednoho klubu. Výsledky výzkumu ukázaly, že členem jednoho či více klubů je 71 % procent respondentů (Graf č. 6). Konkrétně 20 respondentů je členem jednoho klubu, 22 respondentů je členem více

než jednoho klubu. 17 respondentů není členem žádného klubu. **Předpoklad č. 1 byl potvrzen.**

Předpoklad č. 2 se soustředil na rozdíly ve využívání tlumočnické služby mezi klienty různého pohlaví. Bylo předpokládáno, že rozdíly v četnosti využívání tlumočnicka mezi muži a ženami nebudou významné, tedy větší než 10 %. Tento předpoklad byl zkoumán primárně otázkou č. 5, detailnější výsledky poskytly odpovědi na otázky č. 6 a 7. Zjištěno bylo, že tlumočnicku využívá 81 % žen a 85 % mužů (Graf č. 7 a 8). Rozdíly tedy nejsou markantní. Zajímavé poznatky přinesla 5. otázka, které se dotazovala na četnost využívání tlumočnicka konkrétně při řešení běžných osobních záležitostí, jako je návštěva lékaře, jednání na úřadě apod. Bylo zjištěno, že tlumočnicka pro tyto záležitosti využívá vždy 35 % žen, ale jen 22 % mužů (Graf č. 9). U mužů byla typická volba nižší četnosti využívání tlumočnicka pro řešení osobních záležitostí, nejvíce frekventovaná byla odpověď "v polovině případů", kterou uvedlo 44 % mužů. V polovině případů využívá tlumočnicka jen 27 % žen. V otázce četnosti využívání tlumočnicka pro řešení osobních záležitostí lze tedy spatřit rozdíly mezi muži a ženami. Byla zjišťována také četnost využívání tlumočnicka při skupinových akcích, například přednáškách. V těchto případech bylo preferováno využívání tlumočnicka ve všech situacích, nebyly zaznamenány významnější rozdíly mezi muži a ženami (Graf č. 10). Celkově lze říci, že tlumočnicku českého znakového jazyka využívá zhruba stejná část žen i mužů. **Předpoklad č. 2 je tedy potvrzen.** Přesto výzkumné šetření poskytlo zajímavé výsledky v rozdílné četnosti využívání tlumočnicka mezi muži a ženami závislé na tlumočené situaci. Rozdíly v četnosti využívání tlumočnicka lze spatřovat pouze v situacích týkajících se osobních věcí, kdy tlumočnicka více preferují ženy. U mužů je v těchto situacích četnost využívání tlumočnicků nižší.

Předpoklad č. 3 se zaměřoval na oblasti, ve kterých sociální pracovník poskytuje pomoc a podporu osobám se sluchovým postižením. Bylo předpokládáno, že sociální pracovník řeší s neslyšícími klienty nejčastěji potíže týkající se zaměstnání. Tento předpoklad byl zjišťován otázkou č. 9. Ze 42 respondentů, kteří využívají služeb sociálního pracovníka, nejvíce z nich (24 %) potřebuje pomoci s překladem či vysvětlením textů a formulářů kterým nerozumí (Graf č. 12). Pomoc při řešení potíží v oblasti zaměstnání potřebuje pouze 8 % respondentů. Jednalo se o nejméně uváděnou odpověď společně s řešením rodinných problémů. **Předpoklad č. 3 nebyl potvrzen.**

Předpoklad č. 4 o pravidelné návštěvnosti přednášek pořádaných organizací ČUN Praha zjišťovala otázka č. 11. Bylo předpokládáno, že pravidelná účast klientů na přednáškách bude větší než 60 %. Jako hranice pravidelnosti byla stanovena návštěvnost minimálně 1x za měsíc. Přednášek se účastní 49 dotázaných, 36 z nich se přednášek účastní jednou za měsíc a častěji. Tento údaj tvoří 61 % z celkového počtu respondentů (Graf č. 15). **Předpoklad č. 4 byl potvrzen.**

Předpoklad č. 5 se zaměřoval na oblibu kulturní akce Mluvicí ruce. Obliba byla zkoumána podle opakované návštěvnosti akce, kterou zjišťovala 13. otázka. Bylo předpokládáno, že Mluvicí ruce navštívila minimálně polovina respondentů 3x a více. Ve shodě s tímto předpokladem odpovědělo pouze 17 respondentů (29 %; Graf č. 17). **Předpoklad č. 5 nebyl potvrzen.**

6.8 Diskuse k závěrům výzkumného šetření

Uskutečněným průzkumem byl potvrzen předpoklad o potřebě sociálních kontaktů u neslyšících a o jejich touze sdílet své zážitky a zkušenosti s lidmi se stejným komunikačním kódem. Bylo zjištěno, že více než 70 % klientů ČUN Praha je také členem klubů této organizace. Můžeme předpokládat, že tento fakt je ovlivněn sociální a komunikační izolací neslyšících ve slyšící společnosti. Je evidentní, že význam klubové činnosti přetrval od období prvních spolků neslyšících až do dnešní doby. Organizace ČUN Praha přispívá velkou měrou k možnosti aktivní klubové činnosti neslyšících a většina klientů této možnosti využívá. Z průzkumu vyplynulo, že největší členská základna je v klubu seniorů. Na tento fakt má jistě vliv i věkové složení respondentů průzkumu. Je otázkou, zda v ČUN Praha nechybí klub, který by cílil na mladší věkovou klientelu. Lze také uvažovat nad tím, zda klubová činnost není typická až pro neslyšící staršího věku. Je možné, že mladší neslyšící preferují pro svá setkání jiné lokality.

Předpoklad o stejné četnosti využívání tlumočnicka českého znakového jazyka mezi muži a ženami byl potvrzen. Výzkumné šetření ukázalo, že tlumočnicka z organizace ČUN Praha využívá pro komunikaci se slyšící společností většina dotázaných mužů i žen. Lze usuzovat na velkou vytíženost tlumočnické služby ČUN Praha, která je pro neslyšící

důležitá. Respondenti jednoznačně preferovali tlumočníka zejména u skupinových aktivit. Zajímavý je poznatek, že respondenti muži využívali tlumočníka pro zajišťování svých osobních záležitostí jen v polovině případů, oproti ženám, které jej preferovali ve většině případů. Zdá se, že sluchová vada nemusí být primárním faktorem pro volbu komunikace přes tlumočníka. Jistý, možná i velký, vliv zde může sehrát pohlaví. Je možné, že neslyšící muži raději řeší své osobní záležitosti sami, nechtějí je sdílet s dalším člověkem – tlumočníkem. Sehrát roli zde může také pohlaví tlumočníka, jelikož toto povolání vykonávají většinou ženy. Pro neslyšící muže nemusí být volba tlumočnice ženy pro řešení osobních záležitostí přijatelná. Další možností je využívání tlumočníka mimo organizaci ČUN Praha.

Využívání pomoci sociálních pracovníků ČUN Praha bylo mezi osobami se sluchovým postižením hojně zastoupeno. Předpoklad, že nejčastější řešené problémy budou souviset s prací a zaměstnáním, ale nebyl potvrzen. Naopak se jednalo o nejméně řešenou problematiku. Vliv na to má pravděpodobně věková struktura respondentů, nejvíce zastoupená osobami ve věku 61 – 75 let. Jelikož se jedná o respondenty staršího až důchodového věku, lze předpokládat, že problematika zaměstnání pro ně už není aktuální. Lze se také domnívat, že se situace v zaměstnávání osob se sluchovým postižením zlepšila a od doby výzkumu z roku 2003, odkazovaného v teoretické části práce (s. 37), již potíže s pracovním uplatněním nemá tolik neslyšících. Je ale evidentní, že služby sociálních pracovníků ČUN Praha jsou pro osoby se sluchovým postižením důležité, jelikož jich využívá přes 70 % dotázaných.

Vzdělávací, kulturní i volnočasové přednášky pořádané organizací ČUN Praha zpravidla každý týden jsou klienty velmi oblíbené. Lze tak usuzovat z výsledků, podle kterých přednášky navštěvuje 90 % dotázaných. Byl také potvrzen předpoklad o pravidelné návštěvnosti přednášek, kterých se 61 % respondentů účastní pravidelně, tedy minimálně 1x měsíčně. Že se jedná o přednášky pro neslyšící zajímavé, vyplynulo z hodnocení spokojenosti s tematikou přednášek. Respondenti hodnotili témata přednášek velmi kladně, většina byla s tématy spokojená, mnoho dokonce velmi spokojených, menší část respondentů byla spokojená průměrně. Nikdo nevyjádřil nespokojenost s tématy přednášek. Je zde zjevný velký přínos organizace ČUN Praha na poli vzdělávacích a společensky aktivizačních služeb pro neslyšící. Organizaci se podařilo poskytnout všem osobám se sluchovým postižením bezbariérový přístup k informacím. Podařilo se také

nalézt témata, která neslyšící zajímají, chybí jim a ve kterých se chtějí vzdělávat nebo se o nich dozvědět více.

Tradiční přehlídku tvorby ve znakovém jazyce Mluvící ruce, navštívila většina respondentů (68 %) alespoň jednou. Předpoklad o opakující se návštěvnosti ukazující velkou oblibu akce mezi návštěvníky nebyl potvrzen. Více než 3x navštívilo Mluvící ruce pouze 29 % dotázaných. Větší počet respondentů (32 %) nenavštívil akci nikdy. Je zřejmé, že Mluvící ruce většina neslyšících klientů ČUN Praha zná a zaujaly je natolik, že je navštívili alespoň jednou. Přesto se málo klientů účastnilo této akce opakovaně (resp. alespoň 3x). Lze uvažovat nad důvody, které vedou neslyšící k tak nízké opakované účasti na této akci. Je možné, že každoročním opakování ztratily Mluvící ruce pro neslyšící atraktivitu. Lze to také přisuzovat celkovému poklesu zájmu společnosti o kulturní akce. Mluvící ruce jsou označovány za událost typickou pro celorepublikové setkávání neslyšících. Je možné, že v dnešní době naleznou neslyšící více příležitostí pro setkávání se a již nevyužívají tradičních společenských akcí tak, jako dříve.

Celkové výsledky průzkumu prokázaly značné využívání většiny poskytovaných služeb a aktivit ČUN Praha. Vysoká je četnost využívání tlumočnických i sociálně aktivizačních služeb, hojně navštěvovány jsou přednášky, velmi aktivní je klubová činnost. Nižší zájem je o kulturní akci Mluvící ruce. Klientelu ČUN Praha tvoří zejména starší neslyšící lidé, muži a ženy v přibližně stejném zastoupení. Přínos organizace ČUN Praha pro kvalitu života osob se sluchovým postižením zahrnuje takřka veškeré vnější i vnitřní činitele kvality života uvedené ve 2. kapitole této diplomové práce. ČUN Praha pozitivně ovlivňuje zejména společensko-kulturní a výchovně vzdělávací oblasti života osob se sluchovým postižením. Komunikační bezbariérovost celé organizace kladně ovlivňuje sebereflexi a utváření identity osob se sluchovým postižením, podporována je kultura Neslyšících. Poskytované tlumočnické a sociálně aktivizační služby pozitivně působí ve všech oblastech, jelikož umožňují osobám se sluchovým postižením řešení jejich potřeb bez strachu z nedorozumění a nepochopení.

7 ZÁVĚR

Tato diplomová práce přináší hlubší pohled na problematiku institucionální péče o osoby se sluchovým postižením. Hlavní zájem je soustředěn na pojetí kvality života a na služby a aktivity institucí, které mohou kvalitu života osob se sluchovým postižením ovlivňovat. Veškeré poznatky jsou uváděny v kontextu významné organizace pro neslyšící – České unie neslyšících (ČUN).

Teoretická část diplomové práce přináší poznatky z oblasti sluchové problematiky, popsána jsou specifika oblastí kvality života u osob se sluchovým postižením. Další kapitoly jsou zaměřeny na instituce pro neslyšící, které jsou jedním z hlavních činitelů, ovlivňujících kvalitu života osob se sluchovým postižením. Popsán je vývoj škol a spolků pro neslyšící i jejich současná podoba. Hlavní důraz je kladen na organizaci ČUN, uvedena je její historie, detailně jsou popsány současné služby a aktivity.

Výzkumné šetření se zaměřovalo na organizaci ČUN a na aktivity a služby, které organizace poskytuje svým klientům. Byl zkoumán přínos organizace pro kvalitu života osob se sluchovým postižením. V rámci výzkumného šetření bylo stanoveno pět předpokladů. Získané výsledky potvrdily tři z těchto předpokladů, dva předpoklady nebyly potvrzeny. Na základě získaných poznatků lze říci, že přínos organizace proniká do mnoha oblastí kvality života osob se sluchovým postižením. Významný vliv mají poskytované tlumočnické a sociálně aktivizační služby, které jsou klienty hojně využívány. Tyto služby umožňují osobám se sluchovým postižením bezbariérové fungování ve slyšícím světě, čímž pozitivně působí ve všech oblastech kvality života. Nelze opomenout přínos klubových činností zejména v oblasti společensko-kulturní. V oblasti výchovně vzdělávací pozitivně působí aktivity realizované ČUN, především pak jazykově bezbariérové přednášky a besedy. Celkové působení organizace podporuje rozvoj sebevědomých Neslyšících osobností.

Na základě výsledků získaných z výzkumného šetření lze navrhnout některá doporučení pro praxi. Z výzkumu vyplynul překvapivě vysoký věkový průměr respondentů výzkumu / klientů ČUN, který byl 57,9 let u žen a 56,8 let u mužů. Je pravděpodobné, že organizace postrádá služby a aktivity zacílené na mladší věkové kategorie. Tuto domněnku podporuje i výčet klubů ČUN, ve kterých dominuje klub seniorů. Naopak zde zcela chybí kluby zaměřené na mladé lidi se sluchovým postižením. V úvahu by připadal například

klub dětí, klub teenagerů, klub pro maminky, klub pro rodiče s dětmi apod. Organizaci lze také doporučit celkové přizpůsobení aktivit, tak aby byly atraktivní i pro mladší klientelu. ČUN má potenciál ve zkušenostech s akcemi pro mladé, jelikož se v minulosti dvakrát úspěšně účastnila mezinárodního výměnného pobytu mladých neslyšících. Bylo by vhodné na tuto aktivitu znovu navázat. Doporučit lze také uvažování o inovaci akce Mluvící ruce. Podle výsledků výzkumného šetření je malý zájem o opakovanou návštěvu této akce. Jelikož se jedná o tradiční, mnoho let opakující se aktivitu, je možné, že Mluvící ruce přestaly být pro neslyšící zajímavé. Tradiční program již neláká k opakované účasti. Můžeme doporučit uvažování o změně a modernizaci celé akce. Je možné pojmout akci netradičně, oslovit neznámé umělce, zvolit nové místo konání a možná také více zacílit na mladší publikum. Velmi zajímavé výsledky poskytla dílčí výzkumná otázka hodnotící využívání tlumočnické služby mezi muži a ženami. Bylo zjištěno, že muži mají nižší zájem o tlumočení svých osobních záležitostí. Z výsledků nelze určit důvod, proč tomu tak je, přesto lze uvažovat nad opatřeními, která by mohla tuto situaci ovlivnit. Vhodné by bylo získání většího počtu tlumočnicků mužů. Pro to je nutné, zvyšovat potenciál tohoto povolání, šířit osvětu mezi veřejností a zvyšovat statut neslyšících i povolání tlumočnicka českého znakového jazyka.

Téma diplomové práce přináší poznatky v oblasti speciálně pedagogické péče o dospělé osoby se sluchovým postižením. Byla zmapována nová oblast problematiky a to působení organizace ČUN a její možný vliv na kvalitu života osob se sluchovým postižením. Detailní informace o působení jednotlivých organizací pro osoby se sluchovým postižením, zejména pro neslyšící, nebyly dosud souhrnně zpracovány. Velký vliv na to jistě má preferovaný způsob komunikace v tomto prostředí, kterým je český znakový jazyk. Informace tak často zůstávají slyšícímu člověku nepřístupné. Téma práce není vyčerpáno a dává prostor dalším výzkumným šetřením. Bylo by vhodné zaměřit se na kvalitativní stránku organizace – zjistit, zda jsou nabízené služby v souladu s potřebami klientů se sluchovým postižením, zda jsou dostačující počty pracovníků i časová a místní dostupnost služby, prozkoumána by měla být také kvalita služeb. Vhodné by bylo zaměřit se i na působení organizace směrem k slyšící společnosti.

Při zhodnocení všech uvedených poznatků lze konstatovat, že se podařilo naplnit cíle práce. Přínos organizace ČUN byl, z kvantitativního hlediska, prokázán ve většině oblastí kvality života osob se sluchovým postižením. Získané informace by měly být

slyšící veřejnosti zdrojem pro poznání života osob se sluchovým postižením, měly by vést k bližšímu pochopení potřeb těchto osob a zároveň být podkladem pro rozvoj další efektivní péče cílící na tuto skupinu osob. V neposlední řadě by měl obsah této diplomové práce vést čtenáře k zamyšlení, respektu a úctě k lidem se sluchovým postižením.

8 Seznam použitých informačních zdrojů

Tištěná odborná literatura:

Čeština doma a ve světě. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2002, č. 2 – 3.

DYE, Matthew a Jim G KYLE. *Deaf people in the community: health and disability*. Bristol: Deaf Studies Trust, 2001, 137 s. ISBN 0-86292-514-2.

FREEMAN, Roger D., Clifton F. GARBIN a Robert J. BOESE. *Tvé dítě neslyší?: průvodce pro všechny, kteří pečují o neslyšící děti*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992, 359 s.

GONG: časopis sluchově postižených. Praha: Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2001, č. 11.

HINDLEY Peter a Nick KITSON. *Mental health and deafness*. London: Whurr Publishers, 2000, 470 s. ISBN 1-897635-39-7.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012, 159 s. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-7216-096-6.

HRUBÝ, Jaroslav. *Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených*. Část 1. Praha: Tiché učení, 2010, 148 s. ISBN 978-80-904786-1-9.

JESENSKÝ, Ján. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum, 2000, 354 s. ISBN 80-7184-823-9.

KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005, 263 s. ISBN 80-200-1307-5.

KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 71 s. ISBN 978-80-87153-60-4.

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 52 s. ISBN 978-80-87153-20-8.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002, 303 s. ISBN 80-246-0329-2.

KYLE, Jim. Společenství Neslyšících: Kultura, zvyky, tradice. In HOMOLÁČ, Jiří. *Komunikace neslyšících: sociolingvistika: (antologie textů)*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, 161 s. ISBN 80-85899-40-x.

LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003, 156 s. ISBN 80-7315-038-7.

LUDÍKOVÁ, Libuše. *Pohledy na kvalitu života osob se senzorickým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 206 s. ISBN 978-80-244-3286-1.

PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, 234 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-65-6.

PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.

POTMĚŠIL, Miloň. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 217 s. ISBN 80-244-0766-3.

POTMĚŠIL, Miloň. *Sluchové postižení a sebereflexe*. V Praze: Karolinum, 2007, 197 s. ISBN 978-80-246-1300-0.

RENOTIÉROVÁ, Marie a LUDÍKOVÁ, Libuše a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

RIDGEWAY, Sharon. Neslyšící osobnost? In GREGORY, Susan a kol. *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2001, 277 s. ISBN 80-7308-003-6.

Sborník České unie neslyšících. *Konference „Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících“*. Praha: ČUN, 2003, 121 s.

Sborník České unie neslyšících. *II. Konference „Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících – Hluchota jako překážka v pracovním a společenském uplatnění neslyšících a dalších sluchových vad“*. Praha: ČUN, 2006, 52 s.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 94 s. ISBN 978-80-7435-098-6.

SKŘIVAN, Jiří. Implantace je složitá mozaika. *Infozpravodaj*. Praha: Centrum pro dětský sluch Tamtam, 2015, č. 1, s. 8 – 11.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy české komunity neslyšících*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, 279 s. ISBN 80-85899-45-0.

STRNADOVÁ, Věra. *Hádej, co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavým a jejich přátel, 2001, 186 s. ISBN 80-903035-0-1.

ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003, 612 s. ISBN 80-7178-546-6.

ŠLAPÁK, Ivo a Pavla FLORIÁNOVÁ. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie*. Brno: Paido, 1999, 85 s. ISBN 80-85931-67-2.

TICHÝ, Tomáš. Technické aspekty kochleárních implantací I. In *Kochleární implantáty: rady a zkušenosti*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2009, 234 s. ISBN 978-80-86792-23-1.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 1993, č. 10 – 11.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 1997, č. 7.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 1998, č. 8.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 2000, č. 8.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 2002, č. 1 – 2.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 2005, č. 3.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Praha: Česká unie neslyšících, 2008, č. 3 – 4.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Vzpomínková příloha. Praha: Česká unie neslyšících, 2009, č. 3 – 4.

UNIE: časopis České unie neslyšících. Vzpomínková příloha. Praha: Česká unie neslyšících, 2009, č. 5 – 6.

Internetové zdroje:

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící. [online] [cit. 2015-05-10]. Dostupné z www: <<http://cztn.cz/>>.

Časopis GONG – zpráva k předplatnému. [online], 12.5.2015, [cit. 2015-06-01]. Dostupné z www: <<http://www.snnr.cz/CASOPIS-GONG-ZPRAVA-K-PREDPLATNEMU.html>>.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. [online], 2010 – 2015, [cit. 2015-05-10]. Dostupné z www: <<http://www.cktzj.com/>>.

ČUN. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://cun.cz/>>.

ČUN – Historie ČUN. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=26>>.

ČUN – Kdo jsme. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=32>>.

ČUN – Objednávka časopisu UNIE. [online] [cit. 2015-06-01]. Dostupné z www: <<http://cun.cz/index.php?clanek=24>>.

ČUN – Pojd'te k nám. [online], 2009, [cit. 2015-06-15]. Dostupné z www: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=71>>.

ČUN – Poznejte nás. [online], 2009, [cit. 2015-06-15]. Dostupné z www: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=66>>.

ČUN – Praha. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://www.praha.cun.cz/>>.

ČUN – Stanovy ČUN. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=1>>.

ČUN – Výroční zpráva. [online], 2009, [cit. 2015-06-10]. Dostupné z www: <<http://cun.cz/index.php?clanek=3>>.

ČUN – Výroční zpráva za rok 2008. [online] [cit. 2015-06-17]. Dostupné z www: <<http://cun.cz/dokumenty/vyrocní-zpráva-2008.pdf>>.

ČUN – Výroční zpráva za rok 2011. [online] [cit. 2015-06-17]. Dostupné z www: <<http://cun.cz/dokumenty/vyrocní-zpráva-2011.pdf>>.

Deaf Youth Exchange. [online], 2003 – 2007, [cit. 2015-06-14]. Dostupné z [www: <http://www.exchange.cun.cz/index.php?akce=clanky&menu=culture>](http://www.exchange.cun.cz/index.php?akce=clanky&menu=culture).

DLASK, Ivan a kol. *Neslyšící a právo na pracovní uplatnění odpovídající jejich schopnostem II*. [on-line], 14.4.2014, [cit. 2015-06-02]. Text je přepisem rádiového seriálu *Slyšet je snad právo?*, rádia Classic FM ze dne 5.5.2008. Dostupné z [www: <http://ruce.cz/clanky/1116-neslysici-a-pravo-na-pracovni-uplatneni-odpovidajici-jejich-schopnostem-ii>](http://ruce.cz/clanky/1116-neslysici-a-pravo-na-pracovni-uplatneni-odpovidajici-jejich-schopnostem-ii).

eprepis – Centrum zprostředkování simultánního přepisu. [on-line], 2011, [cit. 2015-06-19]. Dostupné z [www: <http://www.eprepis.cz/>](http://www.eprepis.cz/).

Historie školy – Liberec. [online] [cit. 2015-06-02]. Dostupné z [www: <http://www.ssplbc.cz/o-skole/historie.html>](http://www.ssplbc.cz/o-skole/historie.html).

Království za tlumočnicka: Nedostatek překladatelů ztěžuje život neslyšících. [online], 24.4.2013, [cit. 2015-05-19]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/224094-kralovstvi-za-tlumocnika-nedostatek-prekladatelu-ztezuje-zivot-neslysich/>](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/224094-kralovstvi-za-tlumocnika-nedostatek-prekladatelu-ztezuje-zivot-neslysich/).

MACUROVÁ, Alena. Jazyk a hluchota. Slovo a slovesnost. 2001, č. 62, s. 92 - 104. [on-line], 9.12.2004, [cit. 2015-05-03]. Dostupné z [www: <http://ruce.cz/clanky/20-jazyk-a-hluchota>](http://ruce.cz/clanky/20-jazyk-a-hluchota).

MÁZEROVÁ, Romana. *Kultura komunity neslyšících v České republice (Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938)*. [on-line], 1999, 88 s., [cit. 2015-06-07]. Dostupné z [www: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001035/01/36.pdf>](http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001035/01/36.pdf).

Mezinárodní den neslyšících. [on-line] [cit. 2015-06-02]. Dostupné z [www: <http://svatky.centrum.cz/svatky/vyznamne-dny/mezinarodni-den-neslysich-151/>](http://svatky.centrum.cz/svatky/vyznamne-dny/mezinarodni-den-neslysich-151/).

Pomůcky pro neslyšící. [online] [cit. 2015-05-10]. Dostupné z [www: <http://www.pomuckyproneslysici.cz/>](http://www.pomuckyproneslysici.cz/).

PROCHÁZKOVÁ, Věra. Identita a osobnost člověka. Info-Zpravodaj. 2006, roč. 14, č. 1. [on-line], 21.2.2012, [cit. 2015-05-31]. Dostupné z [www: <http://ruce.cz/clanky/964-identita-a-osobnost-cloveka>](http://ruce.cz/clanky/964-identita-a-osobnost-cloveka).

RICHTEROVÁ, Klára. Korpus DEAF: psané texty českých neslyšících. Studie z aplikované lingvistiky, 2011, č. 1. [on-line] [cit. 2015-05-30]. Dostupné z [www: <http://sali.ff.cuni.cz/?q=system/files/Richterova_SALi_2011_01.pdf>](http://sali.ff.cuni.cz/?q=system/files/Richterova_SALi_2011_01.pdf).

ŘEHULKOVÁ, Oliva a kol. *Kvalita života v souvislostech zdraví a nemoci*. [on-line], 2008, 154 s., [cit. 2015-05-07]. Dostupné z www: <http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2008/21/21/texty/kvalita_zivota_cze.pdf>.

Seznam poskytovatelů tlumočnických služeb pro neslyšící v ČR. [online] [cit. 2015-05-15]. Dostupné z www: <http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=188:seznam-poskytovatelu-ts-pro-neslysici-v-cr&catid=56:informace-pro-neslysici&Itemid=84>.

Seznam škol pro neslyšící. [online] [cit. 2015-06-02]. Dostupné z www: <<http://ruce.cz/links.php?cat=10>>.

Svaz neslyšících a nedoslýchavých. [online] [cit. 2015-05-10]. Dostupné z www: <<http://www.snn-cr.cz>>.

Šetření o zdravotně postižených osobách v České republice za rok 2007. [online] [cit. 2015-05-01]. Dostupné z www: <http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf>.

Tichý svět. [online] [cit. 2015-05-10]. Dostupné z www: <<http://www.tichysvet.cz/>>.

Tlumočnicků je nedostatek, neslyšící bojují o školu. [on-line], 28.3.2015., [cit. 2015-05-19]. Dostupné z www: <http://hradec.idnes.cz/neslysici-bojuji-o-skolu-tlumocniku-dvn-/hradec-zpravy.aspx?c=A150326_2150346_hradec-zpravy_the>.

Vyhláška o posuzování invalidity – č. 359/2009 Sb. [online] [cit. 2015-05-21]. Dostupné z www: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-359>>.

WHO – hluchota a ztráta sluchu. [online] [cit. 2015-04-19]. Dostupné z www: <<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>>.

WHO – stupně sluchového postižení. [online] [cit. 2015-05-10]. Dostupné z www: <http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/>.

4. ročník festivalu Týden komunikace osob se sluchovým postižením. [online] [cit. 2015-06-02]. Dostupné z www: <<http://www.orbipontes.cz/4-rocnik-festivalu-tyden-komunikace-osob-se-sluchovym-postizenim-2-10093/>>.

Zákon o sociálních službách – č. 108 /2006 Sb. [online] [cit. 2015-06-20]. Dostupné z www: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>.

Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob – č. 423/2008 Sb.
[online] [cit. 2015-05-21]. Dostupné z www: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-423#p1>>.

9 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro klienty ČUN Praha

Příloha č. 2 – překlad Dotazníku pro klienty ČUN Praha v českém znakovém jazyce

Příloha č. 1:

DOTAZNÍK PRO KLIENTY ČESKÉ UNIE NESLYŠÍCÍCH

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Klabanová a jsem studentkou navazujícího magisterského oboru Speciální pedagogika se zaměřením na surdopedii a logopedii na Univerzitě Karlově v Praze. V současné době píši diplomovou práci, ve které se zaměřuji na organizaci Česká unie neslyšících (ČUN) a na služby, které organizace poskytuje osobám se sluchovým postižením. Ráda bych touto cestou oslovila Vás – klienta / klientku ČUN Praha, s prosbou o vyplnění dotazníku.

Dotazník je zcela anonymní. U každé otázky, prosím, vyberte a označte jednu Vaši odpověď (pouze u otázek 4 a 9 je možné označit více odpovědí). Vaše odpovědi budou sloužit výhradně pro účely mé diplomové práce.

Děkuji Vám za ochotu a věnovaný čas.

Lucie Klabanová

DOTAZNÍK

1) Jste:

- ☐ žena
- ☐ muž

2) Napište, prosím, kolik je vám let:

3) Jaké je vaše sluchové postižení?

- ☐ nedoslýchavý
- ☐ neslyšící
- ☐ ohluchlý

☐ uživatel kochleárního implantátu

4) Jste členem nějakého klubu v ČUN Praha? U této otázky je více možných odpovědí. Označte, prosím, všechny kluby, ve kterých jste členem.

- ☐ nejsem členem žádného klubu
- ☐ klub Joker
- ☐ klub rybářů
- ☐ klub seniorů
- ☐ SION - klub ohluchlých
- ☐ klub šipek
- ☐ klub turistů

5) Využíváte služeb tlumočnicků ČUN Praha?

- ☐ ano
- ☐ ne

Pokud odpovíte ano, odpovězte, prosím, také otázky č. 6 a 7.

6) Využíváte služeb tlumočnicků ČUN Praha pro běžné osobní záležitosti, jako je např. návštěva lékaře, jednání na úřadě, nebo v zaměstnání?

- ☐ ano, vždy nebo skoro vždy
- ☐ spíše ano
- ☐ asi v polovině případů
- ☐ spíše ne
- ☐ ne

7) Využíváte služeb tlumočnicků ČUN Praha u skupinových akcí, jako jsou například přednášky a kulturní akce?

- ☐ ano, vždy nebo skoro vždy
- ☐ spíše ano
- ☐ asi v polovině případů
- ☐ spíše ne
- ☐ ne

8) Využíváte služeb sociálního pracovníka ČUN Praha?

- ☐ ano
- ☐ ne

Pokud odpovíte ano, odpovězte, prosím, také otázku 9.

9) S jakými problémy vám sociální pracovníci ČUN Praha nejčastěji pomáhají? U této otázky, je více možných odpovědí.

- ☐ problémy související se zdravotním stavem (ZTP průkaz, vyšetření u lékaře, sluchadla)
- ☐ problémy v zaměstnání, hledání práce
- ☐ problémy s úřady
- ☐ rodinné problémy
- ☐ problémy s bydlením
- ☐ vysvětlení textů a formulářů, kterým nerozumím
- ☐ jiné – napište prosím
jaké:.....

10) Účastníte se přednášek v ČUN Praha?

- ☐ ano
- ☐ ne

Pokud odpovíte ano, odpovězte, prosím, i na otázky 11 a 12.

11) Jak často se účastníte přednášek v ČUN Praha?

- ☐ vždy nebo skoro vždy
- ☐ asi 2x za měsíc
- ☐ asi 1x za měsíc
- ☐ asi 1x za 2 měsíce
- ☐ méně často
- ☐ jen výjimečně

12) Jak jste spokojený s tématy přednášek v ČUN Praha?

- ☐ velmi spokojený
- ☐ spokojený
- ☐ průměrně
- ☐ nespokojený
- ☐ velmi nespokojený

13) Na akci Mluvicí ruce, kterou pořádá organizace ČUN, jsem byl:

- ☐ nikdy
- ☐ asi 1x - 2x
- ☐ asi 3x - 5x
- ☐ asi 6x - 10x

☐ více než 10x

Toto byla poslední otázka dotazníku. Děkuji Vám za jeho vyplnění!

V případě, že máte jakékoli připomínky, nebo je cokoli, co byste mi chtěli sdělit, zde je pro to prostor:

.....

.....

.....

.....

Příloha č. 2:

uvedena na přiloženém DVD